

T.C
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

UYGULAMALI PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÇOCUK VE ERGENLERDE OTOMATİK DÜŞÜNCELERİN VE
SALDIRGANLIĞIN EBEVEYNLERİN PSİKOLOJİK KONTROL
DÜZEYLERİYLE İLİŞKİSİ

Sema AL

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Mahir YEŞİLDAL

İSTANBUL-2018

T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

UYGULAMALI PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

ÇOCUK ve ERGENLERDE OTOMATİK DÜŞÜNCELERİN ve SALDIRGANLIĞIN
EBEVEYNLERİN PSİKOLOJİK KONTROL DÜZEYLERİYLE İLİŞKİSİ

YÜKSEK LİSANS
TEZİ

Sema AL
154101001

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Mahir YEŞİLDAL

İstanbul, 2018

T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZ SINAV TUTANAĞI

GENEL BİLGİLER

Öğrenci No	: 154101001
Öğrenci Adı Soyadı	: Sema AL
Anabilim Dalı	: Uygulamalı Psikoloji
Tez Danışmanı	: Dr. Öğr. Üyesi Mahir YEŞİLDAL
Tezin Başlığı	: Çocuk ve Ergenlerde Otomatik Düşüncelerin ve Saldırganlığın Ebeveynlerin Psikolojik Kontrol Düzeyleriyle İlişkisi

TEZ SAVUNMA SINAVI TUTANAĞI

Toplantı Tarihi	: 20.07.2018	Saati	: 10:30
Öğrenci Savunmaya	: ☒ GELDI		
Üniversitemiz Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili hükümleri uyarınca tez bilimsel olarak incelenmiş, adayın tez çalışmasını sunmasının ardından, adaya tez çalışması ile ilgili sorular yöneltilmiştir. Yapılan değerlendirmeler sonunda adayın tez çalışmasıyla ilgili aşağıdaki kararı,			
☒ OY BIRLIGI ☐ OY ÇOKLUGU			
☒ Yapılan savunma sınavında adayın başarılı bulunması sonucunda tez KABUL edilmiştir.			
☐ Yapılan savunma sınavı sonucunda tezin DÜZELTİLMESİ için ..... ay EK SÜRE verilmesinin Enstitü Müdürlüğüne önerilmesi kararı alınmıştır. (en fazla 3 ay)			
☐ Yapılan savunma sınavının sonucunda tezin REDEDEDİLMESİ kararı alınmıştır.			
Savunmada Tezin Başlığı	: ☒ Değişmedi. ☐ Değişti.		
Tezin Yeni Başlığı	:		
Öğrenci Savunmaya	: ☐ GELMEDI		
Üniversitemiz Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili hükümleri uyarınca yukarıda belirtilen tarih ve saatte Tez Savunma Jürisi toplanmış ancak ilgili öğrenci savunma sınavına gelmemiştir. Adayın tez çalışmasını Jüri önünde sunmadığı için yapılan değerlendirmeler sonunda adayın tez çalışmasıyla ilgili aşağıdaki kararı,			
☐ OY BIRLIGI ile REDEDEDİLMİŞTİR.			

ile almıştır.

Tez Sınavı Jürisi	Unvanı, Adı Soyadı	İmza
Danışman Üye	Dr. Öğr. Üyesi Mahir YEŞİLDAL	
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin ÜNÜBOL	
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Tuğba Arzu ÖZAL İLDENİZ	

Yemin Metni

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Çocuk ve Ergenlerde Otomatik Düşüncelerin ve Saldırganlığın Ebeveynlerin Psikolojik Kontrol Düzeyleriyle İlişkisi” adlı çalışmamın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

20/07/2018

Adı SOYADI

Sema AL

imza

ÖZET

(AL, Sema, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2018)

“Çocuk ve Ergenlerde Otomatik Düşüncelerin ve Saldırganlığın Ebeveynlerin Psikolojik Kontrol Düzeyleriyle İlişkisi”

Bugün ebeveynlerin çocuklarına uyguladıkları psikolojik kontrol, çocuk ve ergenlerde olumsuz şekillerde açığa çıkmaktadır. Ebeveynlerin bu kontrolcü tutumları artış gösterdikçe çocuk ve ergenlerdeki otomatik düşüncelerde de olumsuz yönde artış görülmektedir. Olumsuz otomatik düşüncelerin sonucu olarakta çocuk ve ergenlerin saldırgan davranışlarında artış görülmektedir. Ebeveynlerde başlayan psikolojik kontrol düzeyi arttıkça aslında zincirleme biçimde olumsuzluk açığa çıkmaktadır. Bu araştırmada ölçeklerin uygulanacağı 100 öğrencinin hem anne hem de babasına ölçekler uygulanarak, güvenilirlik oranının artırılacağı düşünülmektedir. Bu sayede çocuk ve ergenlerdeki saldırganlık seviyelerinin ve otomatik düşüncelerin anne baba tutumunun değişimi ile düşürülebileceği ön görülmektedir.

Bu araştırmada “Çocuk ve Ergenlerde Otomatik Düşüncelerin ve Saldırganlığın Ebeveynlerin Psikolojik Kontrol Düzeyleriyle İlişkisi” incelenmektedir. Araştırma 02.04.2018- 14.05.2018 tarihinde Üsküdar ilçesindeki farklı sosyoekonomik yapıya sahip üç okulun 10-18 yaş aralığındaki 100 öğrencisine ve anne-babalarına uygulanmıştır. Araştırmada, çocuk ve ergenlerin saldırganlık, anne babanın psikolojik kontrol ve otomatik düşünce düzeylerinin belirlenmesi ve birbirlerine olan etkisi üzerine çalışılmıştır. Veri toplama aracı olarak, geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılmış olan “Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Anne Baba Formu (ÇSÖ-ABF) (Ercan ve ark., 2016), Ebeveyn Psikolojik Kontrol (Harma, 2008) ve Çocukların Otomatik Düşünceleri ölçekleri (Ergin ve Kapçı, 2013).” kullanılmıştır. Öğrencilerin kişisel özelliklerine dair bilgiler “Sosyodemografik Veri Formu” ile elde edilmiştir. İstatistiksel analizler için NCSS (Number Cruncher Statistical System) 2007 (Kaysville, Utah, USA) programı kullanılmıştır. Araştırma bulgularına göre; kızların toplam saldırganlık oranları erkeklerden daha yüksek bulunmuştur. Yapılan ölçeklerdeki bulgular anne, baba ve çocuklar şeklinde ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Anne Baba Tutumu, Psikolojik Kontrol, Saldırganlık, Bilişsel Davranışçı Terapi, Otomatik Düşünceler.

ABSTRACT

(AL, Sema, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2018)

“THE RELATION OF THE PARENTS PSYCHOLOGICAL CONTROL LEVEL AND THE AUTOMATIC THOUGHTS (THINKING) AND AGGRESSION OF CHILDREN AND ADOLESCENTS”

Today, the psychological control that parents apply to their children is revealed in negative forms in children and adolescents. As parents' this kind of control attitudes increase, automatic thinking in children and adolescents also increases in the negative direction. As a result of negative automatic thoughts, aggressive behaviors of children and adolescents increase. As the level of psychological control increase in parents, it creates a chained negativity. In this study, it is considered that the reliability ratio will be increased by applying scales to both mother and father of the 100 students to whom the scales will be applied. It is anticipated that the level of aggression and automatic thinking in children and adolescents can be reduced by the change of parental attitude.

In this research, “The Relation of the Parents Psychological Control Level and the Automatic Thoughts (Thinking) and Aggression of Children and Adolescents” is examined. The study was carried out on 02.04.2018 - 14.05.2018 in Üsküdar district in three schools which have different socioeconomic structure and it was applied to 100 students between 10-18 years and to their parents. In the research, the aggressiveness of children and adolescents, the psychological control and automatic thought levels of the parents determined and their effects on each other were studied. These scales were used as the data collection tool; Children's Aggression Scale Parent Form (Ercan and others, 2016), Parental Psychological Control (Harma, 2008) and Children's Automatic Thoughts (Ergin and Kapçı, 2013). Information about the personal characteristics of the students were obtained by “Sociodemographic Data Form”. For statistical analysis NCSS (Number Cruncher Statistical System) 2007 (Kaysville, Utah, USA) program was used. According to research findings; the total aggression rates of girls were found higher than men. Findings on scales were evaluated separately in the form of mother, father and children.

Key Words: Mother Father Attitude, Psychological Control, Aggressiveness, Cognitive Behavior Therapy, Automatic Thoughts.

TEŞEKKÜR

Tez çalışmam sırasında bana daima yol gösteren ve her zaman destek olan çok kıymetli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Mahir Yeşildal başta olmak üzere, eleştiri ve önerileri ile beni yönlendiren değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Osman Sezgin'e; psikolojiyi bana ilk öğreten ve sevdiren kıymetli hocam Dr. Öğr. Üyesi Mert Akcanbaş'a; ölçeklerinin kullanımına izin veren ve sorularımızı içtenlikle cevaplayan Prof. Dr. Mehmet Harma'ya; daima yanımda olan ve desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen bir tanecik annem Zeliha Al, ağbim Eyüp Al, babam Mustafa Al ve kıymetli dostum Ebrunur Erbay'a çok teşekkür ederim.

SEMA AL
TEMMUZ - 2018

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
TEŞEKKÜR	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	viii
TABLolar LİSTESİ	ix
GİRİŞ	1
1.BÖLÜM	5
1.BİLİŞSEL GELİŞİM.....	5
1.1. TANIMI VE ÖNEMİ	5
1.2. JEAN PİAGET'E GÖRE BİLİŞSEL GELİŞİM KURAMI	5
1.2.1. Piaget'nin Bilişsel Gelişim Kuramındaki Temel Kavramlar	7
1.2.1.1. Zeka.....	7
1.2.1.2. Dengeleme.....	7
1.2.1.3. Şema, Örgütlenme ve Uyumsama.....	8
1.2.1.4. Uyum.....	9
1.2.2. Piaget'nin Bilişsel Gelişim Kuramına Göre Bilişsel Gelişim Evreleri	9
1.2.2.1. Duyusal-Motor Zekâ Dönemi (0-2 yaş)	10
1.2.2.2. İşlem Öncesi Düşünce Dönemi (2-7 yaş)	10
1.2.2.2.1. Sembolik Dönem	11
1.2.2.2.2. Sezgisel Dönem	11
1.2.2.3. Somut İşlemler Dönemi (7-11 yaş)	11
1.2.2.4. Soyut İşlemler Dönemi (11 yaş ve sonrası).....	12
1.3. JEROME BRUNER'İN BİLİŞSEL GELİŞİM KURAMI	13
1.4. LEV VYGOTSKY'NİN BİLİŞSEL GELİŞİM KURAMI.....	14
1.5. ANNE BABA TUTUMLARI VE SALDIRGANLIK	15
2. BÖLÜM	17
2. BİLİŞSEL TERAPİ VE DAVRANIŞSAL TERAPİ.....	17
2.1. BİLİŞSEL TERAPİ VE DAVRANIŞSAL TERAPİ ARASINDAKİ FARKLAR	19

2.2. AARON T. BECK'İN BİLİŞSEL DAVRANIŞÇI TERAPİ YAKLAŞIMI.....	20
2.3.BİLİŞSEL DAVRANIŞÇI TERAPİNİN TEMEL İLKELERİ	22
2.3.1. Bilişsel Çarpıtmalar	23
2.4. BİLİŞSEL DAVRANIŞÇI TERAPİ'DE TERAPİSTİN ROLÜ VE DANIŞANIYLA ARASINDAKİ İLİŞKİSİ	25
2.4.1. BDT'de Belirlenen Hedeflere Ulaşmak İçin Yapılması Gereken Çalışmalar	26
2.5. DAVRANIŞIN OTOMATİK DÜŞÜNCELERLE İLİŞKİSİ.....	28
2.6. OTOMATİK DÜŞÜNCE VE BELİRLENME SÜRECİ	29
2.6.1. Otomatik Düşüncelerin Temel Özellikleri.....	30
2.6.2. Danışanlara Otomatik Düşüncenin Tanımlanması	31
2.6.3. Otomatik Düşünceleri Ortaya Çıkarmak	31
2.6.4. Otomatik Düşünceler İle Duyguları Birbirinden Ayırabilme	32
2.6.4.1. Ara İnançların Belirlenmesi ve Değişim Süreci	33
2.6.4.1.1. Bilişsel Kavramlaştırma... ..	33
2.6.4.2. Temel İnançların Belirlenmesi ve Değişim Süreci	35
2.7. BİLİŞSEL DAVRANIŞÇI TERAPİ'DE İMGELEME.....	36
3.BÖLÜM	38
3. BULGULAR VE TARTIŞMA.....	38
BULGULAR	38
3.1. İSTATİSTİKSEL İNCELEMELER.....	38
3.2. ÇOCUK VE ERGENLERİN TANIMLAYICI ÖZELLİKLERİ.....	38
3.3. AİLELERİN TANIMLAYICI ÖZELLİKLERİ	41
3.4. EBEVEYNLERİN ŞİDDET UYGULAMA DURUMLARI	42
3.5. ÇOCUKLARIN OTOMATİK DÜŞÜNCELERİ ÖLÇEĞİNE İLİŞKİN DAĞILIMLAR.....	43
3.6. ÇOCUKLAR İÇİN SALDIRGANLIK ÖLÇEĞİ ANNE-BABA FORMUNA (ÇSÖ-ABF) İLİŞKİN DAĞILIMLAR	46
3.6.1. Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Anne Formu Değerlendirmesi.....	49
3.6.2. Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Baba Formu Değerlendirmesi	50
3.7. EBEVEYN PSİKOLOJİK KONTROL ÖLÇEĞİNE İLİŞKİN DAĞILIMLAR	51
3.7.1. Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeği Anne Formu Değerlendirmesi	53
3.7.2. Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeği Baba Formu Değerlendirmesi.....	54
3.7.3. Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeği ile Çocukların Otomatik Düşünceleri Ölçeği İlişkisinin İncelenmesi.....	55
3.7.4. Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeği Baba Formu İle Çocukların Otomatik Düşünceleri Ölçeği İlişkisinin İncelenmesi	56
3.7.5. Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeği Anne Formu İle Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Anne Formu İlişkisinin İncelenmesi.....	57

3.7.6. Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeği Baba Formu İle Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Baba Formu İlişkisinin İncelenmesi	57
3.8. ÇOCUKLAR İÇİN SALDIRGANLIK ÖLÇEĞİ ANNE FORMU İLE ÇOCUKLARIN OTOMATİK DÜŞÜNCELERİ ÖLÇEĞİ İLİŞKİSİNİN İNCELENMESİ.....	59
3.9. ÇOCUKLAR İÇİN SALDIRGANLIK ÖLÇEĞİ BABA FORMU İLE ÇOCUKLARIN OTOMATİK DÜŞÜNCELERİ ÖLÇEĞİ İLİŞKİSİNİN İNCELENMESİ.....	59
3.10. CİNSİYETE İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELER.....	60
3.11. YAŞA İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELER	68
3.12. OKUL BAŞARI SEVİYESİNE İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELER.....	72
3.13. ANNE EĞİTİM DURUMUNA İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELER.....	77
3.14. BABA EĞİTİM DURUMUNA İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELER.....	80
3.15. ANNENİN ŞİDDET UYGULAMA DURUMUNA İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELER	83
3.16. BABANIN ŞİDDET UYGULAMA DURUMUNA İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELER	91
TARTIŞMA	99
SONUÇ	102
KAYNAKÇA	106
EKLER.....	109
ÖZGEÇMİŞ	119

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Bilişsel Model.....	21
Şekil 2. Otomatik düşünceler ve davranış	28
Şekil 3. Cinsiyet dağılımı.....	39
Şekil 4. Sınıf dağılımı.....	40
Şekil 5. Okul başarı seviyesi dağılımı.....	40
Şekil 6. Ebeveynlerin şiddet uygulama durumlarına ilişkin dağılım	43
Şekil 7. Çocukların Otomatik Düşünceleri Ölçeğine ilişkin alt boyut puanlarının dağılımı.....	45
Şekil 8. Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Anne Formuna ilişkin alt boyut puanlarının dağılımı	49
Şekil 9. Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Baba Formuna ilişkin alt boyut puanlarının dağılımı	50
Şekil 10. Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeği Anne Formuna ilişkin alt boyut puanlarının dağılımı.....	53
Şekil 11. Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeği Baba Formuna ilişkin alt boyut puanlarının dağılımı.....	54
Şekil 12. Cinsiyete göre Çocukların Otomatik Düşünceleri Ölçeği Fiziksel tehdit puanları dağılımı.....	61
Şekil 13. Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Anne Formuna ilişkin Sözel saldırganlık puanının dağılımı.....	63
Şekil 14. Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Anne Formuna ilişkin toplam saldırganlık puanının dağılımı.....	64
Şekil 15. Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeği Anne Formuna ilişkin Suçluluk yükleme puanı dağılımı.....	66
Şekil 16. Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeği Baba Formuna ilişkin Suçluluk yükleme puanı dağılımı.....	67
Şekil 17. Okul başarısı seviyesine göre Kişisel Başarısızlık puanları dağılımı	73
Şekil 18. Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Baba Formuna ilişkin Nesne ve hayvanlara yönelik saldırganlık puanı dağılımı	75
Şekil 19. Annenin şiddet uygulama durumuna göre çocukların kişisel başarısızlık puanları dağılımı.....	84
Şekil 20. Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeği Anne Formuna ilişkin Suçluluk yükleme puanları dağılımı.....	87
Şekil 21. Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeği Anne Formuna ilişkin Sevginin esirgenmesi puanları dağılımı.....	88
Şekil 22. Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeği Baba Formuna ilişkin Suçluluk yükleme puanları dağılımı.....	89
Şekil 23. Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeği Baba Formuna ilişkin Sevginin esirgenmesi puanları dağılımı	90
Şekil 24. Babanın şiddet uygulama durumuna göre Sosyal tehdit puanları dağılımı.....	92
Şekil 25. Babanın şiddet uygulama durumuna göre Kişisel başarısızlık puanları dağılımı.....	93
Şekil 26. Babanın şiddet uygulama durumuna göre toplam puanları dağılımı	94
Şekil 27. Babanın şiddet uygulama durumuna göre Kışkırtılmadan gerçekleştirilen fiziksel saldırganlık puanları dağılımı	96

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Çocukların Tanımlayıcı Özelliklerinin Dağılımı.....	39
Tablo 2. Aile Özelliklerine İlişkin Dağılımlar	41
Tablo 3. Ebeveynlerin Şiddet Uygulama Durumlarına İlişkin Dağılımlar.....	42
Tablo 4. Çocukların Otomatik Düşünceleri Ölçeğine Verdikleri Yanıtların Dağılımı.....	43
Tablo 5. Çocukların Otomatik Düşünceleri Ölçeği Alt Boyutları Soru Dağılımı	44
Tablo 6. Çocukların Otomatik Düşünceleri Ölçeği Puanlarına İlişkin Dağılımlar	44
Tablo 7. Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Anne Formuna (ÇSÖ-ABF) Verdikleri Yanıtların Dağılımı	46
Tablo 8. Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Baba Formuna (ÇSÖ-ABF) Verdikleri Yanıtların Dağılımı	47
Tablo 9. Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Anne-Baba Formuna (ÇSÖ-ABF) İlişkin Alt Boyutların Soru Dağılımı.....	48
Tablo 10. Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Anne-Baba Formuna (ÇSÖ-ABF) İlişkin Puanların Dağılımı	48
Tablo 11. Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeği Anne Formuna Verdikleri Yanıtların Dağılımı ...	51
Tablo 12. Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeği Baba Formuna Verdikleri Yanıtların Dağılımı ...	52
Tablo 13. Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeğine İlişkin Puanların Dağılımı.....	53
Tablo 14. Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeği ile Çocukların Otomatik Düşünceleri Ölçeği İlişkisi	55
Tablo 15. Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeği ile Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği İlişkisi.....	56
Tablo 16. Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği ile Çocukların Otomatik Düşünceleri Ölçeği İlişkisi	58
Tablo 17. Cinsiyete Göre Çocukların Otomatik Düşünceleri Ölçeğinin Değerlendirilmesi	60
Tablo 18. Cinsiyete Göre Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Anne-Baba Formunun (ÇSÖ-ABF) Değerlendirilmesi.....	62
Tablo 19. Cinsiyete Göre Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeğinin Değerlendirilmesi	65
Tablo 20. Çocukların, Anne ve Babaların Yaşları ile Çocukların Otomatik Düşünceleri Ölçeğinin İlişkisi	68
Tablo 21. Çocukların, Anne ve Babaların Yaşları ile Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Anne-Baba Formunun (ÇSÖ-ABF) İlişkisi	69
Tablo 22. Çocukların, Anne ve Babaların Yaşları ile Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeğinin İlişkisi.....	71
Tablo 23. Okul Başarısı Seviyesine Göre Çocukların Otomatik Düşünceleri Ölçeğinin Değerlendirilmesi.....	72
Tablo 24. Okul Başarısı Seviyesine Göre Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Anne-Baba Formunun (ÇSÖ-ABF) Değerlendirilmesi	74
Tablo 25. Okul Başarısı Seviyesine Göre Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeğinin Değerlendirilmesi.....	76
Tablo 26. Anne Eğitim Durumuna Göre Çocukların Otomatik Düşünceleri Ölçeğinin Değerlendirilmesi.....	77
Tablo 27. Anne Eğitim Durumuna Göre Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Anne-Baba Formunun (ÇSÖ-ABF) Değerlendirilmesi	78
Tablo 28. Anne Eğitim Durumuna Göre Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeğinin Değerlendirilmesi.....	79
Tablo 29. Babaların Eğitim Durumlarına Göre Çocukların Otomatik Düşünceleri Ölçeğinin Değerlendirilmesi.....	80

Tablo 30. Babaların Eğitim Durumlarına Göre Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Anne-Baba Formunun (ÇSÖ-ABF) Değerlendirilmesi	81
Tablo 31. Babaların Eğitim Durumlarına Göre Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeğinin Değerlendirilmesi.....	82
Tablo 32. Annenin Şiddet Uygulama Durumuna Göre Çocukların Otomatik Düşünceleri Ölçeğinin Değerlendirilmesi	83
Tablo 33. Annenin Şiddet Uygulama Durumuna Göre Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Anne-Baba Formunun (ÇSÖ-ABF) Değerlendirilmesi	85
Tablo 34. Annenin Şiddet Uygulama Durumuna Göre Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeğinin Değerlendirilmesi.....	86
Tablo 35. Babanın Şiddet Uygulama Durumuna Göre Çocukların Otomatik Düşünceleri Ölçeğinin Değerlendirilmesi	91
Tablo 36. Babanın Şiddet Uygulama Durumuna Göre Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Anne-Baba Formunun (ÇSÖ-ABF) Değerlendirilmesi	95
Tablo 37. Babanın Şiddet Uygulama Durumuna Göre Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeğinin Değerlendirilmesi.....	97

GİRİŞ

Saldırganlık dünyada ve Türkiye’de sürekli artmakta olan bir problemdir. Bu sebepten dolayı saldırganlık konusunda yapılan çalışmalar gün geçtikçe önemli hale gelmektedir. Saldırganlığın yetişkinlik çağına ulaşmadan önlenmesi için, çocukluk çağında teşhis edilerek tedavi edilmesi gerekmektedir.

Bu tez çalışmasının amacı, anne babanın çocuğu üzerindeki psikolojik kontrolünün artmasıyla, çocuktaki saldırgan davranışların ve olumsuz otomatik düşüncelerin arttığı düşüncesini ispat etmektir. Bu bağlamda bilişsel gelişim, bilişsel terapi, davranışçı terapi, bilişsel davranışçı terapi, saldırganlık ve otomatik düşünce gibi kavramlar ele alınmaktadır.

Saldırganlığa dair önceden yapılmış akademik çalışmalar, genel itibariyle konuyu sadece annenin ya da babanın yani tek ebeveynin görüşü doğrultusunda değerlendirmiştir. Tek yönlü ebeveyn görüşü ile yapılan değerlendirmelerin objektifliği sınırlı kalmaktadır. Bu araştırmada hem anne hem de babanın ayrı ayrı görüşleri ele alınarak değerlendirme yapılmış ve bu yaklaşım tezin diğer çalışmalardan ayırt edici noktalarından bir tanesini oluşturmaktadır.

Ebeveynlerin çocuklarına karşı tutum ve davranışlarının, çocukların bilişsel ve kişilik gelişimine etkisi, yapılan birçok farklı araştırma tarafından da doğrulanmıştır. Özellikle bilişsel gelişim kuramcılarının yaptığı çalışmalar bu araştırmada öne sürülen hipotezi doğrular niteliktedir. Ebeveyn tutumları üzerinde psikolojinin önem verdiği “otomatik düşünce” ve “saldırganlık” konularının ne derece etkili olduğu ortaya konulmalı ve bu konu hakkında da çeşitli önlemler alınmalıdır. Türkiye’de çocuk ve ergenler üzerine yapılan akademik çalışmalar yeterli düzeyde bulunmamaktadır. Konu yeterli bir biçimde teşhis edilemediği için atılması gereken adımlarda da büyük eksiklikler yaşanmaktadır.

Anne babanın çocuk üzerindeki etkisi ortaya konularak, çocukların bilişsel ve sosyal gelişimlerine olumlu yönde katkıda bulunacağı düşünülmektedir. Ebeveynlerin psikolojik kontrol düzeylerinin düşürülmesiyle ve davranışlarının değiştirilmesiyle birlikte çocuk ve ergenlerdeki otomatik düşüncelerin ve saldırganlığın da değiştirilebileceği ön görülmektedir. Böylece çocuk ve çocuğa dair her türlü gelişim kendi bağlamı yani ailesi içerisinde ele alınmakta ve doğrudan ilişkilendirilmektedir.

Tezin birinci bölümünde, bilişsel gelişim konusu ve kuramcıları, Jean Piaget, Jerome Bruner ve Lev Vygotsky gibi önemli isimler ele alınmıştır. Bunun yanında

anne-baba tutumları ve saldırganlık arasındaki ilişki de bu bölümde incelenmiştir. Bilişsel gelişim, kişinin doğduğu andan başlayarak dünyayı anlamlandırma çalışmalarına verilen addır. Bilişsel gelişimin önemli savunucularından biri ise Jean Piaget'dir. Piaget henüz bu kuramı ortaya koymamışken biliş, zekâ, zekânın işlev ve etkilerini keşfetmiştir. Yeni doğan bebeğin bilişsel bir yapısı olmamasına rağmen yetişkin gibi düşünmesi hep sorgulanan bir yaklaşım türü olmuştur. Piaget'de bu yaklaşım ile bilişsel gelişimi ele almakta ve bilişsel gelişimin kişinin çevreye uyum yeteneğinden kaynaklandığını öne sürmektedir. Bilişsel gelişimi evrelere ayırarak ve birçok kavramdan destek alarak açıklamaktadır. Bu evreler ve kavramlar ayrıntılı olarak çalışmanın birinci bölümünde ele alınacaktır. Daha öncede belirtildiği gibi bu kuramda Piaget'nin yanı sıra Bruner ve Vygotsky'da yer almaktadır.

Bruner'e göre bilişsel gelişim iki unsur aracılığıyla oluşmaktadır. Birincisi, çocuğun yaşadığı evreni anlamlandırabilmesi için bir düzen ile oluşan "temsili sistemlerle" gerçekleşmesi olayına denilmektedir. İkincisi ise, kültürün ve eğitimin verdiği destek ile bilişsel gelişimin açığa çıkması olayıdır. Bu yöntemler ile çocuk kendisine çevresel etkenlerle geçenler sayesinde bilişsel gelişimini anlamlandırabilmektedir. Bruner savunduğu bu görüşler ile Vygotsky'nin görüşlerini de pekiştirmiş olmaktadır. Vygotsky'e göre çocuklar 2 yaşına kadar olan bilişsel gelişimlerini bireysel etkenlerle tamamlamaktadırlar. Ancak 2 yaşından sonraki süreçte de Bruner'in bahsettiği gibi çevrenin etkili olduğunu savunmuştur.

Çevrenin çocukların bilişsel gelişimleri üzerinde etkili olduğu görüşü, bu çalışmanın konusunu desteklemektedir. Ebeveynlerin psikolojik kontrol düzeyinin, çocuk ve ergenlerdeki saldırganlık ve otomatik düşünce düzeylerine etki edeceği görüşü savunulmaktadır. Piaget, Bruner ve Vygotsky'nin de savunduğu gibi çocuk ve ergenler ebeveynlerinin tutumlarından etkilenmektedirler. Şiddetin hakim olduğu ailenin çocuğu da bu süreçten etkilenerek kendi arkadaşlık ilişkilerini saldırgan davranışlarla yürütmektedir ve bu durum yapılan birçok araştırmada ortaya konulmuştur.

Tezin ikinci bölümünde, bilişsel ve davranışçı terapi yöntemleri ele alınmaktadır. Epiktetos'un, kişilerin sahip oldukları görüşleri doğrultusunda hareket ettiklerini açıkladığı bir cümle ile konuya giriş yapılmıştır. Bu cümle ile ortaya konulmaya çalışılan, bilişsel ve davranışçı terapinin bir bütün olduğudur. Aaron T. Beck bilişsel terapinin kurucu kişisidir. Beck, depresyon üzerine çalışmalarını yürütürken bilişsel terapi yaklaşımını keşfetmiştir ve bu nedenle bilişsel davranışçı terapiyi genellikle depresyon üzerinden ele almaktadır. Ancak depresyonla birlikte

farklı birçok bilişsel rahatsızlığı da bilişsel davranışçı terapi yöntemiyle tedavi etmiştir. Bu terapi yöntemlerinde kişilere öncelikle sahip oldukları bozuk düşünceleri teşhis etme ve daha sonraki aşamada davranışlarına nasıl etki edecekleri öğretilmektedir.

Bilişsel ve davranışçı terapi yöntemlerinin birbirlerinden farklı terapi teknikleri de bulunmaktadır. Bilişsel terapi kişiye özgü durumlarda daha çok zihindeki doğru düşünceleri açığa çıkarması konusunda eğitim vermektedir. Bir kişi zihninde fizyolojik bir rahatsızlık yaşarken onun üzerinde bilişsel bir terapi yöntemi uygulanması doğru olmayacaktır. Bunun yerine davranışsal terapi yöntemiyle bir tedavi uygulanması daha iyi sonuçlar verecektir. Beck'e göre BDT, kişilerin davranış, duygu ve fizyolojisinin yaşanan olaylara karşı düşüncelerinden etkilendiğini savunan bir bilişsel modele dayanmaktadır. Bilişsel davranışçı terapiye eğitici terapi yöntemi de denilebilmektedir çünkü kişilere kendilerinin terapisti olabilmeleri için yöntemler öğretmektedir.

Beck, danışanlarını terapide dinlerken bazen birbirinden farklı iki düşünce biçiminden bahsettiklerini keşfetmiştir. Bunlar kişilerin kendilerini değerlendirdikleri düşünce biçimleridir. Bu keşfin ardından Beck, danışanlarının tamamında olumsuz otomatik düşünceleri ortaya koymuş ve bilişsel davranışçı terapiyle danışanlarına bu otomatik düşüncelerini bulmayı ve değerlendirmeyi öğretmeye çalışmıştır (Beck, 2016). Otomatik düşüncelerdeki inanç türleri, ara ve temel inançlar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Otomatik düşüncelerin değişim süreci zor olduğu gibi ara inançların değişimi de kolay olmamaktadır. Ancak temel inançların değişiminin çok zor olması gibide değildirler. Temel inançlar daha derinden geldiği için önemi fazla olmakta ve değişimi de zor olmaktadır. Bu inanç türlerinin yanında kişiler imgesel bir otomatik düşünceye de sahip olabilmektedirler. BDT'de imgeleme konusu ikinci bölümde ayrıntılı bir şekilde ele alınmaktadır. Kişideki inanç türünün keşfedilme süreci terapistin düşen önemli görevler arasında sayılmaktadır. Konunun özetlenmesi gerekirse, bütün inanç türleri için sistematik ve tutarlı bir çalışma uygulanması önemlidir. BDT'de böyle bir çalışma biçimine sahiptir.

Tezin üçüncü bölümünde anne babanın psikolojik kontrol düzeyi ile çocuk ve ergenlerin saldırganlık ve otomatik düşünce düzeylerine etkisinin belirlenmesi için yapılan ölçeklerin (Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Anne Baba Formu, Ebeveyn Psikolojik Kontrol ve Çocukların Otomatik Düşünceleri Ölçekleri) sonuçları açıklanmaktadır. Çocuk ve ergenlerden ve onların anne babalarından ayrı ayrı alınan bilgiler doğrultusunda araştırma yapılmıştır. Çocuk ve ergenlerin kişisel özellikleri için bilgiler "Sosyodemografik Veri Formu" ile elde edilmiştir.

Saldırganlık cinsiyet üzerinden ele alındığında, kızların sözel saldırganlık ve fiziksel tehdit oranları erkeklerden daha yüksek bulunmuştur. Bu sonuç ülkemizde saldırganlık üzerine yapılan çeşitli araştırmalardan farklı sonuçlanmıştır. Çeşitli araştırmalara göre erkeklerdeki saldırganlık seviyeleri kızlardan daha yüksek olarak teşhis edilmiştir. Ancak değişen çevrenin ve ebeveynlerin de etkisiyle saldırganlık tek bir cinse atfedilmemelidir. Modern toplumlarda saldırganlık kızlarda da görülebilmektedir ve bu düşünce yapılan ölçeklerin bulgularıyla da pekişmektedir.

Diğer bir bulguya göre; okul başarısı düşük düzeyde olan çocukların nesne ve hayvanlara yönelik saldırganlık puanının, okul başarısı iyi düzeyde olanlardan daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Saldırgan eğilimleri olan çocuk ve ergenlerin okul hayatlarında da başarılı olamadığı görülebilmektedir. Saldırganlığın çocuk ve ergenlerin hayatlarının birçok noktasına olumsuz etki ettiğini ifade etmek mümkündür. Bunun yanında ebeveynleri tarafından şiddete maruz kalan çocuklar bilişsel açıdan da birçok zarar görmektedirler. Annesi tarafından şiddet görmeyen çocukların kişisel başarısızlık puanları, annesi tarafından genellikle şiddete maruz kalanlardan daha düşük olduğu ortaya çıkmıştır. Babasından şiddet görmeyen çocukların sosyal tehdit ve kişisel başarısızlık puanları, şiddet görenlerden daha düşük bulunmuştur.

Ebeveyn psikolojik kontrol ölçeği ile otomatik düşünceler ölçeklerinin ilişkisi ele alınırsa: Suçluluk yükleme ve sevginin esirgenmesi alt boyutlarının oranlarının yükselmesiyle, çocuklardaki sosyal tehdit, fiziksel tehdit, kişisel başarısızlık ve düşmanlık alt boyut oranlarında da artış tespit edilmiştir. Böylece bu araştırmada savunulan; ebeveynleri tarafından psikolojik kontrole maruz kalan çocuk ve ergenlerde saldırgan davranışların ve negatif otomatik düşüncelerin açığa çıkabileceği hipotezi doğrulanarak ortaya konulmaktadır.

1.BÖLÜM

1.BİLİŞSEL GELİŞİM

1.1.TANIMI VE ÖNEMİ

Biliş, zekânın çalışma süreciyle ilgilidir ve diğer bir adı ise “kognitif”dir. Öğrenme, hatırlama ve düşünme süreçlerine verilen genel bir addır. Bilişsel gelişim, bireyin doğduğu andan başlayarak yol aldığı sürece verilen addır. Bunun yanında bireylerin önce anlama ve daha sonra öğrenmesini sağlayan, bilişsel faaliyetlerin gelişim sürecine de denilmektedir. Bu nedenle bilişsel gelişim alanıyla sadece psikoloji değil, nörobilim alanı da ilgilenmektedir. Bilgi süreçleri, öğrenme, dil ve zihinsel gelişim gibi konular hakkında çalışır.

Bilişsel gelişim bireyin önce düşünme ve sonra da anlama yeteneğine sahip olma sürecidir. Bilişsel gelişimin temel noktası; çocukların, yetişkin bir kişi olana dek geçen süreçte dünyayı anlamlandırma çalışması, düşüncelerindeki farklılıklar ve bilişsel faaliyetlerindeki gelişimlerdir. Bu alanın en önemli isimlerinden biri ise Jean Piaget’dir (Yavuzer, 2017: 36).

1.2. JEAN PİAGET’E GÖRE BİLİŞSEL GELİŞİM KURAMI

Piaget bilişsel gelişim kuramını henüz keşfetmemişken, biliş, zekâ, zekânın işlevlerini ve etkilerini keşfederek tanımlamıştır. Piaget’yi diğer araştırmacılardan farklı kılan en önemli özelliği ise ilk araştırmalarının tamamını kendi çocukları üzerinde yapmış olmasıdır. Dünyayı kendi anladıkları biçimde oluşturan çocuklara “küçük bilim insanı” şeklinde bir benzetme yapılmaktadır ve bu benzetme Piaget’nin kuramından hareketle açığa çıkmıştır (Bee ve Boyd, 2009).

Piaget’nin bilişsel gelişim kuramını oluşturması kendisi henüz bir biyolog olarak çalışırken başlamıştır. Piaget, canlıların çevreyle olan etkileşimlerinden yola çıkarak bilişsel gelişim kuramının temellerini oluşturmuştur. Bilişsel gelişim ile biyolojik gelişimin birbirinden ayrı olmadığını öne sürmüştür (Wadsworth, 2015: 13). Çocuklarda ki bilişsel gelişimi evrelere ayırarak ortaya koymuştur. Bireylerin bilişsel etkinlikleri, biyolojik eylem türlerinden ayrı olmadığı için bir bütünmüş gibi ele alınabilmektedir. Bilişsel yapının verdiği komutlarla biyolojik eylemler gerçekleştirilmektedir.

Yeni doğan bir bebeğin hiçbir bilişsel yapıya sahip olmamasına rağmen, bir yetişkin gibi düşünmesi hep sorgulanmıştır. Piaget’nin bilişsel gelişim kuramına

yaklaşımı da buradan hareketle meydana çıkmıştır. Piaget'e göre, bilişsel gelişimi sağlayan ana unsur bireyin çevreye uyum yeteneğinden kaynaklanmaktadır. Piaget, bu çevreye uyum sürecini dengelemenin takip ettiğini ifade etmiştir. Bu denge sürecini de "denge, dengesizlik ve yeniden denge" olarak adlandırmaktadır (İnanç ve ark., 2008: 115; Yavuzer, 2017: 37).

Çocuklar bu kuramda aktif görev edinmelidirler ve bireyin içsel motivasyonu önemlidir. Eğitimde çocuklara, eleştirel ve yaratıcı düşünme becerisi kazandırılmaya çalışılır. Piaget'e göre, insan bilişi doğum sürecinden başlayarak, kişinin evreni önce öğrendiği ve daha sonrada anladığı düşünce yapısı biçiminde gelişmesidir. "Biliş" kelimesi, evreni anlamayı ve öğrenmeyi içeren zihinsel işleyişler anlamına gelmektedir (Hökelekli, 2008: 31) ve bazı süreçleri kapsamaktadır. Bu süreçleri şöyle sıralamak mümkündür:

1. **Algılama:** İç ve dış dünyadan öğrenilen bilgilerin yorumlanarak, organize edilmesi ve yeniden şekillendirilmesidir.
2. **Bellek:** Algıyla oluşan bilgilerin bulunması ve depo edilmesidir.
3. **Muhakeme:** Öğrenilen bilgiden belirli bir anlam çıkarma ve sonuca ulaşmak amacıyla yapılan bir yetidir.
4. **Düşünme:** Bireyin sahip olduğu bilgilerin ve çözüm yollarının niteliğini değerlendirme olayıdır.
5. **Kavrama:** Bilgiler arasındaki yeni ilişkilerin tanınmasıdır (Yavuzer, 2017: 36).

Piaget'nin kuramının en önemli kavramı "işlem"dir. İşlem, çocuğun bilişsel düzeyde başladığı noktaya geri gelmesini ifade etmektedir. Bilişsel gelişimde, işlemlerin öğrenilmesi ve uygulanması süreci en önemli kısımdır. Piaget, bebeklerin doğduğu andan itibaren bazı reflekslere sahip olduklarını gözlemlemiştir. Bebeklerin sahip olduğu iki temel refleks: "yakalama" ve "emme"dir. Bu reflekslerin yanında yeni doğan bebeklerin iki ana refleksi daha bulunmaktadır ve bunlar: "Babinski refleksi" ve "moro refleksi"dir¹ (Yavuzer, 2017: 37).

---

¹ Babinski refleksi: Yenidoğan bebeğin, ayağına gelen uyarım ile birlikte parmaklarını yelpaze şeklinde açması olayıdır.

Moro refleksi: Yenidoğan bebeğin, ürktüğünde kol ve bacaklarını açması olayıdır.

1.2.1. Piaget'nin Bilişsel Gelişim Kuramındaki Temel Kavramlar

Piaget geliştirdiği kuramında, bilişsel gelişimin temelini oluşturan bazı kavramlar üzerinde durmaktadır. Bu kavramlar: **Zekâ, Dengeleme, Şema, Örgütlenme, Özümleme, Uyumsama ve Uyum'dur.**

1.2.1.1. Zekâ:

Piaget bilişsel gelişim kuramının tamamını, insanlar yaşadıkları süre boyunca nasıl öğrenirler sorusundan yola çıkarak oluşturmuştur. Piaget, bu kuramını açıklamadan önce zekânın ne olduğuyla ilgili sahip olduğu görüşleri açıklamıştır. Piaget için zekâ, çevreye uyum sağlamaya çalışılan bir yetenektir (Bacanlı, 2011: 83, Deniz, 2017: 87). İnsan sürekli değişen çevreye diğerlerinden daha çabuk adaptasyon sağlayarak, şartlara uygun tepkiler verebilen bir bireydir. İnsanların çevreyi daha kısa sürede algılama ve değerlendirme yetileri de bir zekâyâ sahip olmalarından kaynaklanmaktadır.

1.2.1.2. Dengeleme:

Piaget'ye göre dengeleme, uyumsama ve özümleme kavramları arasındaki uyum sürecidir. Dengeleme, dengesizlikten dengeli bir biçime geçiş durumudur. Bireyler uyarıcıları düzenleyerek ya da düzenleme yapmadan da özümsemektedirler ve bu süreç dengelemekle sonlandırılabilir. Özellikle çocukların uyarıcıları şemalarına yerleştirmelerinde yanlışlık olmamaktadır çünkü çocukların bilişsel gelişimleri arttıkça, uyarıcıları şemalarına yerleştirmeleri de daha doğru bir hâl alır. Dengeleme kavramı bireyin süreçlerini düzenleyebilen bir içsel mekanizmadır (Wadsworth, 2015: 19- 20).

Piaget'ye göre insanlar bilişsel olarak dengede olmak istemektedirler. Bilişsel olarak dengeli bir durumda olan kişi, yeni bir olay, cisim veya problemle karşılaştığı zaman, zihninde yer alan önceki bilgileri ile bu durumu anlamlandıramadığında veya bir çözüm yolu bulamadığında süreç başında sahip olduğu bilişsel dengesi bozulmaktadır. Kişi bu durum karşısında bozulan bilişsel dengesini düzeltmek için yeni bir çözüm arayışına girmektedir ve bu olaya “güdülenme” de denilmektedir. Birey bu sürecin ardından bilişsel olarak dengeye ulaştığında yeni bilginin öğrenilmesi gerçekleşecektir (Deniz, 2017: 87).

1.2.1.3.Şema, Örgütleme, Özümleme ve Uyumsama:

“Şema”, Piaget’nin kuramının en önemli kavramlarından bir tanesidir. Şema, ilkel ve basit olan zihinsel yapının giderek karmaşık bir biçimde kazandığı niteliktir. Şema organize olmuş ve tekrar edilebilmesi mümkün olan, düşünce ve davranış kalıplarıdır (Bacanlı, 2004). Farklı bir bakış açısıyla şemalar, kişilerin bilişsel olarak çevreye uyum sağladığı ve organize edebildiği bilişsel yapılardır. Piaget’ye göre yeni doğanlar, şemalarla dünyaya gelmektedirler. Daha önceden de Piaget’nin kuramında bahsedildiği gibi bebekler yakalama ve emme reflektlerine sahip bir biçimde dünyaya gelmektedirler. Bu reflektler bebeğin kendisiyle ve çevresiyle etkileşimi sonucunda zamanla değişerek şekillenmektedir. Bu sayede de bebeğin öğrenmelerinin alt yapısını oluşturmaktadır (Deniz, 2017: 88).

Şema, zihne yeni gelen bir bilginin yerleştirileceği bir çerçevedir. Şemalar, yaşananlar sonucunda değişime uğrayarak sürekli yeniden organize edilirler. Bilişsel şemalar genellikle çocukluk ve ergenlik yıllarında oluşmaktadır. Ancak bu bilgiden yola çıkılarak yetişkinlikte şemaların oluşmayacağı düşünülmesi doğru olmayacaktır. Bilişsel gelişim süreklilik arz eden bir durumdur ve düzenli olarak yeniden yapılanmaktadır. Bütün şemalar diğer şemalar ile iş birliği içerisinde çalışmaktadır ve parçalar ile bütünü oluşturmaktadırlar (Piaget, 1952). Şemaların değişim süreçleri Piaget’nin diğer kavramları ile açıklanmaktadır.

Bilişsel gelişimde yer alan önemli kavramlardan bir tanesi de “örgütleme”dir. Piaget örgütleme kavramını, bireyin doğumuyla sahip olduğu ve öğrenilen yeni bilgilerin bir düzen içerisinde koordine edilmesiyle ilgili eğilimi olarak adlandırmıştır. Kişiler yaşadıkları olayları birbirleriyle tutarlı bir biçimde bütünleştirmeye çalışırlar. Örgütleme kavramı için kısaca, bilişsel düzenin yapısını koruyucu görevi vardır denilebilmektedir (Deniz, 2017: 89). Uyum sağlama belli bir döngünün dış yönünü meydana getirirken, örgütleme ise belli bir döngünün iç yönünü meydana getirmektedir (Piaget, 1952). Daha önceden de ifade edildiği gibi Piaget’nin bilişsel gelişim kavramlarının tamamı birbirlerinin bütünleyicisi niteliğindedir.

“Özümleme” kavramı bireyin yeni yaşadığı durumu, nesneyi, bilgiyi veya olayı sahip olduğu şemalar ile açıklamaya çalışması durumudur (Deniz, 2017: 89). Örneğin: Bir bebek yemek yerken çiğneme şemasını öğrenmiş ise, bundan sonraki belli bir süreçte ağzına aldığı birçok maddeyi çiğnemeye çalışacaktır. Bebeğe çiğneme şeması oluştuktan sonra ayırt etmeksizin ağzına atabileceği bütün maddelere karşı aynı şemayı uygulayabilmektedir. Böylece bebek çiğneme şemasını özümleyecektir. Yaşanılan her

deneyim adeta bir sünger gibi özümsememektedir. Böyle bir durum yerine, yaşanan deneyimin bizde var olan hangi şema ile eşleştiği durumuna bakılmaktadır (Bee ve Boyd, 2009).

Özümleme, şemalarda herhangi bir değişime yol açmamaktadır fakat şemaların gelişim sürecine etkide bulunmaktadır. Bu sebeple gelişim sürecinin bir bölümünü de etkilemiş olmaktadır. Özümleme, kişinin bilişsel olarak uyum sağlaması ve çevreyi düzenlediği sürecin parçasıdır. Özümleme sürecinde şemalar artış yaşar ancak şemaların değişim sürecinden sorumlu değildir. Yetişkinlik ile çocukluk çağı arasındaki şemalarda farklılıklar bulunmaktadır. Şemalar belli değişimlere uğramaktadırlar ve bu değişimler de Piaget'ye göre uyumsama kavramı ile meydana gelmektedir (Wadsworth, 2015: 17).

Bireyler yaşadıkları her yeni durumu veya olayları, sahip oldukları şemalar ile açıklamaya çalışmaktadırlar ve yeni durumlar karşısında kullanabilecekleri yeni şemaları aktif bir biçimde aramaktadırlar (Driscoll, 2005). Bazı yeni durumlar bireyin sahip olduğu eski şemalar ile açıklanamayabilmektedir. Bu durumda da bireyin eski şemalarının değiştirilmesi gerekmektedir. Eski şemaların değişmesi durumunda da “uyumsama (uyum)” gerçekleşmiş olacaktır.

1.2.1.4. Uyum:

Piaget'ye göre bireyler doğduklarından beri çevrelerine uyum sağlamaya çalışmaktadırlar. Uyum birçok kavramı kapsamaktadır ama en çokta özümleme ve uyumsama kavramlarıyla birlikte oluşur (Deniz, 2017: 89). Bireyler çevrelerindeki yeni deneyimledikleri şeylerden faydalanarak şemalarını değiştirirler ve problem çözümüne bu yolla gitmelerine de uyum denilmektedir (Yavuzer, 2017). Bir çocuk yeni bir uyarıcı ile karşılaştığı zaman, bunu sahip olduğu şemalarıyla özdeşleştirmeye çalışmaktadır. Eğer bu uyarıcı çocuğun sahip olduğu şemalara uymuyorsa özdeşleme (uyum) yaşanmamaktadır. Böyle bir durum karşısında çocuk, yeni bir şema oluşturmaktadır ya da uyarıcının uygun olabileceği mevcut şemasını değiştirmektedir (Wadsworth, 2015). Piaget'nin ortaya çıkardığı bilişsel gelişim kuramındaki kavramların tamamı birbirleriyle bir bütün içerisindedir ve süreçler bu kavramlar aracılığıyla adım adım ilerlemektedir.

1.2.2. Piaget'nin Bilişsel Gelişim Kuramına Göre Bilişsel Gelişim Evreleri

Piaget yaptığı çalışmalarda zihinsel ve bilişsel değişimlerin gelişimsel süreçlerin bir sonucu olduğunu ifade etmiştir. Piaget'nin bilişsel gelişim ile ilgili temel hipotezi şöyledir: Bilişsel şemalar sırasıyla tutarlı bir biçimde gerçekleşmeyle

sonuçlanan, niteliksel bir değişim sürecidir. Bütün yapılar kendinden bir öncekinden çıkararak gelişmektedir. (Wadsworth, 2015: 25).

Etkileşime dayalı bilişsel kuramlar vardır. Bunlardan en önemlileri Bruner'in ve Vygotsky'nin bilişsel gelişim kuramlarıdır. Bu iki önemli kişinin bilişsel gelişim kuramları bir sonraki başlıkta detaylı bir biçimde ele alınacaktır.

Temel kavramlar bölümünde de bahsedildiği gibi bilişsel gelişimde bütün evreler birbirlerinden doğarlar ve değişerek oluşurlar. Böylece Piaget bilişsel gelişimi devam eden bir süreç olarak değerlendirmektedir. Gelişim evrelerinde geriye dönüş mümkün olmayan bir durumdur. Evrelerin herhangi birinde meydana gelebilecek bir problem, ardından gelen bütün evreleri olumsuz etkileyebilmektedir (Deniz, 2017: 85). Böylece evrelerin iç içe geçtiği ve devamlılık gösterdiği rahatlıkla söylenebilir.

Piaget'nin kendisine sorduğu ve bilişsel gelişimlerin temelini oluşturan bir sorusu vardır. Çocuklar doğduklarında hiçbir şey bilmiyorlar fakat nasıl oluyor da hiçbir şey bilmedikleri aşamadan yetişkin gibi düşünebilen bir aşamaya gelebiliyorlar? (Bacanlı, 2011: 86). Bu soru ile Piaget, bireyin bir yetişkin gibi düşünme düzeyine nasıl ulaştığını öğrenmeye çalışmıştır. Sorusunun cevabını bilişsel gelişim dönemleri aracılığıyla açıklamış ve bilişsel gelişim aşamalarını da dört dönemde ele almıştır. Bunlar sırasıyla şöyledir:

1.2.2.1. Duyusal- Motor Zekâ Dönemi (0-2 yaş):

Bu dönemde görülen davranışlar duyusal ve motordur. Bebekler bu dönemde olayları bilişsel olarak kurgulayamaz ve bunun yanında kavramsal olarak da düşünemez. Fakat bebekte şemalar oluşmaya başladıkça bilişsel gelişim de beraberinde gelmektedir (Atkinson ve ark., 2010: 81; Wadsworth, 2015: 26; Deniz, 2017: 95, 101-103). Bebeklerin gelişimi öncelikli olarak şemalar vasıtasıyla açığa çıkmakta ve zamanla normal insani öğrenme süreçlerine geçilmektedir.

1.2.2.2. İşlem Öncesi Düşünce Dönemi (2-7 yaş):

Bu dönemde, dil gelişimiyle birlikte kavramsal gelişim hızlı bir biçimde gerçekleşmektedir. Mantıksal gelişim bu süreçte algılama yöntemiyle baskın bir hâle gelmektedir ve bundan dolayı da mantık öncesi ya da yarı mantıksal olarak adlandırılmaktadır. Bu dönem, sembolik dönem ve sezgisel dönem olmak üzere iki aşamada gerçekleşir:

1.2.2.2.1. Sembolik Dönem:

Dil gelişiminin hızlı olduğu bir evredir. Semboller, nesnelere oranla daha fazla gelişim göstermektedir. Çocuklar çevrelerindeki cisimleri ve durumları kendilerine özgü sembollerle taklit etmektedirler (Deniz, 2017: 95). Bu dönemde görülebilen “büyüsel ve doğa üstü düşünce, animistik düşünce, yapaycılık ve ben-merkezcilik” gibi özellikler de yer almaktadır (Atkinson ve arkadaşları, 2010: 81; Wadsworth, 2015: 26; Deniz, 2017: 95, 101- 103). Ancak bu çalışmada bu özelliklere değinilmeyecektir.

1.2.2.2.2. Sezgisel Dönem:

Bu dönemde, çocuklar mantıklı düşünmek ve neden sonuç ilişkisi kurmak yerine sezgileriyle problemlerini çözmektedirler. Bu duruma bir örnek vasıtasıyla şöyle açıklanabilir; çocuklar günlük hayatlarında birçok şeyi sezgileriyle yapmaktadırlar ve yaptıkları olaylar onlara sorulduğunda bunun cevabına mantıksal bir açıklama getirememektedirler (Deniz, 2017: 98). Mesela bir eylemi neden gerçekleştirdiği sorulduğunda genellikle “işte” gibi çokta anlamı olmayan bir cevap alınabilmektedir.

Bu dönemdeki çocuklara dil ve kavram gelişiminin arttırılması üzerine eğitimler verilmelidir ve nesnelere ilgili deneyimleri pekiştirilmelidir (Bacanlı, 2011: 93). Bu eğitimler vasıtasıyla çocukların akli melekeleri geliştirilebilmektedir.

1.2.2.3. Somut İşlemler Dönemi (7-11 yaş):

Somut işlemler dönemi bireyin ilkökul yıllarında görülmektedir. Bu dönemde çocuk, sahip olduğu mantıksal düşüncelerini var olan somut problemlerine uygulayabilme yeteneğini geliştirmektedir. Çocuk benmerkezci bir düşünce yapısından uzaklaşarak bilişsel bir bakış açısına sahip olmaya başlamaktadır. Bu duruma Piaget “dağılma” adını vermiştir.

Bu dönemin en önemli özelliklerinden bir tanesi de işlem öncesi dönemde kazanılamayan “korunum” kavramının adım adım kazanılmasıdır. Korunum değişmezliğin anlaşılması şeklinde ifade edilir (Bacanlı, 2011: 94). Korunum kavramı yedi alanda sıra ile kazanılır ve bu yedi alanı açıklamak gerekirse şöyledir; sayılar, uzunluk, sıvı, kütle, ağırlık, alan ve hacimdir (Atkinson ve ark., 2010: 81; Wadsworth, 2015: 26; Deniz, 2017: 95, 101-103). Bu dönem için önemli bilgilerden bir tanesi de şudur: çocuklar birçok yeni beceri kazandıkları için çocukların bu becerilerini kullanmalarına yönelik eğitimler verilmelidir.

1.2.2.4. Soyut İşlemler Dönemi (11 yaş ve sonrası):

Bu döneme giriş ergenlik yıllarının başında başlamaktadır. Çocukların bilişsel yapılarının en çok geliştiği dönemdir ve bu dönemin bitiminde çocuk, karşılaştığı problemlere akıl yürüterek çözüm bulmaya çalışabilmektedir. Çocukların bu süreçte sosyal konulara ve kimliğe ilişkin ilgileri de gelişmektedir (Atkinson ve ark., 2010: 81; Wadsworth, 2015: 26; Deniz, 2017: 95, 101- 103).

Ergenlik çağındaki bireyler soyut olanı düşünebilmektedirler (İnanç ve ark., 2008: 129). Böylece ergen, gelecekteki durumunu ve yine gelecekte oluşabilecek şeyleri zihninde tasarlayabilmektedir. Ergen, sahip olduğu düşüncesini oluşturup geliştirebilmektedir ve yeni düşünceler de üretebilmektedir. Buradan anlaşılacağı gibi ergenler, sadece kabul etme ve verilenleri anlama üzerine değil bunun yanı sıra belirli durumların sonucunda ne olabileceğini algılayabilecek bir yeteneğe de sahiptirler. Zihni fonksiyonların yerli yerine oturduğu ve dolayısıyla akıl ya da soyut düşünme imkânı yönünden artık herhangi bir eksiklikleri kalmamaktadır. Piaget'e göre soyut düşüncenin gerçekleşebilmesi için dört temel düşünce biçimi vardır ve bunları sırası ile şöyledir:

1. Mantıksal düşünme ve akıl yürütme: Bütün olay ve düşünceleri göz önünde bulundurarak neden ve sonuçlara ulaşabilmek için bilgileri işleme süreçlerini kullanabilmedir.

2. Varsayımsal (Hipotetik) düşünebilme: Bu düşüncede herhangi bir olay yaşanmadan sanki yaşanmış gibi sonuçlarını tahmin edebilme gerçekleşir. Bunun yanında denenceler kurma ve kanıtları inceleyebilme de görülmektedir.

3. Soyut düşünme: Gerçek olaylardan çok, olabilecek olaylara ulaşabilmek için bilişsel semboller yardımıyla bu sembollerde işlemler yapılabilir.

4. Metabiliz ve içebakış: Kişinin objektif bir bakış açısı ile kendini değerlendirebilmesidir. İçebakış düşünce biçimi, ergenlerin kendilerini değerlendirebilmeleri ve yine kendilerindeki olumlu yönleri keşfetmelerine olanak sağlayan bir düşünce biçimidir (Deniz, 2017: 104).

Ergenlerde soyut düşünce biçiminin gelişmesiyle birlikte ergenlerin düşünce yapısında da farklılıklar görülmeye başlanmaktadır. En temelde şöyle bir değişim gözlenebilmektedir; ergen, karşılaştığı birçok farklı görüş içerisinden bir sentezleme yaparak kendisine en uygun olanı seçebilecek bir düzeye gelmiştir. Soyut düşünce döneminin başlangıcında “benmerkezci” düşünce yapısı yeniden ortaya çıkmaktadır ve bu durum ergenlerin seçimlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Benmerkezci düşünce

yapısı, ergenin seçimlerinin en doğrusunun sadece kendi tercihlerinin olduğuna inandığı bir yapıdır. Bu düşünce biçimi ergenin çevresindeki insanları anlamasına engel olabilmektedir.

Tam da bu dönemde anne ve babaların psikolojik kontrol düzeyleri artmaktadır. Çocuk üzerinde artan psikolojik kontrol, olumsuz otomatik düşünceleri ve ardından açığa çıkan saldırgan davranışları da beraberinde getirmektedir. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde bu konuya daha ayrıntılı bir biçimde ele alınacaktır.

1.3. JEROME BRUNER'İN BİLİŞSEL GELİŞİM KURAMI

Bruner'in bilişsel gelişim kuramı, Piaget'nin ve Vygotsky'nin görüşlerinin birleşiminden meydana gelmiştir. Bruner'in çalışmaları iki tema etrafında dolanmaktadır. Bunların birincisi, çocuğun dünyayı kavrayabilmesi belirli bir düzen ile açığa çıkan "temsili sistemlerle" gerçekleşmesi olayıdır. İkincisi ise, bilişsel gelişimin açığa çıkabilmesi için kültürün ve eğitimin verdiği önemli bir destektir. Bu ikinci tema ile çocuk kültürel olarak kendisine geçenler ile bilişsel gelişim yapılarını zorlanmadan anlamlandırabilmektedir. Bruner bu açıkladıkları ile Vygotsky'nin görüşlerini de desteklemektedir.

Bruner'e göre çocukluk çağında, bir çocuğun dünyayı anlama ve keşfetme şekli eylemlere dayanmaktadır. Bu çağdaki bir çocuğa bir davranışın gerçekleştirilebilmesi için verilen imgesel semboller ya da sözel yönergeler etki etmemektedir. Bruner eylemsel temsil biçimleri yoluyla öğrenme görüşünün sadece çocukluk çağında değil zaman zaman yetişkinlerde bile görülebileceğinden söz etmiştir. Bruner üç temsil biçiminin kişinin çevresini ve dünyasını anlamlandırmada düzenli olarak kullandığını savunmaktadır.

Çocuklar gelişirken çevrelerini tanımlayabilmek ve anlamlandırabilmek için belli bir düzen doğrultusunda açığa çıkan üç farklı temsil biçimine sahiptirler. Bunlar sırası ile şöyledir:

- 1. Eylemsel Temsil (0– 3 yaş):** İnsanın hayatındaki bazı deneyimlerin sadece uygun hareketler yardımıyla yapılabileceği açıklanmaktadır. Örnek olarak; keman çalan bir kişinin kemana nasıl çaldığını tarif etmesi zor bir durumdur fakat kemana eline alıp çalmaya başladığında eylemsel olarak o davranışı gerçekleştirebilmektedir.
- 2. İmgesel Temsil (3- 6 yaş):** Bu temsil biçiminde bilgi, kavramlar ve sözcükler aracılığıyla öğrenilir. Bruner'in düşüncesine göre çocuklar, eylemsel temsil

dönemlerini tamamlayarak imgesel temsil dönemine geçiş yapmaktadırlar. Bu evrede gelişim göstermiş olan olaylar, imge biçiminde zihne aktarılmaktadır. Bu durum Piaget'nin daha önceki bölümde ele alınan işlem öncesi düşünce dönemiyle örtüşmektedir.

- 3. Sembolik Temsil (6- 18 yaş):** Bu temsil biçiminde hayat bütünüyle semboller yoluyla kavranmaktadır. Örnek verilmesi gerekirse; matematikçilerin kullandığı sayı sistemleri, müzisyenlerin kullandığı notalar ve doktorlar sembolik sistemi kullanmaktadırlar (Deniz, 2017: 107- 109).

1.4.LEV VYGOTSKY'NİN BİLİŞSEL GELİŞİM KURAMI

Vygotsky, Piaget'nin “çocuklar bilişsel gelişimini bireysel olarak gerçekleştirmektedir” görüşüne katılmamaktadır. Vygotsky'ye göre çocukların yaklaşık olarak 2 yaşına kadar olan bilişsel gelişimlerinde kendileri hâkimdir, fakat daha sonraları bireysellik yerini çevreselliğe yani kültürelliğe bırakmaktadır. Bu bilgilerden yola çıkılarak bilişsel gelişimin sadece çocuğun bireysel keşifleri doğrultusunda olmadığını, bunun yanı sıra çevresinden öğrendiği bilgiler aracılığıyla da oluştuğu söylenmektedir. Piaget bilişsel gelişimde olgunlaşma süreçlerine ve kalıtıma önem verirken, Vygotsky sosyal öğrenmeyle birlikte işbirliğine önem vermektedir.

Vygotsky'nin yaptığı araştırmalarının sonucunda en çok bilinen kavramı olan “Yakın Gelişim Alanı” açığa çıkmıştır. Vygotsky'ye göre çocukların iki ayrı gelişim alanları bulunmaktadır. Birincisi, çocukların hepsinin belli bir zaman diliminde onlara sunulanları bağımsız şekilde hemen yapabilmeleri sürecidir. Kısaca açıklanması gerekirse çocuğun herhangi bir yetişkin desteği almadan yapabileceği bir bilişsel gelişim alanıdır. Böylece çocuk bu alanın dışındaki öğrenmeler için hazırlık yapmış olmaktadır. İkincisinde de çocuğun sosyal çevre desteğiyle birlikte çalıştığına yapabildikleridir. Bu iki olay arasındaki fark, Vygotsky'nin bahsettiği “Yakınsal Gelişim Alanı”dır (Deniz, 2017: 111- 113).

Vygotsky'nin söz ettiği çocuğun 2 yaşına kadar kendi keşifleriyle ve daha sonraki süreçte de çevre faktörüyle geliştiği düşüncesi, anne babanın tutumlarının çocuğun gelişim sürecindeki etkisini ortaya koymaktadır. Bilişsel gelişim kuramcılarının birçoğu bu düşüncüyü desteklemektedir ve bu çalışmada ele alınan anne babanın artan psikolojik kontrolüyle çocuk ve ergenlerde açığa çıkan olumsuz otomatik düşünceler ve saldırganlığa etkisi de desteklenmektedir. Ebeveynlerin rol model olmasının yanında çocuk ve ergenlere uyguladıkları psikolojik kontrol ile de gelişim

süreçlerine olumsuz etkide bulunmaktadır. Bu konu bir sonraki başlıkta ayrıntılı bir şekilde saldırganlık ile ilişkisi incelenerek açıklanmaktadır.

1.5. ANNE BABA TUTUMLARI VE SALDIRGANLIK

Fromm'a göre (1995: 47) insana, hayvana veya cansız nesnelere zarar vermek isteyen veya zarar veren bütün davranışlar saldırganlık olarak nitelendirilmektedir. Saldırganlık üzerine farklı kişiler tarafından benzer yorumlar da bulunmaktadır. Bilgin saldırganlığı, farklı bir kişiye fiziksel veya psikolojik zarar vermek için, fiziksel ya da sözlü davranışı gerçekleştirme durumu olarak adlandırmaktadır (2007: 324).

Saldırganlık ele alındığında birçok kişi tarafından aynı düşünce akıllara gelmektedir. Saldırganlık kısaca, bir kişinin farklı bir kişiye karşı işlediği suç olarak adlandırılabilir. Saldırgan davranışlar genellikle kişilere en yakınları tarafından gösterilmektedir. Özellikle ebeveynler çocuklarına ciddi oranlarda şiddet uygulamaktadırlar (Taylor ve ark., 2007). Bu çalışmada da ebeveynlerin çocuklarına uyguladıkları psikolojik ve fiziksel şiddetin sonucunda çocuk ve ergenlerde açığa çıkan olumsuz otomatik düşünceler ve artan saldırganlık durumları incelenmektedir. Bu görüş 3. bölümde, yapılan ölçek çalışmalarının sonuçlarıyla birlikte ayrıntılı bir biçimde değerlendirilerek açıklanacaktır.

Bilişsel kuramlar, bütün davranışları öğrenilmiş bir davranış olarak tanımlamaktadır ve burada saldırganlığın da öğrenilmiş bir davranış türü olduğu açığa çıkmaktadır. Bilişsel kurama göre, saldırganlık bilişsel süreçler içerisinde yaşantılar, şemalar ve gözlemler aracılığıyla oluşmaktadır. Bilişsel kuramda bu yollar ile öğrenilen davranışların engellenebilir olduğu ifade edilmektedir (İzmir Karaduman, 2012). Yaşanılan süreçlerde önemli etkenlerden biri de model almadır. Bu özellikten yola çıkarak "suç"un doğuştan gelen bir davranış olmadığını ve başkalarından model alma yoluyla öğrenildiğini ifade etmek mümkündür. Çocuklar için herkes taklit edilebilir değildir. Onlar için başarılı, sevilen ve güçlü bireyler daha çok taklit edilebilir kişilerdir. Çocuklar genellikle yakınındaki kişileri daha fazla taklit etmektedirler. Bu bilgilerden yola çıkılarak şunu açıklamak mümkündür; çocuğun gelecek yaşlarında göstereceği davranışların temelini ebeveynlerin birbirlerine ve çocuklarına gösterdikleri davranışlar belirlemektedir (Taylor ve ark., 2007).

Saldırganlık üzerine açıklanan bilgileri Bandura ve arkadaşları deneysel yollarla kanıtlamışlardır. Saldırgan davranışlar gösteren ebeveynlerin çocuklarının da tıpkı onlar gibi oyuncaklarına ve birbirlerine karşı şiddet içerikli sert davranışlar ortaya koyduklarını açıklamışlardır. Bunun yanında ebeveynlerin konuşmalarında ve

davranışlarında suçlayıcı ve sert ifadelerin çoğunlukta olması ve cezalandırmacı bir yaklaşımla çocuğun ilk önce ebeveynlerine daha sonrada farklı bireylere karşı nefret duyguları gelişmektedir. Gelişen bu duygunun ardından ise saldırgan davranışlar ortaya çıkmaktadır (Köknel, 1986). Sonuç olarak anne babanın davranış ve tutumları çocukları dolaylı değil direkt olarak etkilemektedir.

Çocuk ve ebeveynlerin karşılıklı ilişkilerine yer verilen Portakal'ın (1999) metninde birbirinden farklı ilkel iki aile tipi ele alınmaktadır. Bu ailelerden biri çocuk yetiştirmeyi sanat olarak görmektedir ve çocuklara saygı, sevgi, özgürlükçü ve şiddet içerikli olmayan davranışlarla yaklaşmaktadırlar. Böyle bir toplumda yetişen çocuklarda şiddet içerikli herhangi bir olumsuz davranış görülmezken bunun tam tersi bir şekilde şiddetin çokça görüldüğü ve güvensizliğin bulunduğu bir ortamda yetişen çocuklarda fazlaca şiddet görülebilmektedir. Bu sebeple ebeveynlerin tutumlarının olumlu yönde değiştirilmesiyle birlikte çocuklarda da şiddet içerikli davranışların yerini olumlu davranışlara bırakılarak daha sağlıklı bir toplumun oluşturulabileceği öngörülmektedir.

Ebeveynlerin çocuk ve ergenlerin üzerindeki psikolojik kontrolüyle, saldırganlığın yanında otomatik düşüncelerde de artış görülmektedir. Çocuk ve ergenlerdeki saldırganlığın ve otomatik düşüncelerin artmasında hem çevre (en fazla ebeveynlerden) faktörü hem de ebeveynlerin psikolojik kontrol düzeyleri etkili olmaktadır.

2. BÖLÜM

2. BİLİŞSEL TERAPİ VE DAVRANIŞSAL TERAPİ

Bilişsel düşünceyi Epiktetos güzel bir söz ile açıklamıştır; “İnsanlar, başka hiçbir şeyle değil, sadece sahip oldukları görüş doğrultusunda hareket ederler” (Beck, 2015: 53). Bu cümleden açığa çıkan düşünce bilişsel terapi ile davranışçı terapinin birbirlerini pekiştirdiklerini ifade etmektedir. Bireylerin sahip oldukları düşünce doğrultusunda davranışlarına yön verdikleri de anlaşılmaktadır. Aaron T. Beck, bilişsel terapinin kurucusudur. Beck, depresyon üzerine çalışmalarını yürütürken bilişsel terapiyi tespit etmiştir ve genellikle depresyon üzerinden bu terapi yöntemini açıklamıştır.

Beck, depresyona farklı bir bakış açısı kazandırmıştır ve depresyonu kişinin kendisine dönük duyduğu öfke olarak tanımlamıştır. Buradan da anlaşılacağı gibi Beck'in oluşturduğu depresyon kuramı, bilişsel temelli bir kuramdır. Bireylerin depresyondayken bilişlerinin normal seyrinde olmadığını ve mantık yanlışlarıyla dolu olduğunu savunmuştur. Beck'e göre, negatif düşünceler aslında bilinçaltında saklı kalmış ve işlevi olmayan düşünceleri ifade etmektedir. Negatif düşüncelerin BDT yardımı ile değişmesiyle, bireyin sahip olduğu psikolojik rahatsızlıklar geçecektir. Beck bilişsel terapiyi sadece depresyonun tedavi edilmesinde kullanmamıştır. Depresyonun yanı sıra, kaygı, panik bozukluk, evlilik problemleri, madde bağımlılığı, kişilik bozukluğu ve beslenme bozukluğunda da bilişsel davranışçı terapiyi başarıyla uygulamıştır. Bilişsel terapi ikiye ayrılmaktadır. Davranışçı ve bilişsel davranışçı olarak ikiye bölünür (Corey, 2015: 360- 363).

Bu iki terapinin farklılıklarının yanında ortak teorileri de vardır. Ortak düşünceleri dört maddede ele almak mümkündür.

1. Danışman ve danışan arasındaki ilişki, iş birliğine dayalıdır.
2. Psikolojik rahatsızlıkların çoğunun bilişsel düşüncedeki bozukluklardan dolayı oluştuğunu savunulmaktadır.
3. Düşüncelerin ve davranışların olumlu yönde değişikliğe uğraması için, danışanların düşünceleri üzerine odaklanıp çalışılması gerekmektedir.
4. Bu terapilerde kullanılan müdahale yöntemi şöyledir; bireyin yapılandırılmış ve özel olan bir hedef sorununa odaklanır ve zaman sınırlıdır (Arnkoff ve Glass, 1992; Weishaar, 1993).

Bilişsel davranışçı terapi, kişilerin bilişlerinin, direkt gözlenebilen davranışlardaki gibi öğrenme kuramı ile birlikte değişebileceğini söylemektedir. Giriş paragrafında da açıklandığı gibi, Aaron T. Beck, depresyon çalışmalarının bir sonucu olarak, bilişsel terapi yaklaşımını ortaya çıkarmıştır. Bu süreçte Beck, depresyondaki kişileri incelemiştir. Takip ettiği bu kişilerin bazı yaşantılarıyla ilgili gözlemlediklerinde, negatif bir düşünce yapısına sahip olduklarını ve bu durumun da bilişsel bozukluklara sebebiyet verdiğini keşfetmiştir (Corey, 2015: 360-363).

Bilişsel terapi yanlış düşünceleri yenileyerek psikolojik problemleri önlemek için uğraşan içgörü odaklı bir terapi türüdür. Beck, bilişsel terapiyi kısa bir biçimde ele almıştır: ruhsal sıkıntıları tedavi edebilmek için kullanılan etkin, yönlendirici ve sınırlı bir süre biçiminde yapılandırılmış bir yaklaşım türüdür. Ruhsal bozukluklara örnek verilecek olursa şu şekildedir; anksiyete, depresyon, fobiler ve ağrı sorunları. Bilişsel terapi, bireyin duygularıyla ve davranışlarıyla birlikte dünyayı ne şekilde ve hangi yöntemlerle yapılandığı kuramsal gerçekliğine dayanmaktadır (Hawton ve ark., 1989).

Terapi yöntemlerinin doğru bir biçimde kullanılabilmesi için kuramsal bilgiye ihtiyaç duyulmaktadır. Kişinin zihninin derinliklerinde gizlenen bozuk düşüncelerini bulmak, gerçekliğe uygunluğunu test etmek ve onarmak için terapötik yöntemler oluşturulur. Danışan bu sayede düşüncelerini yeniden değerlendirmiş olur ve sorunlarının aşılabileceği inancına sahip olabilmektedir. Bilişselci terapistler danışanına sahip olduğu bilişsel problemleriyle ilgili daha gerçekçi düşünerek hareket etmesine yardımcı olmaktadır. Bu yaklaşım sayesinde kişinin semptomları azalabilmekte ve iyileşme süreci başlamaktadır (Young ve Beck, 1982).

Bilişsel terapide hem davranışsal hemde bilişsel teknikler kullanılmaktadır. Bilişsel terapi yöntemleri daha çok danışana yanlış inançlarını göstermeyi ve test etmeyi hedeflemektedir. Bu yaklaşım türü kişiye öğretici olmak ve bilgi kazandırmak için oluşturulmuştur. Bilişsel terapi özgül öğrenme tecrübelerinden oluşmaktadır. Eğitim dört farklı işlemi içermektedir:

- 1) Bireyin sahip olduğu otomatik ve olumsuz düşüncelerini monitor eder,
- 2) Davranış, biliş ve duygulanım arasındaki ilişkileri anlaşılabilir bir şekilde getirir,
- 3) Bireyin negatif otomatik düşüncelerinin karşısında ve yanında olan bulguları sunar,
- 4) Yanlı düşüncelerin gerçekçi yorumlamalarla yer değişimi yapmasını sağlar (Beck ve ark, 1987; Hawton ve ark, 1989).

Bilişsel bozukluklara örnekler verilecek olursa şöyledir: Keyfi çıkarımlar, kişiselleştirme, seçici soyutlama, abartma- küçümseme, aşırı genelleme, etiketleme- yanlış etiketleme ve kutuplaşmış düşünce. Bilişsel terapist değerlendirme aşamasında, danışanlarına doğruluğu ve işlevi bulunmayan inançları nasıl keşfedebileceklerini öğretmeye çalışır (Corey, 2015: 361, 362).

Kişiyi ilk olarak bilişsel terapisinin mantığı ile ilgili bilgiler açıklanmaktadır. Kişi öncelikli olarak sahip olduğu olumsuz düşüncelerini keşfetmeyi ve daha sonrasında da bunların nasıl üstesinden geleceğini öğrenir. Terapi danışanın bireysel hedeflerinin semptomlarına odaklanmaktadır. Seçilen semptomları hangi bilişlerin tetiklediği belirlenmektedir. Psikoterapideki öğrenme çeşidinin önemli yanlarından biri de danışanın, terapistinin seçtiği terapi türlerinin bir çoğuna katılmasıdır. Buna örnek verilecek olursa; danışanlar keşfedebildikleri sonuçları incelerken, kendilerine yaklaşımlarının terapistinkiyle aynı olduğunu fark ederler. Bu biçimde bir sorgulama yapılmadan, depresif olan kişinin sabitleşmiş otomatik düşünceleri değişime uğrayamaz ve böyle bir duruma da “düşüncesiz düşünme” denilmektedir (Clark ve ark, 1982; Beck ve ark, 1987).

2.1. BİLİŞSEL TERAPİ VE DAVRANIŞSAL TERAPİ ARASINDAKİ FARKLAR

Bilişsel ve davranışsal terapi türlerinin kendilerine has terapi teknikleri bulunmaktadır. Bu duruma örnek verilmesi gerekirse; yakın belleğinde yavaşlama tespit edilen bir kişiye bilişsel bir tekniğin uygulanması doğru olmayacaktır. Böylesi bir durumda bilişsel bir yöntemin zorlukla uygulanması beklenmektedir. Bu tür bir kişide, davranışsal tekniklerin uygulanması daha doğru olmaktadır. Davranışsal teknikler kişiyi daha yapıcı aktivitelere yöneltmede ve hareketsizliği gidermekte daha başarılıdır. Bilişsel tekniklerin başarılı bir tedavi yöntemi olmasında ki en önemli teknik şöyledir: bireylerin özgül durumlarla ilgili doğru olmayan çıkarımlarda bulunmalarına engel olmakta ve doğru çıkarımlar içinde eğitim sağlamaktadır (Corey, 2015: 363, 364).

Terapiler genellikle 15-25 seans şeklinde devam etmektedir. Ağır depresif kişilerde seanslar farklılık gösterebilmektedir. Örneğin; ilk 4-5 hafta içinde haftada iki kez şeklinde gerçekleşmekte ve daha sonraki süreçte 10-15 haftada tek seans yeterli olabilmektedir. Tedavi bitiminden sonra ilk bir yıllık süreç içerisinde 3 ya da 4 defa kontrol amaçlı görüşme yapılabilmektedir (Fennel ve Teasdale, 1987). Kişiler farklı psikolojik yapıya sahiptirler. Bu nedenle ifade edilen seans sıklıkları ve bitiş süreçleri

kişiden kişiye göre farklılık gösterebilmektedir. Seans aralıkları terapistin danışanına göre belirlediği bir süreçtir.

2.2. AARON T. BECK'İN BİLİŞSEL DAVRANIŞÇI TERAPİ YAKLAŞIMI

Bilişsel Davranışçı Terapi'nin kökleri 1950'li senelerde bir psikiyatri profesörü olan Aaron T. Beck tarafından ortaya çıkarılmıştır (Sharf, 2012). Depresyon tedavisi ile birlikte ortaya çıkan Bilişsel Davranışçı Terapi (BDT) şimdilerde sosyal fobi, obsesif kompulsif bozukluk, somatoform bozukluklar, çift sorunları, beslenme bozukluklarından, uyku problemlerine kadar birçok farklı psikolojik problemlerin tedavi edilmesinde kullanılmaktadır (O'Donohue ve Fisher, 2009; Blom ve diğ., 2015; El Alaoui ve diğ., 2015; Beck, 2016: 2).

Beck depresyondaki danışanlarla görüşürken, bu kişilerin hayatlarındaki olaylara karşı olumsuz bir bakış açısına sahip olduklarını tespit etmiştir. Beck yaptığı bu araştırmalarının sonucunda; depresyonun ortaya çıkış sebebini “Bilişsel Üçlü” kavramıyla özdeşleştirmiştir. Bilişsel Üçlü kavramını ifade etmek gerekirse; kişinin kendisini, geleceği ve dünyayı negatif bir şekilde değerlendirmesi denilebilir (Murdock, 2012; Sharf, 2012). Buraya kadar anlatılan bilgiler ışığında BDT'ye göre; birçok bozukluğun ya da depresyonun nedeni fizyolojik bir rahatsızlık ya da duygusal bir rahatsızlık değildir. Ele alınan problemlerin temel sebebi, kişinin sahip olduğu olumsuz düşünceleridir.

BDT, bireylerin davranış, duygu ve fizyolojisinin yaşanılanlara karşı düşüncelerinden etkilendiğini öne süren bilişsel modele dayanmaktadır. BDT sadece kişilerin hislerini teşhis etmek değil, bunun yanısıra bir durumun nasıl meydana geldiğini ortaya çıkarmaktır (Ellis, 1962; Beck, 1964). Beck'e göre bilişsel davranışçı terapi, depresyon merkezli oluşturulmuştur ve geçmiş zamanı ele almayan şuanki zaman üzerinde çalışılarak danışanın sahip olduğu problemleri çözmeye çalışmaktadır. Bu problemleri tanımlamak gerekirse, danışanın sahip olduğu yanlış ve hiçbir işlevi olmayan düşünce ve davranışlardır (Beck, 1964). BDT adından da anlaşıldığı üzere, danışanın hem düşüncelerini hem de davranışlarını olumlu yönde değiştirmek için terapi uygulamaktadır. Danışman, davranışsal ve bilişsel farklılıklar yapabilmek için danışanın düşündüğü ve inandığı şeyler üzerinde çalışmaktadır (Beck, 2016).

Bilişsel modelleri genellemek gerekirse, duyguların ve davranışların olumlu yönde değişebilmesi için, bireylerin düşüncelerini doğru bir yöntemle değerlendirmesi

gerekmektedir (Beck, 2016). Örnek vermek gerekirse: Bir kişinin toplum karşısında konuşma yapması gerektiğinde, aklına öncelikle otomatik düşünceleri gelir; “Bana gülerler, yanlış konuşurum.” gibi. Bu düşünceler sonraki süreçte bir tepkiye neden olabilmektedir. İnsanın duygu hali kaygılı olabilir ve davranış şekli olarakta konuşmaktan çekinebilir. Eğer danışan bu düşüncelerinin gerçekliğini düşünüp inceleyseydi, yaptığına doğru bir davranış ve düşünme biçimi olmadığını anlayabilirdi. Bilişsel model Şekil 1 de görsel olarak gösterilmektedir.

Şekil 1. Bilişsel Model

BDT, kişilerin sahip olduğu düşüncelerin, davranışlarını ve duygularını belirlediğini ifade eden bir terapi türüdür (O’Donohue ve Fisher, 2009; Murdock, 2012; Corey, 2015). Beck’e (2015) göre, kişinin başından geçen bir duruma karşı verdiği duygu yüklü tepkiler, yaşanan duruma yüklenmiş anlamdan dolayı değişiklik gösterebilmektedir. Aynı olaya birbirinden ayrı kişiler farklı bir bakış açısıyla bakarak farklı bir tepki oluşturabilirler. BDT bütün davranışların yanında olumsuz davranışların ve ruhsal bozuklukların ortaya çıkmasında, çevreden gelen uyarıların etkisini önemsemekte ve bu uyarıların kişide nasıl algılandığına dikkat etmektedir.

Bu bilgilerden yola çıkarak BDT’nin bireylerdeki bilişsel süreçleri önemseydiği birkez daha vurgulanabilir. Bilişsel yaklaşım terapisinde şemalar ve bilişsel yapının, kişiliği biçimlendirdiğini söylemek mümkündür (Gökçakan ve Gökçakan, 2005). Farklı bir deyişle ifade etmek gerekirse, BDT’de bilişsel yapılar, duygu ve davranışların meydana gelmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Kişi yaşadığı olayı bilişsel olarak değerlendirdiği şekle göre de davranışsal tepkisini belirlemektedir.

2.3.BİLİŞSEL DAVRANIŞCI TERAPİNİN TEMEL İLKELERİ

• BDT, genellikle danışan sorunlarını formülize eder ve bunun yanı sıra her bir danışanı bilişsel ifadelerle kavramsallaştırır.

- BDT’de olmazsa olmazlardan birisi de kuvvetli bir terapötik anlayışmadır.
- BDT, terapiye düzenli katılımı ve iş birliğini önemsemektedir.
- BDT, amaçlar üzerinden hareket etmektedir ve sorun odaklı çalışır.
- BDT, terapiye yeni başlayan danışanlarında yaşanan zamana odaklanarak çalışmalar yapar.

• Bilişsel davranışçı terapi eğitici bir terapi yöntemi içermektedir. Çünkü danışanlarına kendi kendilerinin terapisti olmalarını öğretmeye çalışır ve en önemli amaçlarından bir tanesi de tekrarı önlemektir.

• BDT’de belirlenen amaçlar belli bir süre ile kısıtlı tutulur ve bu süreler psikolojik rahatsızlıklara göre değişkenlik göstermektedir.

• BDT’de seanslar yapılandırılır ve bu yapılandırma şu şekildedir; giriş, gelişme ve sonuç kısımlarından oluşur.

• BDT, danışanlara sahip oldukları bozuk inançlarını ve düşüncelerini öncelikle belirlemeyi, daha sonra değerlendirmeyi ve son olarakta bu düşüncelere bir cevap vermeyi öğretmektedir.

• BDT, duygu durumunu, davranışı ve düşünceyi değiştirmek için farklı tekniklerden faydalanmaktadır. Bunlara örnek verilecek olursa şöyledir: Sokratik sorgulama, Gülümlü keşif, Sorun çözme ve Davranışsal teknikler (Beck, 2016).

Beck, danışanlarını terapi esnasında dinlerken, danışanlarının bazen iki farklı düşünce şekline bahsettiklerini ifade etmiştir. Bu düşünceler kişinin kendini değerlendirdiği ve “hızlı serbest çağrışım” şeklindeki düşünce yapılarıdır. Bunun üzerine Beck, danışanların tamamında “otomatik” olumsuz düşünceleri fark edebilmiştir ve bu düşüncelerin duygular ile ilişkili olduğunu tespit etmiştir. Bunun üzerine Beck, danışanlarına gerçek olmayan, olumsuz düşüncelerini bularak, değerlendirmeyi öğretmeye çalışmıştır. Yapılan birçok çalışmada bilişsel terapinin, en etkili antidepresanlar gibi etkili olduğu tespit edilmiştir (Beck, 2016).

Bilişsel davranışçı terapi’nin önemli olgularından bir tanesi de “bilişsel yapı”dır. Kişinin çocukluğundan beri gelişen yapılarından bir tanesidir. Bilişsel yapı kişinin hayatını sürdürdüğü ailenin ortamını ve sahip olduğu çevreyi yansıtmaktadır (O’Donohue ve Fisher, 2009). Beck’e (2015) göre bilişsel yapı, üç farklı bölümden meydana gelmektedir. Bilişsel yapının öncelikli bölümü, görünen kısımda olan

Otomatik Düşüncelerdir. İkinci bölümde, kişinin bilişsel temelinde daha derinde bulunan “Temel İnançlar” yer almaktadır. Son olarakta, ara inançlar vardır ve bu ara inançlar, temel inançlar ile otomatik düşüncelerin arasında yer almaktadır (Murdock, 2012).

Bireyin sahip olduğu temel inançlar katı, koşulsuz ve değişime karşı kuvvetli olmalarından dolayı hayatın ilerleyen dönemlerinde bireyin topluma uyum sağlamasına engel teşkil etmektedir. Bireyin sahip olduğu bazı inanç türleri farklı olaylar neticesinde hareketlenerek olumsuz duygulara neden olabilirler ve bunun sonucunda da psikolojik sorunlar oluşabilmektedir (Sharf, 2012).

BDT’de terapi seansları boyunca; danışanlara sahip oldukları olumsuz otomatik düşüncelerinin farkına varmaları, takip ve kontrolü sağlamaları öğretilir. BDT’ye göre, olumsuz otomatik düşünceler değiştirilebildiğinde, davranışsal ve duygusal problemler de otomatik bir şekilde yok olacaktır (O’Donohue ve Fisher, 2009).

Terapi süresince danışan sahip olduğu otomatik düşüncelerini olumluya çevirebilmek için bazı eğitimler almaktadır ve bu eğitimler şu şekilde gerçekleşmektedir; aktif bir şekilde sokratik sorgulama yöntemi ile terapistiyle diyalogda bulunma, ödev yapma, otomatik düşüncelerin incelenerek onlarla ilgili veri toplanması ve bu verilerin düzenli bir şekilde kaydının tutulmasıdır (Gökçakan ve Gökçakan, 2005; Sharf, 2012; Corey, 2015: 361).

2.3.1. Bilişsel Çarpıtmalar

BDT’nin en önemli kavramlarından bir tanesi de “Bilişsel Çarpıtmalar”dır. Beck (2016) BDT’nin, çarpıtılmış düşünceleri olumluya çevirerek psikolojik sorunları ortadan kaldırmak için çalışan yaklaşımların tamamını kapsadığını ifade etmektedir. Bu nedenle BDT’de terapi sürecinde danışana sahip olduğu düşüncelerini ve bilişsel çarpıtmalarını önce keşfetmeleri, daha sonra gözlemlenmeleri ve en sonunda da takip etmeleri öğretilir (Gökçakan ve Gökçakan, 2005; Sharf, 2012; Corey, 2015: 361).

- **Keyfi çıkarımlar:** Herhangi bir olayda, durumu pekiştiren kanıtlar olmadan genelleyici bir bakış açısıyla sonuç çıkarma durumu olarak ifade edilmektedir. Bu çıkarım türü aslında felaketleştirme düşüncesini de pekiştirmektedir (Corey, 2015: 361). Böyle bir düşünce şekline sahip bireyler, yaşadıkları herhangi bir olayı iki uç yaklaşım şekli olan tamamen kötü ya da tamamen iyi olarak değerlendirirler ve farklı bir bakış açısıyla değerlendirmezler (O’Donohue ve Fisher, 2009).

• **Seçici soyutlama:** Bireyin yaşadığı bir olayın ana temasını içermeyen küçük bir ayrıntısına takılarak sonuçlar ortaya koymasındır. Bunun sonucunda olayın geneli önemini yitirmiş olmaktadır. Kişi genellikle olayların başarısızlıkla sonuçlanan kısmını değerlendirmeye almakta ve olayın bütünü yok saymaktadır (Corey, 2015: 361).

• **Aşırı genelleme:** Kişinin başından geçen tek bir duruma bağlı kalarak bu durumla ilgili genelleme yapmasıdır. Genellemeler çoğunlukla içerik bakımından olumsuzdur (Murdock, 2012; Corey, 2015: 361, 362).

• **Abartma, küçümseme:** Kişinin yaşadığı bir olaya olduğundan daha az veya daha fazla değer vermesi durumudur. Danışanlar için bazı zamanlarda en küçük olaylar bile büyük tepkiler oluşturabilmekte ya da tam tersi de olabilmektedir. Bu tepkiler sonucunda psikolojik rahatsızlıklar ortaya çıkabilmektedir (Corey, 2015: 362).

• **Kişiselleştirme:** Kişinin kendisi dışında gelişen bir olaydan kendisini sorumlu tutması durumudur (Corey, 2015: 362).

• **Falcılık:** Böyle bir düşünce sistemini kendinde barındıran kişi, hiçbir delile sahip olmaksızın geleceğe yönelik olumsuz fikirler açıklamaktadır. Falcılık yaşanmamış bir durumu önceden yaşanmış gibi düşünüp önceki tecrübelerle dayanarak olumsuz bir değerlendirme şeklindeki bilişsel çarpıtma olarak açıklanabilmektedir (Murdock, 2012).

• **Kutuplaşmış düşünce:** Bireyin hayatındaki her şeyi “ya hep ya hiç” biçimindeki düşüncesiyle, yorumlamasıyla veya yaşadıklarını “ya öyle ya böyle” şeklindeki sınıflandırma biçimleri denmektedir. Kutuplaşmış düşüncede olaylar “siyah” ya da “beyaz” şeklindeki zıtlıklarla etiketlenmektedir (Corey, 2015: 362).

• **Etiketleme ve yanlış etiketleme:** Etiketlemeyi sıkça kullanan danışanlar çoğunlukla yaşadıkları olaylara veya kişilere ait herhangi bir bulguyu değerlendirmeden negatif, yargılayıcı, kesin ve katı ifadeler kullanabilmektedirler (Murdock, 2012; Corey, 2015: 362). Etiketleme ifadelerini (“aptalım”, “işe yaramazım”) danışan sadece kendisi için kullanmayabilir. Çevresindeki diğer insanları da “pis” ve “başarısız” şeklindeki ifadelerle etiketleyebilmektedir. Etiketleme aslında bilişsel çarpıtma ve aşırı genelleme ile benzer bir tür bilişsel çarpıtmadır (Sharf, 2012).

İnsanların temel inançları çoğu zaman kendisine bazı önemli soruları yöneltmeden işlevselleşebilir ve bu, psikolojik sorunları daha da arttırmaktadır. Bu sorulardan bazıları şöyledir:

- Sahip olduğum düşüncemin delili nedir ve nasıl güvenilirdir?
- Bir durumu açıklamak için daha farklı ve gerçekçi bir yorum olabilir mi?
- Yorumladığım düşüncemin avantajları ve dezavantajları neler olabilir?

- Yaptığım mantık hataları nelerdir?

Bilişsel çarpıtmalardan kaçınmak istiyorsak kendimize yardımcı sorular sormalıyız; “Düşüncemin yolu nasıl?” şeklinde. Bireyin sahip olduğu düşünceler aslında sadece bir düşüncedir ve gerçek değildir. Bu düşüncelerin değişebileceği, gelişebileceği, bazı zamanlarda da gerileyebileceği, bütünüyle yokta olabileceği düşüncesine sahip olmak bireyi daha sağlıklı düşünmeye yetecektir.

2.4. BİLİŞSEL DAVRANIŞÇI TERAPİ’DE TERAPİSTİN ROLÜ VE DANIŞANIYLA ARASINDAKİ İLİŞKİSİ

BDT’de terapistin düşen önemli görevler vardır ve bunlardan bazıları şöyledir; empati, ilgi, dinleme, içtenlik, pozitif bakış, doğru anlama, özetleme ve yansıtma. Bu bahsedilen davranışlar yerine getirildiği zaman danışanda daha iyi anlaşıldığı düşüncesi oluşur. Danışanlar için terapist tarafından önemsendiğinin bilinmesi ve hissedilmesi de terapi sürecinin verimli ve sağlıklı ilerlemesi için önem arz etmektedir. Bu özellikler sadece bilişsel davranışçı terapi türü için değil, bütün terapi türleri için önemlidir. Terapist ve danışan arasındaki bağ olumlu anlamda ne kadar gelişirse, terapi sürecinde o denli olumlu ilerleyecek ve hızlı sonuçlanabilecektir.

Farklı terapi türlerinde olduğu gibi bilişsel davranışçı terapi’de de, terapi sürecinin amaçladığı hedeflerine ulaşabilmesi için terapist ve danışanın aralarında oluşacak ilişki büyük önem arz etmektedir. Bu ilişkinin temeli güvene dayalı olmalıdır. Terapinin hedeflerine ulaşabilmesi için terapistin düşen sorumlulukları vardır. Terapistin danışanı ile güvene ve saygıya dayalı bir terapötik ilişki oluşturmalıdır. Terapi sürecinde terapist ile danışan arasında güven oluşmazsa terapi hedefine ulaşamaz (Sharf, 2012; Beck, 2015; Corey, 2015: 364, 365).

BDT’de terapinin başarılı olması için danışan ile danışman arasında gerçekleşen ilişkinin olumlu olması önem arz etmektedir. Beck’e göre (2015) BDT, danışan ve danışmanın olumsuz düşünceleri takım şeklinde çalışarak buldukları ve çözüm ürettikleri bir psikoterapi yaklaşımı olarak ele alınmalıdır. Birey merkezli yaklaşım konunun dışında kaldığı için bu çalışmada ayrıntılı ele alınamayacaktır ancak BDT ile uyumlu danışan ve danışman ilişkisini açıklamak gerekirse şöyle ifade edilebilir; her iki yaklaşımda da, terapi sürecinin olumlu sonuçlanabilmesi için danışman ve danışan arasındaki süreç; empati, koşulsuz kabul, içtenlik ve karşılıklı güven duyulan bir ilişki türünde olmalıdır (Beck, 2015; Corey, 2015: 364).

Terapi sürecinde danışman ile danışan arasında işbirliği yaparak olumsuz bilişsel çarpıtmalar kolaylıkla teşhis ve tedavi edilebilmektedir. Beck, ifade edilen bu

ilişki türünü “Birlikte Deneme” olarak adlandırmaktadır (Beck, 2015). BDT’de terapistin farklı bir görevine değinilecek olursa, danışanların tutumları ve inançları yine kendi bilişsel ve davranışsal durumlarına etkilerini farketmelerine destek olan bir katalizör ve rehber görevi görmektedir (Sharf, 2012). Bilişsel Davranışçı Terapi’nin amaçladığı hedeflere ulaşabilmesinin ön koşulu “terapötik işbirliği”dir. Bu işbirliğinin güvene dayalı ve sağlam olması BDT için önemlidir. Bu terapi türünde, sadece terapistin değil aynı zamanda danışanın da terapi sürecinde aktif rol oynaması gerekmektedir.

Bilişsel davranışçı terapide, terapistin çokkültürlü olması danışana fayda sağlar. Danışman farklı kültürdeki danışanların temel değerlerinin farkında olursa, bireyin çatıştığı duyguyu daha kolay keşfedebilir. Böylece danışman, danışanındaki değiştirilmesi gereken davranışı kolaylıkla çözebilir ve değiştirebilir (Corey, 2015: 364). Terapi sürecinde farklı kültürlerden gelen bireylerin kullandığı kültürel kavramlar olabilmektedir. Bu kavramların bazılarını danışan kendi psikolojik problemini ifade etmek için kullanıyor olabilir. Danışanda ki problemin kolaylıkla açığa çıkabilmesi için kültürel olan ve bilinmeyen bu kelimeler sorgulayıcı yaklaşımla öğrenilmeye çalışılmalıdır. Farklı kültürlere hâkim olabilmek ve danışanın kullandığı bilinmeyen kavramları sorgulamak bu süreçte terapistin önemli görevlerinden birisidir.

BDT terapistleri danışanlarının düşüncelerini, çevrelerindeki insanlarla olan iletişimlerini ve sahip oldukları temel inançlarını olumlu yönde değiştirmek için çalışırlar. Danışanın düşüncesinin altında yatan işlevsiz inançların değiştirilmesiyle daha kalıcı değişiklikler oluşmaktadır (Beck, 2016). Kişi sürekli olarak kendi becerilerini yok sayıp, olaylar karşısında “yapamam, bilmiyorum” gibi yanlış ve genelleyici düşüncelere sahip olmamalı ve bu noktada kişi, kendi becerilerinin farkına varmalıdır. Danışan düşünce gücünü olumluya çevirerek hayatını normal seyrinde sürdürebilir. BDT’nin kişiye kazandırdığı esas şey olumsuz düşüncelerin altında yatan sebebi ortaya çıkarıp, bu düşünceyi olumluya dönüştürmektir.

2.4.1. BDT’de Belirlenen Hedeflere Ulaşmak İçin Yapılması Gereken

Çalışmalar

BDT’de seanslar düzenli bir şekilde yapılandırılır ve süreç içerisinde neler yapılacağı mutlaka belirlenir. Birçok terapi türünde olduğu gibi bilişsel davranışçı terapide de ilk seans önemlidir. Terapist danışan ilişkisinin olumlu başlaması, danışanın probleminin belirlenme süreci ve seanslardaki hedeflerin danışan ile oluşturulması

önem arz etmektedir. İlk seansa ait olabilecek bir terapi planlaması örneği aşağıda yer almaktadır.

1. Seans'ın Başlangıç Kısmı

1. Mutlaka bir gündem belirlenmeli,
2. Duygu durumu kontrolü sağlanmalı,
3. Güncelleştirme yapılmalı,
4. Danışanın teşhisi konuşulmalı ve psikoeğitim gerçekleştirilmelidir.

1. Seans'ın Orta Kısmı

5. Danışanın sahip olduğu sorunlar ve hedefler belirlenmeli,
6. Danışana, bilişsel model hakkında psikoeğitim verilmeli,
7. Danışanın sahip olduğu herhangi bir sorun tartışılmalıdır.

1. Seans'ın Sonu

8. Görüşmenin bir özeti çıkarılmalı ve sunulmalı,
9. Verilen ödev gözden geçirilmeli,
10. "Geri bildirim alma" önemle yapılması gerekenler arasında yer almaktadır (Beck, 2016).

BDT'de hedeflere ulaşmak için mutlaka bütün seanslar şekillendirilir ve düzenli bir şekilde takip sağlanır. BDT birçok sayıda seanstan oluşmaktadır ancak bu tezde seanslardan önemli görülen bölümleri ele alınacaktır. BDT seanslarının olmazsa olmazları arasında her seans sonunda mutlaka ödev verilir. Ödev danışanda BDT'nin etkisini arttıran bir uygulamadır. Ödev verilmesi gibi daha birçok farklı yapılandırma şekilleri mevcuttur. Bazı seanslarda danışanın düşüncelerini fark edebilmesi içinde farklı şekillerde yapılandırma uygulanır. Buna örnek verilecek olursa; 2. Seansa ait bir yapılandırma şeklini açıklamak uygun olur.

1. Kendimi daha iyi hissettirecek şeyler:

- Yüzmek,
- Sosyal medya araçlarımı incelemek,
- Arkadaşlarımla görüşmek,
- Evimi veya arabamı temizlemek vb.

2. Kendimi daha kötü hissettirecek şeyler:

- Yataktan çıkmamak,

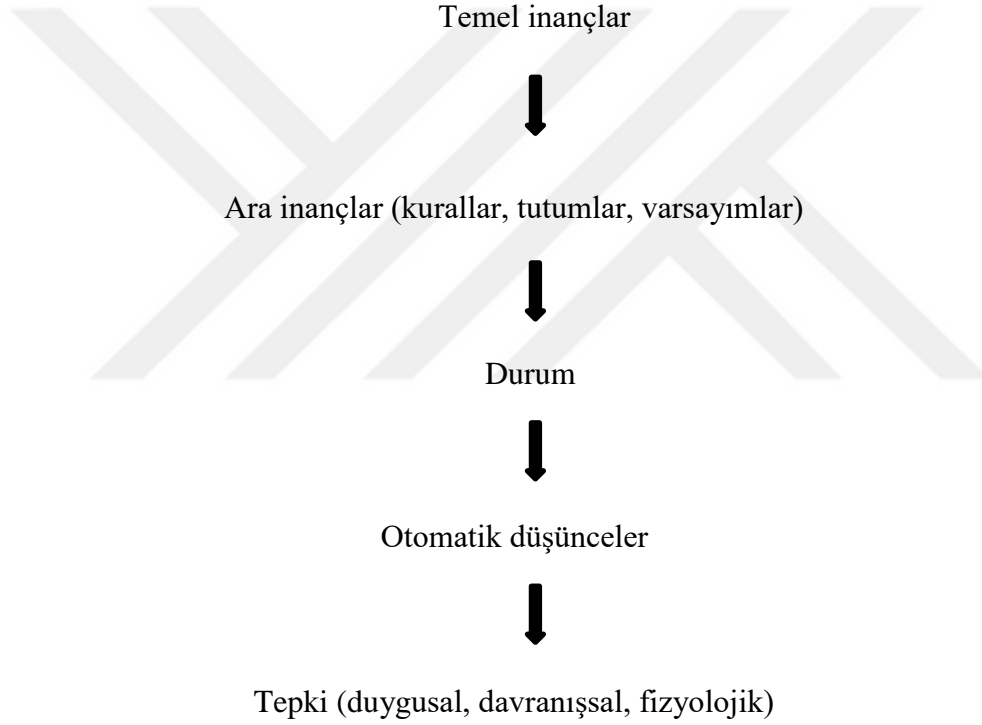

Televizyon karşısında uzun zaman geçirmek,
Boş zaman geçirmek,
Sosyal ortamlardan uzak kalmak vb (Beck, 2016).

Bu şekilde ortaya konan bir “iyi ve kötü listesi”dir. Bu listede yer alan şeyler, kişiden kişiye değişiklik gösterebilmektedir çünkü her bireyin ilgi alanları farklıdır. Burada esas amaçlanan hedef, danışanın zevklerini fark edip, dikkatini bunlara yöneltmesini sağlamaktır.

2.5. DAVRANIŞIN OTOMATİK DÜŞÜNCELERLE İLİŞKİSİ

Otomatik düşünceler ile davranış arasındaki bağlantı, en iyi yöntemlerden biri olan Şekil 2 ile gösterilecektir.

Şekil 2. Otomatik düşünceler ve davranış

(Beck, 2016: 36)

Karşılaşılan bir olayda, gizli inançlar bireyin algısını etkilemekte ve bu olay, duruma has otomatik düşüncelerle açıklanmaktadır. Bu düşünceler bireyde farklı tepkiler oluşturabilir. Bunlar şöyledir; fizyolojik, duygusal ve davranışsal. Otomatik düşüncelerin kişinin üzerinde nasıl etkileri olduğunu, vücudun verdiği tepkilerden anlamak mümkündür. Bireyin sahip olduğu temel inançlar, ara inançlara etki etmekte ve yaşanan durum karşısında da otomatik düşünceler eşliğinde tepkiler oluşmaktadır.

Birey yetersizlik temel inancına sahiptir ve bu temel inançtan sonra ara inanç süreci başlamaktadır. Birey ara inanç sürecinde tutum, kural ve varsayımlarla devam etmektedir. Tutum olarak, başarısızlığın kötü olduğundan yakınmaktadır. Kural olarak, mücadelenin zor olduğunu görüyorsa hemen vazgeçmeye yönelmektedir ve son olarak da varsayımlar başlamaktadır. Birey zor bir işi yapmak istediğinde başaramayacağını ve yapmaktan vazgeçerse, tamam olacağını düşünmektedir. Yeni bir şey okumaylada durum oluşmaktadır. Bunların ardında otomatik düşünceler devreye girmeye başlamaktadır. Birey yaptığı şeyin çok zor olduğundan, anlamadığından ve istediği hedefe ulaşamayacağından yakınmaktadır. Bunların hepsinin ardından da duygusal, fizyolojik ve davranışsal tepkiler ortaya çıkmaktadır. Duygusal tepki olarak cesaretin kırıldığı hissine sahip olunur. Fizyolojik olarak bedenen ağırlık gibi etkiler hissedilir ve son olarakta davranışsal olarak, sahip olunan görevlerden kaçarak farklı alanlara yönelinmektedir (Beck, 2016).

2.6. OTOMATİK DÜŞÜNCE VE BELİRLENME SÜRECİ

Beck'e (2015) göre, bilişsel rahatsızlıklarda yine bilişin rolü etkindir. Beck danışanlarına serbest çağrışımın ana ilkeleri doğrultusunda kendilerini ifade etme becerisi kazandırmıştır. Bu yöntem aracılığıyla danışandan hiçbir düşüncesini değerlendirmeden ya da zihin süzgecinden geçirmeden, aklına o anda ilk gelen düşüncesini paylaşması istenir. Bireylerin akıllarına ilk gelen düşünceler otomatik düşüncelerdir. Danışanların hastalığı ne kadar fazla ise, otomatik düşünceler de o denli yoğun ilerlemektedir. Danışanlar iyileşme sürecine girdikçe otomatik düşünceleri azalmakta, tam tersi bir durumda da otomatik düşünceleri yeniden belirginleşmektedir. Beck'in (2015) bu düşünceleri "Otomatik Düşünce" olarak adlandırmasının en büyük sebebi, bu düşüncelerin çok hızlı ve otomatik bir biçimde açığa çıkmasıdır. Beck, çeşitli türlerdeki rahatsızlıklara sahip danışanları arasında otomatik düşüncelerin daha zorlayıcı olduğunu "Obsesif" hastalarda teşhis etmiştir.

Herhangi bir durumun yorumlanabilmesi genellikle bir kişinin sonraki davranışına, duygusuna ve psikolojik tepkisine etki eden otomatik düşünceler ile ortaya çıkmaktadır. Psikolojik rahatsızlıklara sahip kişiler, olumlu olayları bile çoğunlukla yanlış anlarlar. Bunun sebebi bu kişilerin ön yargılı otomatik düşüncelerinin olmasıdır. Bu düşüncelerini eleştirel bir bakış açısı ile incelediklerinde ve önyargılı düşünce yanlışlarını düzelttiklerinde kendilerini çok daha iyi hissedebilirler. Danışanlara otomatik düşüncenin ne olduğuyula ilgili bilgiler verilmelidir. Terapist, otomatik düşüncelerin tespit edilmesi ve net bir biçimde belirtilmesi sürecinde etkin olmalıdır.

Danışanlara otomatik düşüncelerin ifade edilmesinin öğretilmesi gerekmektedir (Corey 2015; Beck, 2016). Bu düşünce yapısı ayrıntılarıyla bir sonraki bölümde ele alınacaktır.

2.6.1. Otomatik Düşüncelerin Temel Özellikleri

Otomatik düşünceler, kendinden daha net düşünce akışı ile birlikte olan bir düşünce akış biçimidir. Böyle bir düşünce akışına sahip bireyler, sadece psikolojik rahatsızlıklara sahip bireylerdir denilmesi doğru olmaz çünkü bu düşünce akışı bütün insanlığa özgü olabilmektedir. İnsanlar genellikle bu düşüncelerin farkında olmasalarda sadece küçük bir egzersiz ile bu düşünceleri zihinlerine geri getirebilmeleri mümkündür (Beck, 2016).

Bu düşünce akışını bir örnek yardımıyla da açıklamak mümkündür. Matematik dersindeki bir öğrenci anlamadığı bir konu karşısında “Ben bunu yapamam.” otomatik düşüncesine sahip olabilir. Ama bu öğrenci bilinçsiz bir şekilde yapıcı bir ifadeyle “Soruyu dikkatlice yeniden okuyabilirim ve anlayabilirim.” yanıtını verebilir. Bu tarz düşünme şeklini birçok insan deneyimleyebilmiştir. Sıkıntılı bir süreç yaşayan bireyler cevaplarını, kendilerini rahatlatıcak biçimde oluşturamazlar. İşte bu noktada “kavramsal davranış terapisi” devreye girerek, bireyin düşüncelerini bilinçli bir yöntemle değerlendirmeyi öğretmektedir. Bu terapiyle birey, olumsuz duygu ve düşüncelerini araştırmayı, tanımlamayı ve değerlendirmeyi öğrenir. Başka bir açıdan da otomatik düşüncesine olumlu ve kendini sakinleştirici karşılık vermeyi öğrenmiş olur.

Buraya kadar anlatılanlardan yola çıkarak otomatik düşüncelerin kendiliğinden ortaya çıktığı fikrine kapılabilmek mümkündür ancak otomatik düşünceler, bireyin bilinçaltındaki yargıların tanımlanmasıyla öngörülen bir biçime dönüşmektedir. Bireyde ciddi bir psikolojik rahatsızlık (manik, hipomanik, narsistik kişilik, madde bağımlılığı) bulunmuyorsa, otomatik düşünceler genellikle olumsuzdur. Bu düşünceler çoğunlukla kısadır ve danışanlar düşüncelerinden çok sonucunda oluşan duygularının farkında olurlar (Beck, 2016).

Otomatik düşünceler genellikle “steno” diye ifade edilen bir şekildedir (Beck, 2016). Kişiyeye düşüncenin anlamı sorulduğunda rahatça çözülebilmektedir. Bu açıklamaya örnek verilecek olursa: Birey “Oooo hayır!” şeklinde düşündüğü zaman, bu kelimenin bir anlamı oluyor. Bu kelimenin danışanda uyandırdığı anlam “Müdürüm bana çok görev verecek.” şeklinde olabilmektedir. Bu “steno” ve uyandırdığı anlamlar kişiden kişiye göre değişkenlik gösterebilmektedir. Kişilerin terapi esnasında

kullandıkları belli kavramların alt yapısını konuşmak gerekir, bu kavramın danışandaki karşılığı problemlerin çözümünü kolaylaştırır.

Otomatik düşünceler sadece sözel kalıp olarak düşünülmemelidir. Bunun yanı sıra görsel kalıp olarakta düşünülebilir veya her ikisi birden de oluşabilmektedir. Görsel kalıp ifadesini tanımlamak gerekirse şöyle söylenebilir: Danışan otomatik düşüncesinin görselini zihninde canlandırarak düşünür. Bu yöntemde aslında “imgeleme” yöntemi denmektedir. İmgeleme konusu araştırmanın ilerleyen bölümlerinde daha detaylı bir biçimde ele alınacaktır.

Kısa ve öz, çabuk geçen düşünceler “steno” şeklinde olabilirken, görsel veya sözel şekillerde de ortaya çıkabilmektedir. Bireylerin yaptığı en büyük hata, otomatik düşüncelerini hiç düşünmeden ya da değerlendirmeden doğru kabul etmeleridir. Bu anlatılanların tamamının doğru bir biçimde gerçekleştirilmesi zaten danışanın sahip olduğu olumsuz otomatik düşünce yapısını olumluya çevirecek ve hayatını kolaylaştıracaktır.

2.6.2. Danışanlara Otomatik Düşüncenin Tanımlanması

Danışanın sahip olduğu otomatik düşüncesini teşhis edip düzeltebilmesi için öncelikle bu düşünce yapısının nasıl bir işleyişinin olduğunu bilmesi gerekmektedir. BDT terapisti otomatik düşünceyi danışanına yönelerek şöyle tanımlayabilir; sahip olduğun düşünce yapısının benzer türlerine diğer insanlar da sahip olabilmektedir. Bu düşünce yapısı insanın kafasında bir anda belirebilen bir yapıdır. Bilinçli olarak bu düşünceleri kimse düşünmemektedir. Bu sebeple onlar için “otomatik düşünce” ifadesi kullanılmaktadır. Otomatik düşünceler biliş düzeyi en yüzeysel olandır şeklinde açıklanabilmektedir. Genellikle çok hızlı bir yapıdır ve düşünce olmaktan ziyade duygu olarak ortaya çıkmaktadırlar. Mutsuzluk, tedirginlik ve gerginlik şeklinde birçok farklı duygu çeşitleriyle açığa çıkmaktadırlar. Bu düşünceler bozulmuş bir şekilde açığa çıkar ve insanlar bunun bozulmuş olduğunun farkında olmaz ve hatta onlar doğruymuşcasına tepki oluşturabilir. Otomatik düşüncelerin tanımlanması ile birlikte bunların olumluya dönüştürülmesi üzerine çalışmalar yapılabilmektedir (Beck, 2016).

2.6.3. Otomatik Düşünceleri Ortaya Çıkarmak

Otomatik düşünceleri ortaya çıkarmak için öğrenilenleri uygulama hızı ve başarılı sonuçlar elde edebilme süreci danışandan danışana farklılık gösterebilmektedir. Bu sebeple BDT terapi seans aralıkları ve sayısı danışandan danışana göre farklılık

gösterebilmektedir. Bazı danışanlar daha fazla rehberliğe ihtiyaç duyabilirler. Otomatik düşünceyi ortaya çıkarmada en yardımcı soru “Aklından ne geçiriyordun?” şeklindedir.

Bazı zamanlarda otomatik düşünceyi ortaya çıkarmak sanıldığı kadar kolay olmayabilir. Danışan aklından ne geçirdiğini ifade edemiyorsa bunu farklı yöntemlerle açığa çıkarmak gerekmektedir. Danışana sıkıntı veren durumu ayrıntılı bir biçimde tanımlaması istenebilir. Sıkıntı bir resime dökülebilir. Böylece belki danışanın dahi keşfedemediği ya da kendine söyleyemediği problemin ortaya çıkması daha sağlıklı bir şekilde sağlanabilir. Danışanların ruh dünyaları farklılık gösterebildiği için otomatik düşüncelerin keşfi ve değiştirilebilme süreçlerinde de farklı yöntemler kullanılabilir.

Otomatik düşünceler, düşüncelerin akışı veya dış olaylar ile ilişkilendirilebilir. Otomatik düşüncelerin ortaya çıkışını sadece bunlarla sınırlı tutmakta doğru değildir. Bunların yanında bireyin iç deneyimlerinden ve dış uyarılarından da oluşabilen geniş bir yelpazeye sahiptir.

Kısaca açıklamak gerekirse, psikolojik rahatsızlıklara sahip bireyler düşüncelerinde tahmin edilebilecek yanlışlar yapabilmektedirler. BDT’de terapistin en önemli görev, danışana kendi işlevi olmayan düşüncelerini belirlemeyi, değerlendirmeyi ve değiştirebilmeyi öğretmektir. Terapi süreci bazı düşüncelerin tanınması veya ortaya konması ile başlamaktadır. Bu süreçlerin tamamı danışandan danışana farklılık gösterebilmektedir. Bazıları için daha anlaşılır ve hızlı ilerleyen bir süreç olurken, bazıları için de daha karmaşık ve ağır ilerleyebilmektedir. Danışanların gerçek düşüncesini ortaya çıkarma sürecinin daha önceden de söz edildiği gibi zor olduğunu söylenebilir. Burada terapistin önemli görevler düşmektedir. Danışanı dikkatle dinlemek önemlidir ve danışan düşüncesini açık bir şekilde ifade edemiyorsa onu farklı soru tarzları ya da daha farklı terapi teknikleri ile yönlendirmek zorundadır.

2.6.4. Otomatik Düşünceler İle Duyguları Birbirinden Ayırabilme

Danışanlar çoğu zaman düşünce ve duygularını birbirinden ayırmakta zorluk çekebilmektedirler. BDT terapilerinde danışanlara bu ayrımın açık bir şekilde ifade edilmesi gerekmektedir. Danışan duygu ve düşüncelerini birbirinden ayırabildiğinde, düşünceleriyle yüzleşmek daha kolay olacaktır. Danışan hangi düşüncesinden dolayı ne hissettiğinin farkında olabilecektir. Terapist, “bilişsel model” yardımıyla danışanın deneyimlerini görmesini sağlamalıdır (Beck, 2016).

Bilişsel modelde sunulan materyalleri üç bölümde ele almak mümkündür; olay, otomatik düşünce ve tepki. Daha detaylı bir bilgi için Şekil 2'ye bakılabilir. Bu sunulan materyalleri düzenleme ve danışana sunma görevi de terapisttedir. Kısaca söylemek gerekirse, danışanın rahatsızlığını açık bir biçimde ona açıklamalı veya kendisinin fark etmesi sağlanmalıdır.

2.6.4.1. Ara İnançların Belirlenmesi ve Değişim Süreci

Otomatik düşüncelerdeki inanç türlerini ikiye ayırmak mümkündür. Ara inançlar ve temel inançlar şeklinde adlandırılmıştır. Bu bölümde öncelikle ara inançlar ele alınacaktır. Ara inançların değişimi tıpkı otomatik düşünceler gibi kolay değişkenlik göstermemektedir. Fakat temel inançlar gibi de zor değişmezler. Buradan da anlaşıldığı üzere ara inançların değişim süreci kolay değildir fakat değişmez de değildirler.

2.6.4.1.1. Bilişsel Kavramsallaştırma

Etkili bir terapi sürecinin yaşanabilmesi için danışanın zihninde yer alan büyük resmin fark edilip, ortaya çıkarılması gerekmektedir. Danışman ilk terapistten sonra “Bilişsel Kavramsallaştırma Diyagramı” doldurabilir. Bu diyagram aracılığıyla danışanın sahip olduğu tipik otomatik düşüncelerini, davranışlarını ve duygularını öğrenmek mümkündür. Bunların öğrenilmesiyle birlikte otomatik düşünceler ile ara inançlar ve temel inançlar arasındaki ilişki de ortaya çıkmaktadır. Bütün bu süreçle beraber danışanın zihin dünyası açığa çıkar ve danışman kendisi için bir yol haritası oluşturabilir. Böylece terapi süreci daha hızlı ve verimli olabilmektedir. Bazı veriler birkaç seanstan sonra değişkenlik gösterebilmektedir ve bu nedenle diyagramın birkaç seanstan sonra tekrar gözden geçirilmesi faydalı olacaktır. Terapinin doğru ilerlemesi adına, bazı verilerin düzenli aralıklarla yeniden güncellenmesi faydalı bir yöntemdir (Beck, 2016:).

Terapist, danışanın başından geçmiş olaylara nasıl tepki verdiğini keşfedip bunu danışanına büyük resimde göstermelidir. Büyük resimde danışana, verdiği tepkilerin doğrusunun nasıl olması gerektiği ile ilgili bilgiler de sunulmalıdır.

Ara inanç belirlenirken dikkat edilmesi gereken noktalardan bir diğeri ise, danışanın sahip olduğu ara inancı nereye koyduğu konusudur. Ara inanç, merkezde mi yer almakta yoksa çevrede mi yer almaktadır? Bu ayırım yardımıyla danışanın en önem verdiği ara inanç belirlenebilmektedir (Safran ve ark., 1986). İşlevsel olmayan inançlar

yüzeysel olmaktadır ve danışan için kısa süreli olurlar. Terapistin doğru ara inancı teşhis etmesi, terapi sürecinin olumlu ve hızlı sonuçlanmasına destek olmaktadır.

Danışanlar sahip oldukları inançlara inanmamaya başladıklarında, olumlu değişim başlamaktadır. Fakat bu yargıyı bütün inanç türleri için söylemek doğru olmaz. Çünkü bazı inanç türleri fazlaca derinden gelmektedir. Bazı danışanların inançlarının değişmesi, bazılarına göre daha kolay olabilmektedir. Bunun temel nedeni daha önceden de araştırmada belirtildiği gibi bu inançlara inanma düzeylerinden kaynaklanmaktadır. Ara inançların değişikliği çoğunlukla, temel inançların değişikliğinden önce ve daha kolay olmaktadır. Temel inançlar danışanlar için daha derinden geldiğinden dolayı önem kazanmakta ve değişimi zor olmaktadır.

Danışanlara daha fonksiyonel inançlar kazandırabilmek için, farklı teknikler uygulanmaktadır. İnançların avantaj ve dezavantajlarının fark ettirilmesi uygulanabilecek örnekler arasındadır. Avantaj ve dezavantajlar incelendikten sonra avantajlar azaltılmalı ve bunun yerine dezavantajlar pekiştirilmelidir. Danışanın inançlarının zararlı yönlerini fark etmesi, bu düşüncelerinin olumlu yönde değişimine katkı sağlamaktadır.

Danışanın sahip olduğu işlevsel olmayan düşüncelerin yerine daha fonksiyonel düşünceler getirilerek de çözüm oluşturulabilir. Bu yöntem de danışanlar üzerinde etkili olabilmektedir. Her yöntemde olduğu gibi bu yöntemde de baskılayıcı bir tutum oluşturulmamalıdır. Değişimlerin kalıcı ve sağlam olabilmesi için, terapist ve danışan işbirliğinin olması önemlidir. İşlevsiz düşüncelerin birlikte ortaya çıkarılarak, işlevli bir hâl almasını sağlamak, terapide başarılı sonuçlar ortaya çıkarır. Bu tekniklerin yanında “Sokratik sorgulama”dan bahsedilmeden geçilemez. Bir terapist için bu teknik, ara inancın değerlendirilmesinde önem arz etmektedir. Sokratik sorgulama danışanla terapist arasında soru cevap şeklinde gerçekleşmektedir. Soruları genellikle terapist sorar, danışan ise yanıtlar fakat bazı durumlarda danışan da soru sorabilmektedir. Soruların ikna edici ve objektif olması danışandaki düşüncelerin işlevli bir şekle dönüşmesine katkı sağlamaktadır (Beck, 2016).

Ara inançların değişim süreci özetlenecek olursa, terapistin düşen önemli görevlerin başında ara inancın keşfedilip, danışana tanımlanması gelmektedir. Sonraki adımda danışanın inancının çok önemli olduğu vurgulanmalıdır. Bu inancın kuvvet derecesi ve işlevleri belirlenmelidir. Danışana düşüncesinin avantajlarını ve dezavantajlarını görmesine yardımcı olmak gerekmektedir. Böylece danışan

düşünceleriyle baş etmeyi öğrenerek, işlevsel olmayan düşüncelerini işlevsel bir şekle dönüştürebilmektedir.

2.6.4.2. Temel İnançların Belirlenmesi ve Değişim Süreci

Temel inançları bazı yazarlar, şema olarak gösterebilmektedirler. Beck'in (1964), bu şemaları ikiye ayırma gibi bir önerisi olmuştur. Bunlar özgül içerik ve zihindeki bilişsel yapılar olarak ayrılmışlardır. Bunun yanında Beck, negatif temel inançların da kendi içerisinde ikiye ayrıldığını savunmuştur ve bunlar şöyledir; sevimsizlik ve çaresizlik (Beck, 1999). Bir diğer bölüm ise “değersizlikle” ilişkilidir. Bu değersizlik kavramı ilk olarak Beck tarafından ortaya atılmıştır (2005). Beck'in bu ayrıma gitmesi terapistin danışanın değişim sürecindeki etkisini olumlu yönde etkilemiştir. Danışanın inançlarının bu şekilde sınıflandırılması değişim sürecinde önem arz etmektedir.

Danışandan danışana temel inançların kategorileri değişiklik gösterebilmektedir. Bazı danışanda bir kategoride, bazılarında ise iki ya da üç kategoride inançlar var olmaktadır. Bireyler çocukluklarından itibaren yaşadıkları dünya, çevrelerinde bulunan kişiler ve kendileri için bazı düşüncelere sahip olmaktadır. Bu nedenle bireylerin temel inançları köklüdür ve değişimi zordur. Fakat temel inançlarda oluşan olumlu değişiklikler, danışanlardaki rahatsızlıkların tekrarlama ihtimalini azaltmaktadır (Evans ve ark., 1992).

Negatif temel inançlar genellikle psikolojik stresin var olduğu olaylarda açığa çıkabilmektedir. Temel inançları açığa çıkarmak terapist için zorlu bir süreçtir çünkü danışan otomatik düşüncelerinin altında yatan temel inancını kendisi dahi bilmiyor olabilir. Psikolojik problemlere sahip bireyler, kendileri için olumlu bir durumla karşılaşsalar dahi bu durumu negatif otomatik düşüncelerle değiştirerek olumsuz bir biçime dönüştürebilmektedir. Temel inançların değişim süreci daha önceden de bahsedildiği gibi danışandan danışana farklılık gösterebilmektedir. Danışanlar belli bir duygusal problem içerisindeyken kendi temel inançlarını daha rahat ifade edebilirler. Bu aşamada terapistte büyük görev düşmektedir ve temel inanç hızlı bir biçimde olumlu inanç yapısına dönüştürülmelidir. Temel inancının değiştirilme süreci en zor olan danışan tipi “kişilik bozukluğu”na sahip kişilerdir (J. S. Beck, 2005).

Judith S. Beck'in (2005) negatif temel inançları üç gruba ayırdığı sistemde sıralama çok önemlidir. İlk sırada “Çaresizlik”, ikinci sırada “Sevimsizlik” ve son sırada da “Değersizlik” yer almaktadır. Bu bilgilerden de anlaşılacağı üzere, negatif temel inançlara sahip kişiler çoğunlukla bu sıralamalardan en az birine sahiptirler. Terapi

sürecinde danışanın hangi gruba ait olduğunu bulma görevi terapistte aittir. Ancak bazı danışanlar bu ifadeleri çok açık bir şekilde, “Ben çok sevimsizim.” gibi ifade ederse sıralamaya yerleştirmek çok daha basit olacaktır. Bu ayrımın yapılması ile birlikte olumsuz inançlar, olumlu yeni inançlara dönüşmeye başlayacaktır. Temel inançların tedavi aşaması daha önceden de ara inançlar için belirtilen tedavi yöntemleriyle eşleşmektedir.

Kısaca özetlemek gerekirse, bütün inanç türleri ve en çokta temel inançlar için tutarlı ve sistematik bir çalışma uygulanması gerekmektedir. Her şeyde olduğu gibi, BDT'nin temeli de tutarlı ve sistematik bir çalışma biçimine dayanmaktadır.

2.7. BİLİŞSEL DAVRANIŞÇI TERAPİ'DE İMGELEME

Birçok danışan, otomatik düşüncelerini sadece zihninde söylenmemiş kelimeler şeklinde deneyimlemezler bunun yanında zihinlerinde resim yani imge olarak da deneyimleyebilirler (Beck ve Emery, 1985). Bu bilginin yanında açıklanması gereken önemli bir bilgi daha bulunmaktadır. Bazı danışanlar birçok görsel imgeye sahip olmalarına rağmen bunların çok azını açıklayabilmektedir. Çünkü kendi görsel imgelerini teşhis edip, açıklayamamaktadırlar. İmgeler çoğunlukla kısa süreli ve üzücüdürler. Bu sebepten dolayı danışanlar bu görsel imgeleri uzun soluklu düşünmezler ve hızlı bir şekilde zihinlerinden çıkarmak isterler.

İmgelerin ortaya çıkarılma süreci uzun soluklu olabilmektedir. Danışanların birçoğu imgelerini kendiliğinden açıklamazlar. Görsel imgeler ortaya çıkarılmaya çalışılırken de terapist dikkatli olmalıdır. Danışan bu imgeleri hatırlamaya çalışırken yoğun üzüntüye maruz kalıp acı çekebilir. Bu sebeple terapist dikkatle süreci devam ettirmelidir. Danışanlar bağlama ulaşmada sıkıntı yaşadıklarında terapist, sadece bu süreçte “imgeyi” kullanmalıdır. “Gündüz rüyası, fantezi, zihinsel resim, bellek ve hayal” gibi kavramla imgenin benzerleri olarak kullanılabilir (Beck, 2016).

BDT'de danışanlara imgeleri hakkında bir eğitim verilmelidir çünkü danışanlar bunları tanımlayabilirler ancak açıklama süreci pek mümkün olmayabilir. İmgelerini açıklamaları daha önceden de bahsedildiği gibi onlara acı vermektedir. Bu süreçte danışana düşen önemli görevlerden bir tanesi bu acı verici imgeleri normalleştirmektir. Örneğin; danışana bu tarz imgelerin birçok insanda var olduğundan söz edilebilir. Bu konuşma sayesinde danışanların imgeleri hakkındaki gerilimleri azaltılabilir ve onları tanımlayabilmeleri kolaylaşabilmektedir.

Kısacası terapist, danışanına imgelerini bulana kadar istikrarlı bir süreci nasıl yürütmesi gerektiğini çok iyi açıklamalıdır ve bunun yanında imgelerle yüzleşmekten korkmamaları gerektiğini de ifade etmelidir. Bu sayede terapi başlangıcında imgelerinin farkında dahi olmayan danışan, terapinin ilerleyen seanslarında imgelerini zihninde yeniden canlandırabilmektedir. Danışanlara imgeleriyle birlikte yaşadıkları üzüntülerini azaltmalarına yardımcı olabilecek farklı teknikler öğretilmeli ve bunun yanında farklı bir bakış açısı da kazandırılmalıdır. Bu çalışmada imgeleme ile başa çıkma teknikleri ayrıntılı bir biçimde ele alınmayacaktır.

- İmgelerin tamamlamasını izleme
- Zamanın ilerisine atlamak
- İmgede baş etme
- İmge değiştirme
- İmgenin gerçekliğinin test edilmesi
- İmgelerin tekrar edilmesi
- Yerine konan imgeler (Beck, 2016).

Özetlemek gerekirse BDT’de seansların sağlıklı yürütülebilmesi için dikkat edilmesi gereken önemli kurallar vardır. Terapist danışan ilişkisinin olumlu olması ve her seans sonrası ödev verilmesi BDT’nin olmazsa olmazlarıdır. Bununla beraber depresyon ya da farklı bozuklukların sebebi fizyolojik değildir. Bu tip bozuklukların temel sebebi kişinin sahip olduğu olumsuz düşünceleridir. BDT’nin temel amacı, bireyin sahip olduğu bu olumsuz düşünceleri değiştirebilmesine yardımcı olmaktır.

3.BÖLÜM

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

BULGULAR

3.1. İSTATİSTİKSEL İNCELEMELER

İstatistiksel analizler için NCSS (Number Cruncher Statistical System) 2007 (Kaysville, Utah, USA) programı kullanıldı. Çalışma verileri değerlendirilirken tanımlayıcı istatistiksel metodların (ortalama, standart sapma, medyan, frekans, oran, minimum, maksimum) yanı sıra normal dağılım göstermeyen verilerin iki grup karşılaştırmalarında Mann Whitney U testi kullanıldı. Normal dağılım göstermeyen üç ve üzeri grupların karşılaştırmalarında ise Kruskal Wallis test kullanıldı. Değişkenler arası ilişkilerin değerlendirilmesinde de Spearman's Korelasyon Analizi kullanıldı. Anlamlılık en az $p < 0,05$ düzeyinde değerlendirildi.

Alfa katsayısının değerlendirildiği ölçütler:

$0,0 \leq \alpha < 0,40$ ise ölçek güvenilir değildir.

$0,40 \leq \alpha < 0,60$ ise ölçek düşük güvenilirliktedir

$0,60 \leq \alpha < 0,80$ ise oldukça güvenilirdir.

$0,80 \leq \alpha < 1,00$ ise ölçek yüksek derecede güvenilir bir ölçektir (Karagöz, 2014).

Korelasyon katsayısının (r) değerlendirildiği ölçütler:

0 - 0,25 çok zayıf

0,26 - 0,49 zayıf

0,50 - 0,69 orta

0,70 - 0,89 iyi

0,90 - 1,00 çok iyi (Akgül ve Çevik, 2003).

3.2. ÇOCUK VE ERGENLERİN TANIMLAYICI ÖZELLİKLERİ

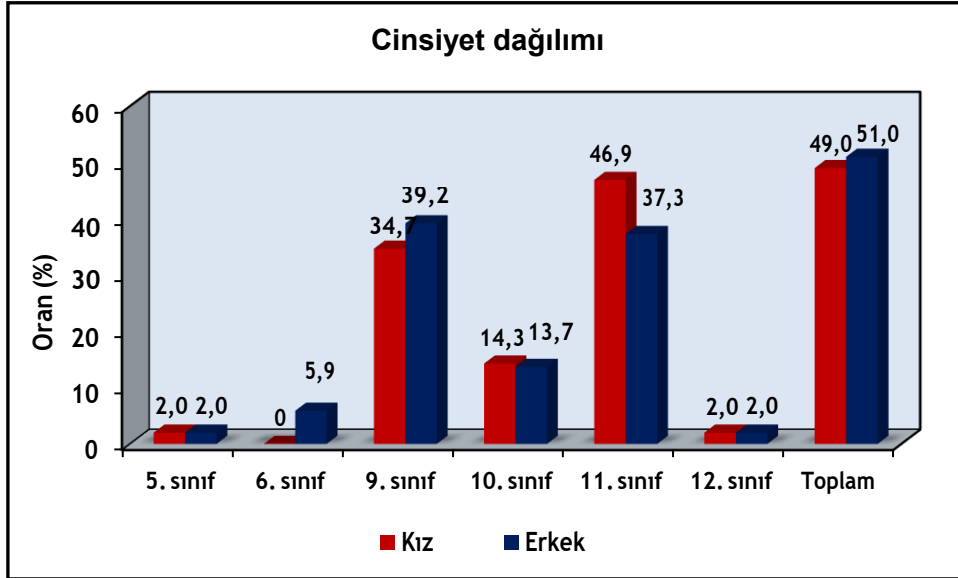
Çalışma 02.04.2018 - 14.05.2018 tarihleri arasında %49,0'u (n=49) kız, %51,0'i (n=51) erkek olmak üzere toplam 100 çocuk ile yapılmıştır. Çalışmaya alınan çocukların yaşları 10 ile 18 arasında değişmekte olup, ortalama $15,56 \pm 1,63$ yıldır.

Çocukların tanımlayıcı özelliklerine ilişkin dağılımlar Tablo 1’de gösterilmektedir.

Tablo 1. Çocukların Tanımlayıcı Özelliklerinin Dağılımı

Tanımlayıcı özellikler		n (%)
Yaş (yıl)	Min-Mak (medyan)	10-18 (16)
	Ort±Ss	15,56±1,63
Cinsiyet	Kız	49 (49,0)
	Erkek	51 (51,0)
Sınıf	5. sınıf	2 (2,0)
	6. sınıf	3 (3,0)
	9. sınıf	37 (37,0)
	10. sınıf	14 (14,0)
	11. sınıf	42 (42,0)
	12. sınıf	2 (2,0)
Okul başarı seviyesi	Çok İyi	7 (7,0)
	İyi	41 (41,0)
	Orta	47 (47,0)
	Ortanın Altı	4 (4,0)
	Düşük	1 (1,0)

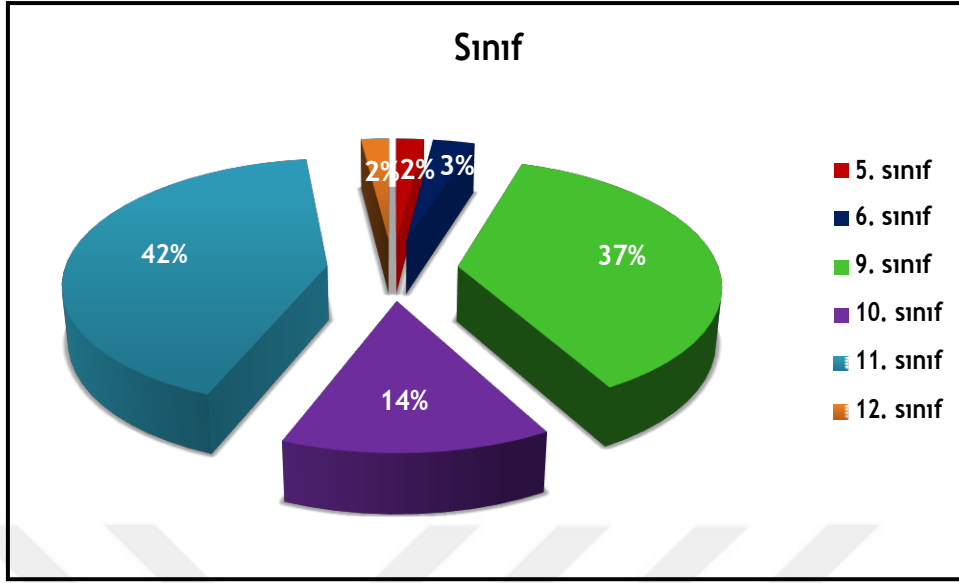
Çocuk ve ergenlerin cinsiyet dağılımları Şekil 3’te gösterilmektedir.

Şekil 3. Cinsiyet dağılımı

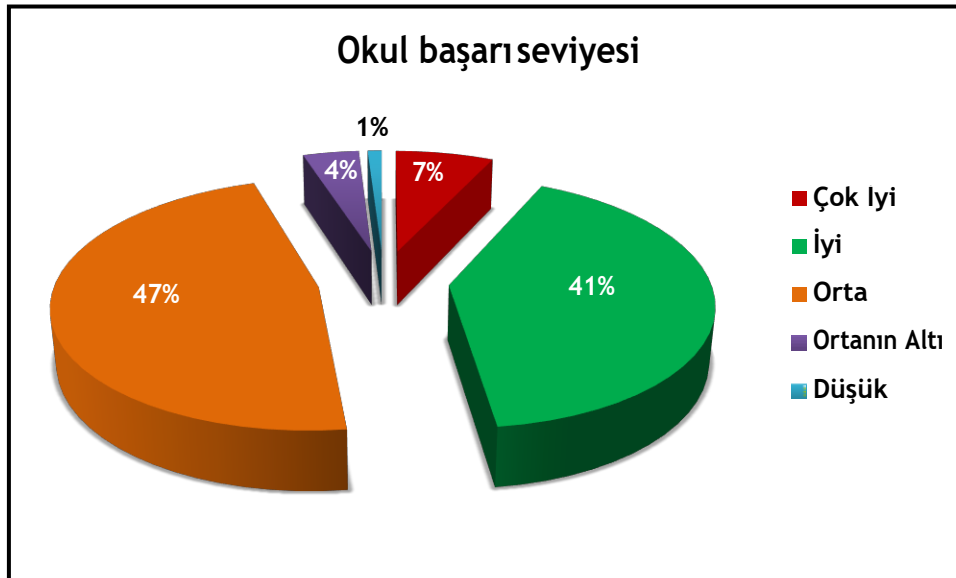
Öğrencilerin %2,0’si (n=2) 5.sınıf, %3,0’ü (n=3) 6.sınıf, %37,0’si (n=37) 9.sınıf, %14,0’ü (n=14) 10.sınıf, %42,0’si (n=42) 11.sınıf ve %2,0’si (n=2) 12.sınıftır.

Çocuk ve ergenlerin sınıf dağılımları Şekil 4'te gösterilmektedir.

Şekil 4. Sınıf dağılımı

Şekil 5'te öğrencilerin okul başarıları incelendiğinde; %7,0'sinin (n=7) çok iyi, %41,0'inin (n=41) iyi, %47,0'sinin (n=47) orta, %4,0'ünün (n=4) ortanın altında ve %1,0'inin (n=1) düşük olduğu görülmektedir.

Şekil 5. Okul başarı seviyesi dağılımı

3.3. AİLELERİN TANIMLAYICI ÖZELLİKLERİ

Aile özelliklerine ilişkin dağılımlar Tablo 2’de gösterilmektedir.

Tablo 2. Aile Özelliklerine İlişkin Dağılımlar

		n (%)
Kardeş sayısı	<i>Min-Mak (medyan)</i>	1-7 (3)
	<i>Ort±Ss</i>	2,60±1,05
	1 kardeş	13 (13,0)
	2 kardeş	34 (34,0)
	3 kardeş	39 (39,0)
	≥ 4 kardeş	14 (14,0)
Anne yaşı (yıl)	<i>Min-Mak (medyan)</i>	30-58 (42)
	<i>Ort±Ss</i>	42,20±5,42
Anne öğrenim durumu	Okur-yazar değil	1 (1,0)
	Okur-yazar	1 (1,0)
	İlkokul	17 (17,0)
	Ortaokul	23 (23,0)
	Lise	42 (42,0)
	Üniversite	12 (12,0)
	Lisansüstü	4 (4,0)
Baba yaşı (yıl)	<i>Min-Mak (medyan)</i>	34-63 (46,5)
	<i>Ort±Ss</i>	46,85±5,62
Baba öğrenim durumu	Okur-yazar	1 (1,0)
	İlkokul	10 (10,0)
	Ortaokul	14 (14,0)
	Lise	46 (46,0)
	Üniversite	23 (23,0)
	Lisansüstü	6 (6,0)
Ailenin aylık ortalama geliri	0-2000 TL	8 (8,0)
	2000 - 5000 TL	52 (52,0)
	5000 - 10000 TL	31 (31,0)
	≥ 10000 TL	9 (9,0)
İstanbul’da yaşama süresi (yıl)	<i>Min-Mak (medyan)</i>	5-30 (16)
	<i>Ort±Ss</i>	16,31±4,51

Katılımcıların kardeş sayıları 1 ile 7 arasında değişmekte olup; %13,0’ünün (n=13) 1 kardeşi, %34,0’ünün (n=34) 2 kardeşi, %39,0’unun (n=39) 3 kardeşi, %14,0’ü (n=14) 4 kardeş ve üzerindedir.

Çocukların annelerinin yaşları 30 ile 58 arasında değişmekte olup, ortalama 42,20±5,42 yıldır. Annelerin eğitim düzeyleri incelendiğinde; %1,0’i (n=1) okur-yazar değilken, %1,0’i (n=1) okur-yazar, %17,0’si (n=17) ilkokul, %23,0’ü (n=23) ortaokul, %42,0’si (n=42) lise, %12,0’si (n=12) üniversite ve %4,0’ü (n=4) lisansüstü mezundur.

Çocukların babalarının yaşları 34 ile 63 arasında değişmekte olup, ortalama $46,85 \pm 5,62$ yıldır. Babaların eğitim düzeyleri incelendiğinde; %1,0'i (n=1) okur-yazarken, %10,0'u (n=10) ilkokul, %14,0'ü (n=14) ortaokul, %46,0'sı (n=46) lise, %23,0'ü (n=23) üniversite ve %6,0'sı (n=6) lisansüstü mezundur.

Ailelerin aylık ortalama gelirleri incelendiğinde; %8,0'inin (n=8) 0-2000 TL, %52,0'sinin (n=52) 2000-5000 TL, %31,0'inin (n=31) 5000-10000 TL, %9,0'unun (n=9) 10000 TL ve üzerindedir.

Ailelerin İstanbul'da yaşama süreleri ise 5 ile 30 yıl arasında değişmekte olup, ortalama $16,31 \pm 4,51$ yıldır.

3.4. EBEVEYNLERİN ŞİDDET UYGULAMA DURUMLARI

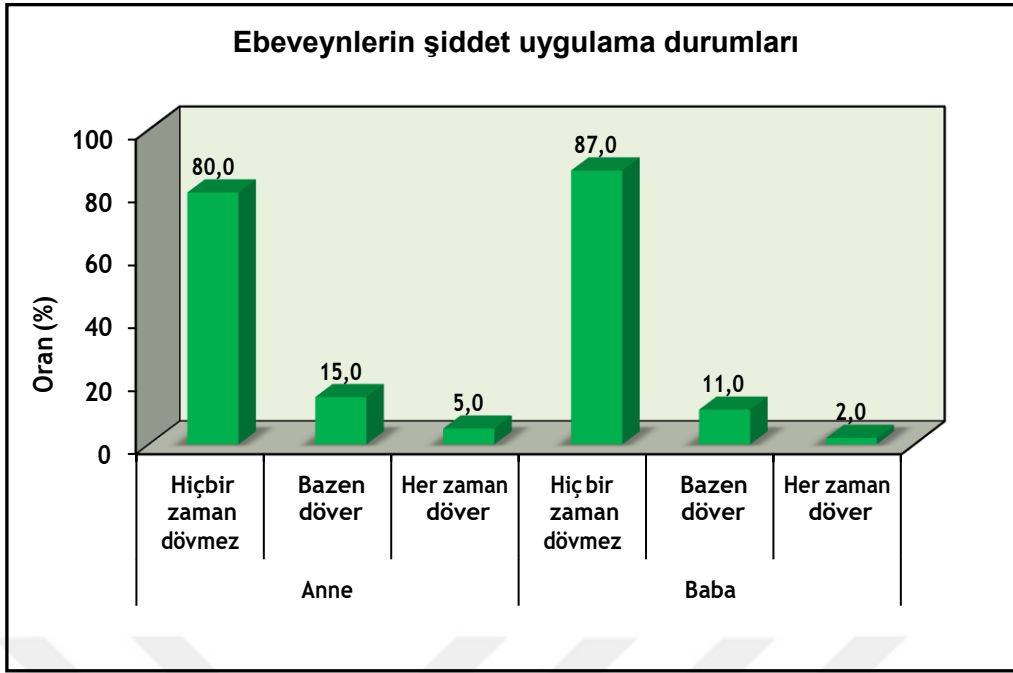
Ebeveynlerin şiddet uygulama durumlarına ilişkin dağılımlar Tablo 3'te ve Şekil 6'da gösterilmektedir.

Tablo 3. Ebeveynlerin Şiddet Uygulama Durumlarına İlişkin Dağılımlar

		n (%)
Annenin şiddet uygulama durumu	Hiçbir zaman dövmez	80 (80,0)
	Bazen döver	15 (15,0)
	Her zaman döver	5 (5,0)
Babanın şiddet uygulama durumu	Hiç bir zaman dövmez	87 (87,0)
	Bazen döver	11 (11,0)
	Her zaman döver	2 (2,0)

Annelerin şiddet uygulama durumları incelendiğinde; %80,0'inin (n=80) hiç dövmediği, %15,0'inin (n=15) bazen dövdüğü ve %5,0'inin (n=5) her zaman dövdüğü belirlenmiştir.

Babaların şiddet uygulama durumları incelendiğinde; %87,0'sinin (n=87) hiç dövmediği, %11,0'inin (n=11) bazen dövdüğü ve %2,0'sinin (n=2) her zaman dövdüğü belirlenmiştir.

Şekil 6. Ebeveynlerin şiddet uygulama durumlarına ilişkin dağılım

3.5. ÇOCUKLARIN OTOMATİK DÜŞÜNCELERİ ÖLÇEĞİNE İLİŞKİN DAĞILIMLAR

Çocukların Otomatik Düşünceleri Ölçeğine Verdikleri Yanıtların Dağılımı Tablo 4'te ayrıntılı olarak gösterilmektedir.

Tablo 4. Çocukların Otomatik Düşünceleri Ölçeğine Verdikleri Yanıtların Dağılımı

	Hiçbir Zaman		Bazen		Sık Sayılır		Sık Sık		Her Zaman	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
ÇODÖ S1	81	81,0	15	15,0	3	3,0	0	0	1	1,0
ÇODÖ S2	13	13,0	32	32,0	11	11,0	18	18,0	26	26,0
ÇODÖ S3	54	54,0	30	30,0	11	11,0	2	2,0	3	3,0
ÇODÖ S4	57	57,0	24	24,0	8	8,0	4	4,0	7	7,0
ÇODÖ S5	38	38,0	25	25,0	7	7,0	10	10,0	20	20,0
ÇODÖ S6	77	77,0	11	11,0	5	5,0	2	2,0	5	5,0
ÇODÖ S7	32	32,0	20	20,0	10	10,0	21	21,0	17	17,0
ÇODÖ S8	64	64,0	26	26,0	3	3,0	3	3,0	4	4,0
ÇODÖ S9	51	51,0	25	25,0	7	7,0	4	4,0	13	13,0
ÇODÖ S10	45	45,0	29	29,0	11	11,0	9	9,0	6	6,0
ÇODÖ S11	59	59,0	16	16,0	12	12,0	6	6,0	7	7,0
ÇODÖ S12	69	69,0	14	14,0	7	7,0	7	7,0	3	3,0
ÇODÖ S13	61	61,0	24	24,0	7	7,0	4	4,0	4	4,0
ÇODÖ S14	77	77,0	13	13,0	5	5,0	4	4,0	1	1,0
ÇODÖ S15	19	19,0	24	24,0	28	28,0	8	8,0	21	21,0
ÇODÖ S16	35	35,0	24	24,0	14	14,0	9	9,0	18	18,0
ÇODÖ S17	32	32,0	40	40,0	14	14,0	7	7,0	7	7,0
ÇODÖ S18	53	53,0	28	28,0	8	8,0	4	4,0	7	7,0
ÇODÖ S19	9	9,0	31	31,0	11	11,0	18	18,0	31	31,0
ÇODÖ S20	59	59,0	25	25,0	7	7,0	2	2,0	7	7,0
ÇODÖ S21	65	65,0	18	18,0	6	6,0	5	5,0	6	6,0
ÇODÖ S22	12	12,0	26	26,0	26	26,0	16	16,0	20	20,0

ÇODÖ_S23	46	46,0	27	27,0	11	11,0	10	10,0	6	6,0
ÇODÖ_S24	46	46,0	24	24,0	14	14,0	6	6,0	10	10,0
ÇODÖ_S25	72	72,0	19	19,0	5	5,0	2	2,0	2	2,0
ÇODÖ_S26	66	66,0	17	17,0	7	7,0	5	5,0	5	5,0
ÇODÖ_S27	43	43,0	31	31,0	10	10,0	6	6,0	10	10,0
ÇODÖ_S28	50	50,0	32	32,0	7	7,0	6	6,0	5	5,0
ÇODÖ_S29	74	74,0	18	18,0	2	2,0	4	4,0	2	2,0
ÇODÖ_S30	50	50,0	14	14,0	14	14,0	8	8,0	14	14,0
ÇODÖ_S31	64	64,0	21	21,0	5	5,0	4	4,0	6	6,0
ÇODÖ_S32	63	63,0	19	19,0	9	9,0	4	4,0	5	5,0
ÇODÖ_S33	40	40,0	22	22,0	11	11,0	4	4,0	23	23,0
ÇODÖ_S34	54	54,0	20	20,0	18	18,0	4	4,0	4	4,0
ÇODÖ_S35	67	67,0	18	18,0	6	6,0	3	3,0	6	6,0
ÇODÖ_S36	44	44,0	22	22,0	14	14,0	10	10,0	10	10,0
ÇODÖ_S37	13	13,0	13	13,0	20	20,0	20	20,0	34	34,0
ÇODÖ_S38	64	64,0	19	19,0	9	9,0	5	5,0	3	3,0
ÇODÖ_S39	40	40,0	22	22,0	12	12,0	12	12,0	14	14,0
ÇODÖ_S40	7	7,0	13	13,0	8	8,0	8	8,0	64	64,0

Yukarıda yer alan tablo, Tablo 4'ün devamıdır.

Tablo 5. Çocukların Otomatik Düşünceleri Ölçeği Alt Boyutları Soru Dağılımı

Alt boyutları soru dağılımı	
Sosyal tehdit	1, 6, 8, 14, 18, 21, 25, 29, 31, 32
Kişisel başarısızlık	3, 11, 13, 17, 23, 26, 28, 30, 34, 38
Düşmanlık	2, 5, 10, 15, 19, 22, 27, 35, 37, 40
Fiziksel tehdit	4, 7, 9, 12, 16, 20, 24, 33, 36, 39

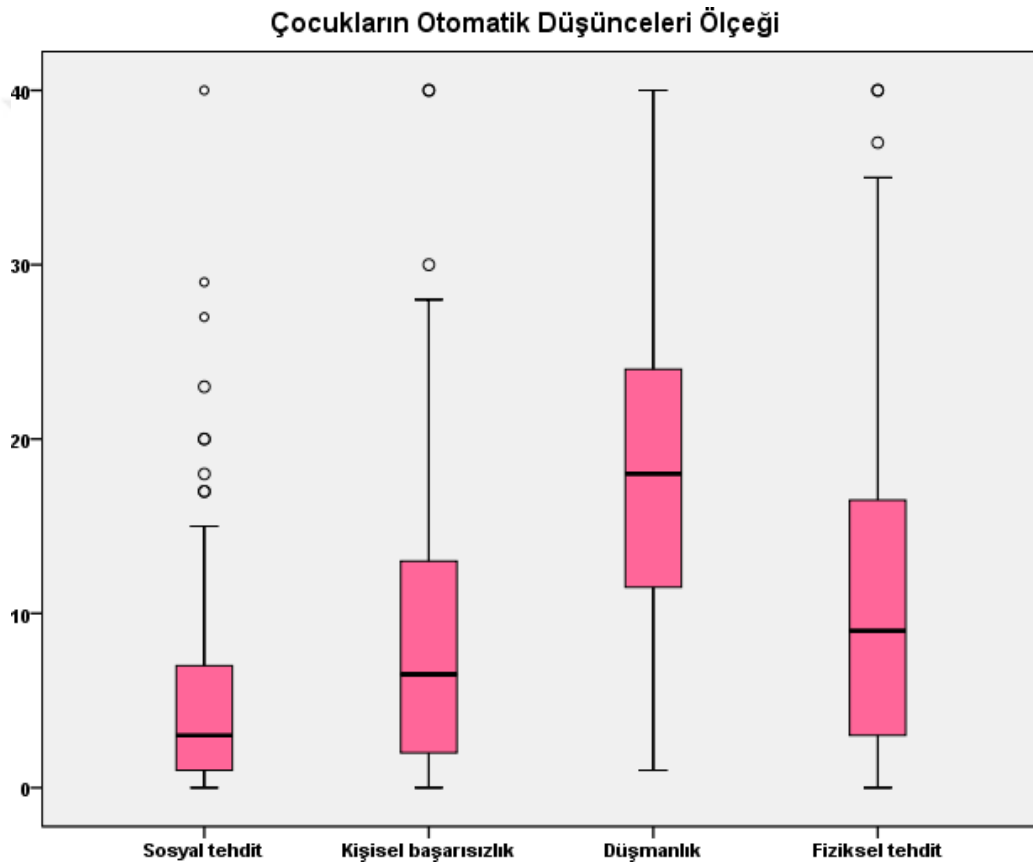
Çocukların Otomatik Düşünceleri Ölçeğine ilişkin alt boyutların soru dağılımı Tablo 5'te görülmektedir.

Tablo 6. Çocukların Otomatik Düşünceleri Ölçeği Puanlarına İlişkin Dağılımlar

	Soru sayısı	Min-Mak (Medyan)	Ort±Ss	Cronbach's Alpha
Sosyal tehdit	10	0-40 (3)	5,42±7,17	0,905
Kişisel başarısızlık	10	0-40 (6,5)	8,62±8,53	0,907
Düşmanlık	10	1-40 (18)	18,18±8,43	0,823
Fiziksel tehdit	10	0-40 (9)	11,55±9,59	0,890
Toplam	40	1-160 (38)	43,77±29,18	0,956

Tablo 6’da, Çocukların Otomatik Düşünceleri Ölçeğinin alt boyut puanlarına ilişkin iç tutarlılıklarını gösteren Cronbach alfa katsayıları 0,823 ile 0,907 arasında değişmektedir, toplam puan için Cronbach alfa katsayı ise 0,956’dır. Buna göre bu araştırmadaki ölçeğin yüksek derecede güvenilir olduğu söylenebilir.

Çocukların Otomatik Düşünceleri Ölçeği Sosyal tehdit puanları ortalama $5,42 \pm 7,17$ iken, Kişisel başarısızlık puanları ortalama $8,62 \pm 8,53$, Düşmanlık puanları ortalama $18,18 \pm 8,43$, Fiziksel tehdit puanları ortalama $11,55 \pm 9,59$ ve toplam puanları ortalama $43,77 \pm 29,18$ ’dir. Bu ölçeğin alt boyut puanlarının dağılımının şekil yönünden incelenmesi Şekil 7’de gösterilmektedir.

Şekil 7. Çocukların Otomatik Düşünceleri Ölçeğine ilişkin alt boyut puanlarının dağılımı

3.6. ÇOCUKLAR İÇİN SALDIRGANLIK ÖLÇEĞİ ANNE-BABA FORMUNA (ÇSÖ-ABF) İLİŞKİN DAĞILIMLAR

Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği'nin hem anne formuna hemde baba formuna verilen cevaplar ayrı ayrı olarak değerlendirilmiştir.

Tablo 7. Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Anne Formuna (ÇSÖ-ABF) Verdikleri Yanıtların Dağılımı

	Hiçbir zaman		Ayda bir veya daha az		Haftada bir veya daha az		Haftada 2-3 kere		Çoğu zaman	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
ÇSÖ.A_S1	33	33,0	34	34,0	15	15,0	9	9,0	9	9,0
ÇSÖ.A_S2	39	39,0	35	35,0	14	14,0	8	8,0	4	4,0
ÇSÖ.A_S3	62	62,0	22	22,0	10	10,0	5	5,0	1	1,0
ÇSÖ.A_S4	87	87,0	9	9,0	3	3,0	0	0	1	1,0
ÇSÖ.A_S5	77	77,0	12	12,0	3	3,0	7	7,0	1	1,0
ÇSÖ.A_S6	86	86,0	12	12,0	2	2,0	0	0	0	0
ÇSÖ.A_S7	71	71,0	23	23,0	4	4,0	2	2,0	0	0
ÇSÖ.A_S8	95	95,0	3	3,0	1	1,0	1	1,0	0	0
ÇSÖ.A_S9	60	60,0	21	21,0	10	10,0	7	7,0	2	2,0
ÇSÖ.A_S10	99	99,0	1	1,0	0	0	0	0	0	0
ÇSÖ.A_S11	75	75,0	11	11,0	9	9,0	3	3,0	2	2,0
ÇSÖ.A_S12	100	100,0	0	0	0	0	0	0	0	0
ÇSÖ.A_S13	49	49,0	37	37,0	6	6,0	4	4,0	4	4,0
ÇSÖ.A_S14	91	91,0	8	8,0	1	1,0	0	0	0	0
ÇSÖ.A_S15	95	95,0	5	5,0	0	0	0	0	0	0
ÇSÖ.A_S16	100	100,0	0	0	0	0	0	0	0	0
ÇSÖ.A_S17	48	48,0	25	25,0	15	15,0	5	5,0	7	7,0
ÇSÖ.A_S18	63	63,0	28	28,0	6	6,0	1	1,0	2	2,0
ÇSÖ.A_S19	70	70,0	11	11,0	13	13,0	2	2,0	4	4,0
ÇSÖ.A_S20	91	91,0	7	7,0	1	1,0	0	0	1	1,0
ÇSÖ.A_S21	90	90,0	8	8,0	2	2,0	0	0	0	0
ÇSÖ.A_S22	98	98,0	2	2,0	0	0	0	0	0	0
ÇSÖ.A_S23	60	60,0	22	22,0	12	12,0	2	2,0	4	4,0
ÇSÖ.A_S24	94	94,0	6	6,0	0	0,0	0	0	0	0
ÇSÖ.A_S25	80	80,0	13	13,0	5	5,0	0	0	2	2,0
ÇSÖ.A_S26	97	97,0	2	2,0	1	1,0	0	0	0	0
ÇSÖ.A_S27	87	87,0	13	13,0	0	0	0	0	0	0
ÇSÖ.A_S28	97	97,0	3	3,0	0	0	0	0	0	0
ÇSÖ.A_S29	96	96,0	4	4,0	0	0	0	0	0	0
ÇSÖ.A_S30	99	99,0	1	1,0	0	0	0	0	0	0
ÇSÖ.A_S31	99	99,0	1	1,0	0	0	0	0	0	0
ÇSÖ.A_S32	99	99,0	1	1,0	0	0	0	0	0	0

Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Anne Formuna (ÇSÖ-ABF) verdikleri yanıtların dağılımı Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 8. Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Baba Formuna (ÇSÖ-ABF) Verdikleri Yanıtların Dağılımı

	Hiçbir zaman		Ayda bir veya daha az		Haftada bir veya daha az		Haftada 2-3 kere		Çoğu zaman	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
ÇSÖ.B_S1	26	26,0	22	22,0	13	13,0	3	3,0	36	36,0
ÇSÖ.B_S2	31	31,0	31	31,0	18	18,0	3	3,0	17	17,0
ÇSÖ.B_S3	31	31,0	23	23,0	21	21,0	1	1,0	24	24,0
ÇSÖ.B_S4	69	69,0	28	28,0	2	2,0	1	1,0	0	0
ÇSÖ.B_S5	63	63,0	18	18,0	14	14,0	4	4,0	1	1,0
ÇSÖ.B_S6	86	86,0	10	10,0	2	2,0	1	1,0	1	1,0
ÇSÖ.B_S7	55	55,0	26	26,0	7	7,0	8	8,0	4	4,0
ÇSÖ.B_S8	95	95,0	5	5,0	0	0	0	0	0	0
ÇSÖ.B_S9	38	38,0	21	21,0	18	18,0	11	11,0	12	12,0
ÇSÖ.B_S10	92	92,0	6	6,0	1	1,0	1	1,0	0	0,0
ÇSÖ.B_S11	44	44,0	14	14,0	27	27,0	8	8,0	7	7,0
ÇSÖ.B_S12	100	100,0	0	0	0	0	0	0	0	0
ÇSÖ.B_S13	47	47,0	46	46,0	1	1,0	3	3,0	3	3,0
ÇSÖ.B_S14	73	73,0	26	26,0	0	0	1	1,0	0	0
ÇSÖ.B_S15	52	52,0	38	38,0	9	9,0	1	1,0	0	0
ÇSÖ.B_S16	97	97,0	1	1,0	1	1,0	1	1,0	0	0
ÇSÖ.B_S17	26	26,0	17	17,0	16	16,0	8	8,0	33	33,0
ÇSÖ.B_S18	43	43,0	23	23,0	21	21,0	5	5,0	8	8,0
ÇSÖ.B_S19	22	22,0	29	29,0	20	20,0	2	2,0	27	27,0
ÇSÖ.B_S20	86	86,0	13	13,0	0	0	1	1,0	0	0
ÇSÖ.B_S21	90	90,0	9	9,0	0	0	0	0	1	1,0
ÇSÖ.B_S22	98	98,0	1	1,0	0	0	0	0	1	1,0
ÇSÖ.B_S23	39	39,0	19	19,0	17	17,0	2	2,0	23	23,0
ÇSÖ.B_S24	89	89,0	7	7,0	1	1,0	2	2,0	1	1,0
ÇSÖ.B_S25	41	41,0	40	40,0	10	10,0	2	2,0	7	7,0
ÇSÖ.B_S26	99	99,0	1	1,0	0	0	0	0	0	0
ÇSÖ.B_S27	89	89,0	8	8,0	2	2,0	0	0	1	1,0
ÇSÖ.B_S28	97	97,0	2	2,0	0	0	0	0	1	1,0
ÇSÖ.B_S29	92	92,0	6	6,0	2	2,0	0	0	0	0
ÇSÖ.B_S30	98	98,0	2	2,0	0	0	0	0	0	0
ÇSÖ.B_S31	100	100,0	0	0	0	0	0	0	0	0
ÇSÖ.B_S32	100	100,0	0	0	0	0	0	0	0	0

Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Baba Formuna (ÇSÖ-ABF) verdikleri yanıtların dağılımı Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 9. Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Anne-Baba Formuna (ÇSÖ-ABF) İlişkin Alt Boyutların Soru Dağılımı

	Alt boyutları soru dağılımı
Sözel saldırganlık	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12
Nesne ve hayvanlara yönelik saldırganlık	13, 14, 15, 16
Kışkırtılmış fiziksel saldırganlık	17, 18, 19, 20, 21, 22
Kışkırtılmadan gerçekleştirilen fiziksel saldırganlık	23, 24, 25, 26, 27, 28

Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Anne-Baba Formuna ilişkin 33 sorudan 28 soru ile oluşturulan alt boyutların soru dağılımı Tablo 9’da ve puan dağılımı ise Tablo 10’da görülmektedir.

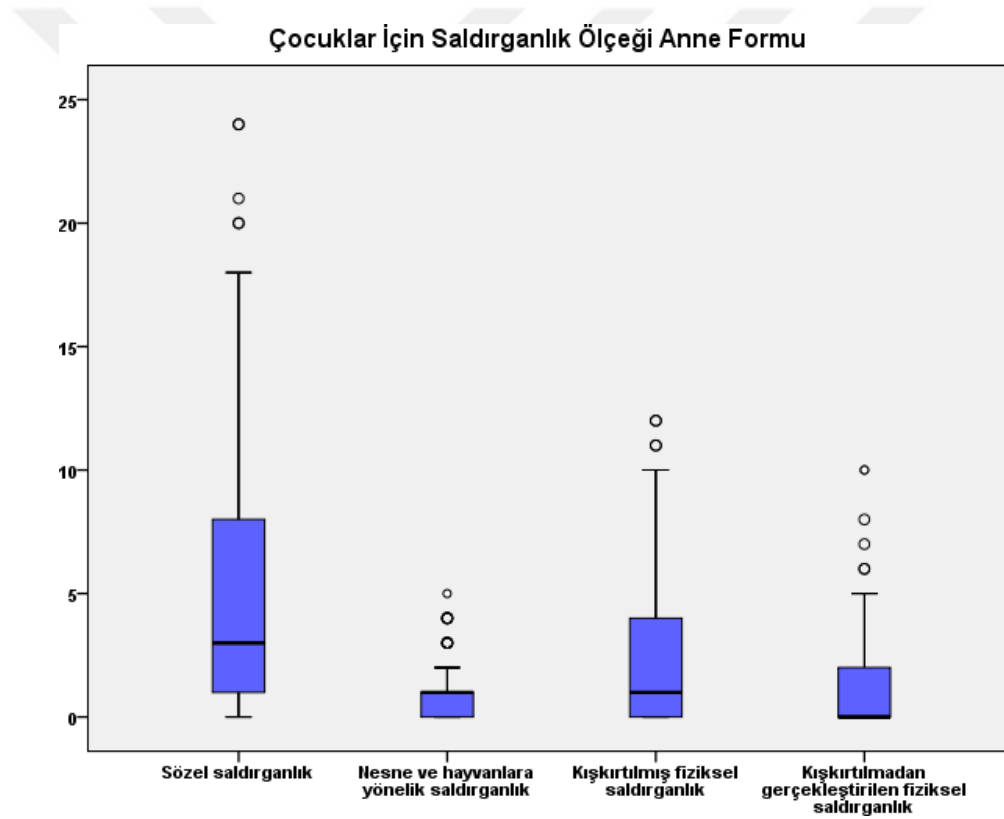
Tablo 10. Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Anne-Baba Formuna (ÇSÖ-ABF) İlişkin Puanların Dağılımı

	Soru sayısı	Min-Mak (Medyan)	Ort±Ss	Cronbach’s Alpha
Anne formu				
Sözel saldırganlık	12	0-24 (3)	5,31±5,77	0,850
Nesne ve hayvanlara yönelik saldırganlık	4	0-5 (1)	0,92±1,19	0,496
Kışkırtılmış fiziksel saldırganlık	6	0-12 (1)	2,35±3,00	0,712
Kışkırtılmadan gerçekleştirilen fiziksel saldırganlık	6	0-10 (0)	1,25±2,08	0,786
Toplam	28	0-47 (6,5)	9,83±10,63	0,911
Baba formu				
Sözel saldırganlık	12	0-27 (7,5)	9,81±8,34	0,886
Nesne ve hayvanlara yönelik saldırganlık	4	0-12 (1)	1,63±1,77	0,686
Kışkırtılmış fiziksel saldırganlık	6	0-22 (4)	5,34±4,41	0,822
Kışkırtılmadan gerçekleştirilen fiziksel saldırganlık	6	0-21 (2)	2,87±3,44	0,864
Toplam	28	0-81 (15)	19,65±16,82	0,947

3.6.1. Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Anne Formu Değerlendirmesi

Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Anne Formunun alt boyut puanlarına ilişkin iç tutarlılıklarını gösteren Cronbach alfa katsayıları 0,496 ile 0,850 arasında değişmektedir, toplam puan için Cronbach alfa katsayı ise 0,911'dir. Buna göre bu araştırmadaki ölçeğin yüksek derecede güvenilir olduğu söylenebilir.

Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Anne Formuna ait Sözel saldırganlık puanları ortalama $5,31 \pm 5,77$ iken, Nesne ve hayvanlara yönelik saldırganlık puanları ortalama $0,92 \pm 1,19$, Kışkırtılmış fiziksel saldırganlık puanları ortalama $2,35 \pm 3,00$, Kışkırtılmadan gerçekleştirilen fiziksel saldırganlık puanları ortalama $1,25 \pm 2,08$ ve toplam puanları ortalama $9,83 \pm 10,63$ 'dür. Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Anne Formuna ilişkin alt boyut puanlarının dağılımı Şekil 8'de gösterilmektedir.

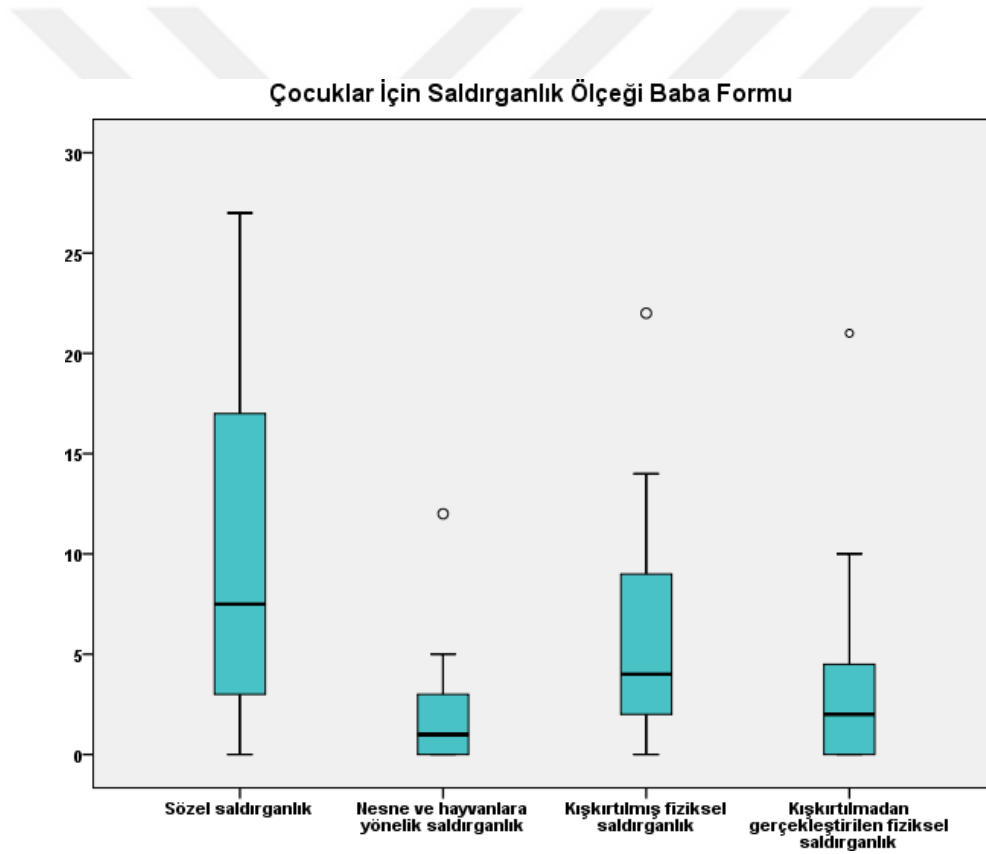

Şekil 8. Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Anne Formuna ilişkin alt boyut puanlarının dağılımı

3.6.2. Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Baba Formu Değerlendirmesi

Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Baba Formunun alt boyut puanlarına ilişkin iç tutarlılıklarını gösteren Cronbach alfa katsayıları 0,686 ile 0,886 arasında değişmektedir, toplam puan için Cronbach alfa katsayı ise 0,947'dir. Buna göre bu araştırmadaki ölçeğin yüksek derecede güvenilir olduğu söylenebilir.

Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Anne Formuna ait Sözel saldırganlık puanları ortalama $9,81 \pm 8,34$ iken, Nesne ve hayvanlara yönelik saldırganlık puanları ortalama $1,63 \pm 1,77$, Kışkırtılmış fiziksel saldırganlık puanları ortalama $5,34 \pm 4,41$, Kışkırtılmadan gerçekleştirilen fiziksel saldırganlık puanları ortalama $2,87 \pm 3,44$ ve toplam puanları ortalama $19,65 \pm 16,82$ 'dir. Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Baba Formuna ilişkin alt boyut puanlarının dağılımı Şekil 9'da gösterilmektedir.

Şekil 9. Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Baba Formuna ilişkin alt boyut puanlarının dağılımı

3.7. EBEVEYN PSİKOLOJİK KONTROL ÖLÇEĞİNE İLİŞKİN DAĞILIMLAR

Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeği'nin hem anne hemde baba formuna verilen yanıtların dağılımı ayrı olarak değerlendirilmektedir.

Tablo 11. Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeği Anne Formuna Verdikleri Yanıtların Dağılımı

	Hayır		Evet, bazen		Evet, çoğu zaman		Evet, her zaman	
	n	%	n	%	n	%	n	%
A.PSK.KONT_S1	61	61,0	28	28,0	9	9,0	2	2,0
A.PSK.KONT_S2	55	55,0	33	33,0	9	9,0	3	3,0
A.PSK.KONT_S3	59	59,0	34	34,0	3	3,0	4	4,0
A.PSK.KONT_S4	40	40,0	36	36,0	18	18,0	6	6,0
A.PSK.KONT_S5	34	34,0	38	38,0	21	21,0	7	7,0
A.PSK.KONT_S6	38	38,0	38	38,0	8	8,0	16	16,0
A.PSK.KONT_S7	38	38,0	22	22,0	23	23,0	17	17,0
A.PSK.KONT_S8	66	66,0	24	24,0	6	6,0	4	4,0
A.PSK.KONT_S9	81	81,0	10	10,0	3	3,0	6	6,0
A.PSK.KONT_S10	66	66,0	27	27,0	5	5,0	2	2,0
A.PSK.KONT_S11	67	67,0	22	22,0	5	5,0	6	6,0
A.PSK.KONT_S12	29	29,0	36	36,0	16	16,0	19	19,0
A.PSK.KONT_S13	63	63,0	24	24,0	6	6,0	7	7,0
A.PSK.KONT_S14	78	78,0	9	9,0	9	9,0	4	4,0
A.PSK.KONT_S15	69	69,0	11	11,0	10	10,0	10	10,0
A.PSK.KONT_S16	58	58,0	27	27,0	8	8,0	7	7,0
A.PSK.KONT_S17	77	77,0	15	15,0	4	4,0	4	4,0
A.PSK.KONT_S18	43	43,0	35	35,0	13	13,0	9	9,0
A.PSK.KONT_S19	60	60,0	21	21,0	14	14,0	5	5,0
A.PSK.KONT_S20	57	57,0	24	24,0	9	9,0	10	10,0
A.PSK.KONT_S21	29	29,0	29	29,0	25	25,0	17	17,0
A.PSK.KONT_S22	57	57,0	20	20,0	8	8,0	15	15,0
A.PSK.KONT_S23	11	11,0	39	39,0	20	20,0	30	30,0
A.PSK.KONT_S24	39	39,0	27	27,0	17	17,0	17	17,0
A.PSK.KONT_S25	40	40,0	28	28,0	15	15,0	17	17,0
A.PSK.KONT_S26	46	46,0	23	23,0	12	12,0	19	19,0
A.PSK.KONT_S27	33	33,0	40	40,0	15	15,0	12	12,0
A.PSK.KONT_S28	42	42,0	35	35,0	13	13,0	10	10,0
A.PSK.KONT_S29	61	61,0	27	27,0	7	7,0	5	5,0
A.PSK.KONT_S30	76	76,0	16	16,0	3	3,0	5	5,0
A.PSK.KONT_S31	47	47,0	34	34,0	12	12,0	7	7,0
A.PSK.KONT_S32	53	53,0	25	25,0	11	11,0	11	11,0

Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeği anne formuna verdikleri yanıtların dağılımı Tablo 11'de görülmektedir.

Tablo 12. Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeği Baba Formuna Verdikleri Yanıtların Dağılımı

	Hayır		Evet, bazen		Evet, çoğu zaman		Evet, her zaman	
	n	%	n	%	n	%	n	%
B.PSK.KONT_S1	47	47,0	22	22,0	19	19,0	12	12,0
B.PSK.KONT_S2	35	35,0	34	34,0	21	21,0	10	10,0
B.PSK.KONT_S3	41	41,0	24	24,0	24	24,0	11	11,0
B.PSK.KONT_S4	29	29,0	23	23,0	29	29,0	19	19,0
B.PSK.KONT_S5	24	24,0	34	34,0	29	29,0	13	13,0
B.PSK.KONT_S6	23	23,0	26	26,0	29	29,0	22	22,0
B.PSK.KONT_S7	22	22,0	17	17,0	35	35,0	26	26,0
B.PSK.KONT_S8	35	35,0	23	23,0	32	32,0	10	10,0
B.PSK.KONT_S9	44	44,0	10	10,0	37	37,0	9	9,0
B.PSK.KONT_S10	41	41,0	20	20,0	27	27,0	12	12,0
B.PSK.KONT_S11	39	39,0	23	23,0	20	20,0	18	18,0
B.PSK.KONT_S12	16	16,0	25	25,0	34	34,0	25	25,0
B.PSK.KONT_S13	37	37,0	23	23,0	27	27,0	13	13,0
B.PSK.KONT_S14	39	39,0	18	18,0	31	31,0	12	12,0
B.PSK.KONT_S15	37	37,0	14	14,0	25	25,0	24	24,0
B.PSK.KONT_S16	24	24,0	19	19,0	38	38,0	19	19,0
B.PSK.KONT_S17	33	33,0	14	14,0	28	28,0	25	25,0
B.PSK.KONT_S18	22	22,0	23	23,0	25	25,0	30	30,0
B.PSK.KONT_S19	33	33,0	19	19,0	30	30,0	18	18,0
B.PSK.KONT_S20	34	34,0	24	24,0	30	30,0	12	12,0
B.PSK.KONT_S21	14	14,0	27	27,0	29	29,0	30	30,0
B.PSK.KONT_S22	23	23,0	25	25,0	31	31,0	21	21,0
B.PSK.KONT_S23	2	2,0	29	29,0	27	27,0	42	42,0
B.PSK.KONT_S24	16	16,0	22	22,0	37	37,0	25	25,0
B.PSK.KONT_S25	40	40,0	28	28,0	15	15,0	17	17,0
B.PSK.KONT_S26	15	15,0	24	24,0	32	32,0	29	29,0
B.PSK.KONT_S27	15	15,0	34	34,0	39	39,0	12	12,0
B.PSK.KONT_S28	42	42,0	35	35,0	13	13,0	10	10,0
B.PSK.KONT_S29	28	28,0	22	22,0	27	27,0	23	23,0
B.PSK.KONT_S30	38	38,0	19	19,0	37	37,0	6	6,0
B.PSK.KONT_S31	20	20,0	26	26,0	30	30,0	24	24,0
B.PSK.KONT_S32	24	24,0	22	22,0	35	35,0	19	19,0

Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeği Baba Formuna verdikleri yanıtların dağılımı Tablo 12'de görülmektedir.

Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeğine ilişkin puanların dağılımı Tablo 13'te gösterilmektedir.

Tablo 13. Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeğine İlişkin Puanların Dağılımı

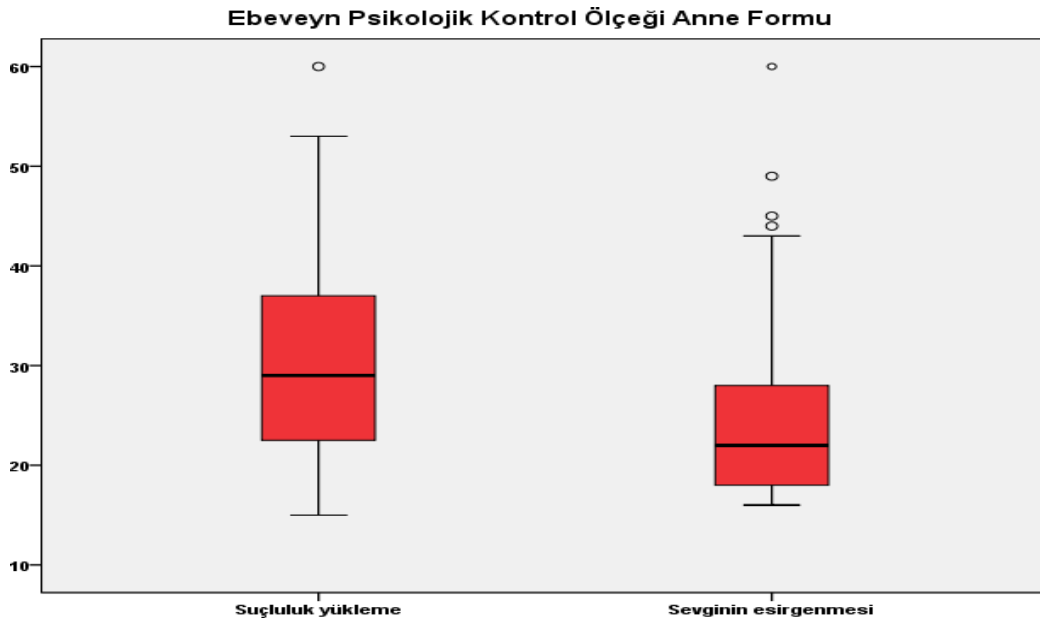
	Soru sayısı	Min-Mak (Medyan)	Ort±Ss	Cronbach's Alpha
Anne formu				
Suçluluk yüklemesi	15	15-60 (29)	30,41±9,25	0,878
Sevginin esirgenmesi	16	16-60 (22)	24,80±8,63	0,901
Toplam	31	31-120 (53)	55,29±16,78	0,935
Baba formu				
Suçluluk yüklemesi	15	23-59 (37)	37,75±7,05	0,723
Sevginin esirgenmesi	16	18-61 (35)	35,61±7,05	0,672
Toplam	31	49-120 (72)	73,36±12,30	0,798

(Mehmet Harma'nın faktör analizinde sevginin esirgenmesi alt boyutundaki 22.soru bold olarak belirlenmediğinden, 22. soru dahil edilmeden puanlama yapılmıştır.)

3.7.1. Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeği Anne Formu Değerlendirmesi

Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeği Anne Formunun alt boyut puanlarına ilişkin iç tutarlılıklarını gösteren Cronbach alfa katsayıları suçluluk yüklemesi için 0,878 ve sevginin esirgenmesi için 0,901 olarak saptanmıştır. Toplam için Cronbach alfa katsayısı ise 0,935'dir. Buna göre ölçeğimizin yüksek derecede güvenilir olduğunu söyleyebiliriz.

Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeği Anne Formuna ait Suçluluk yüklemesi puanları ortalama 30,41±9,25 iken, Sevginin esirgenmesi puanları ortalama 24,80±8,63'dür. Bu puanlar şekil yönünden incelendiğinde, Şekil 10'da gösterilmektedir.

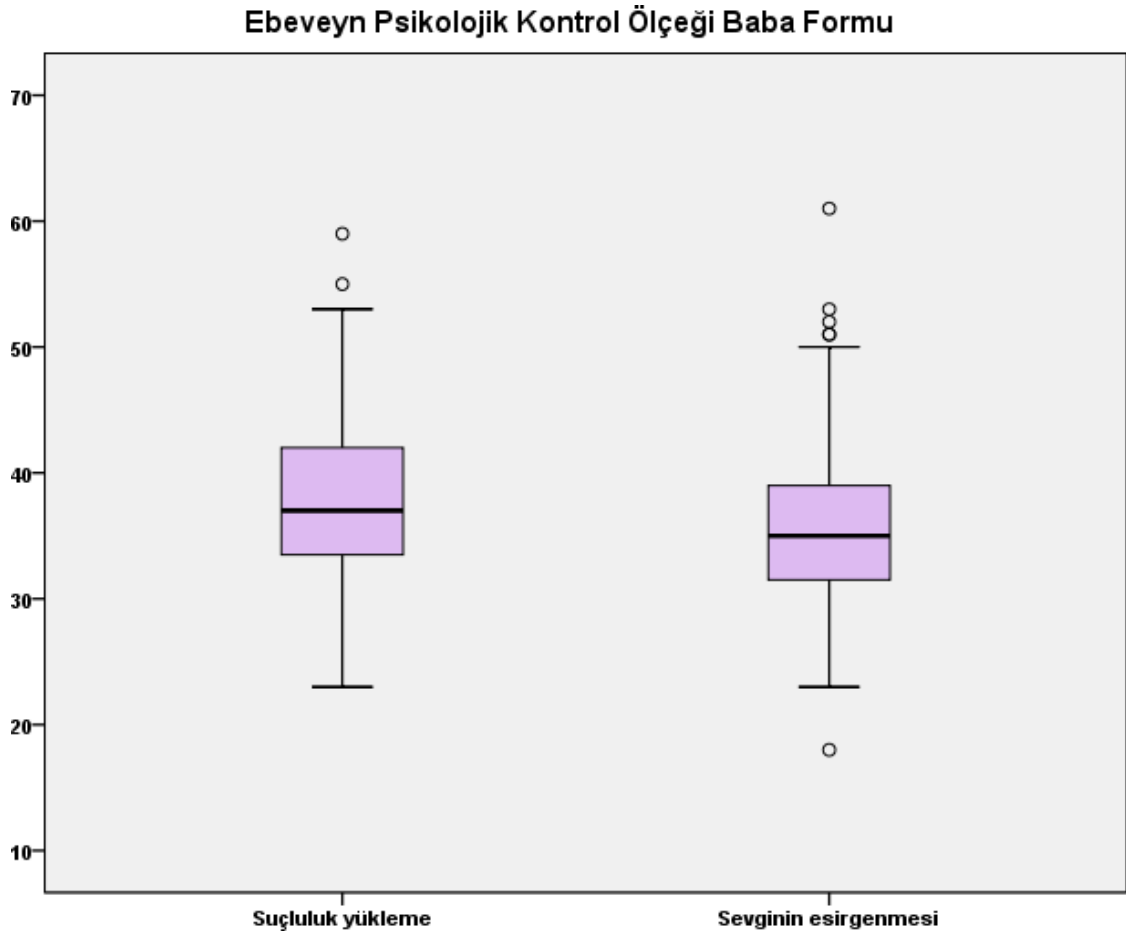

Şekil 10. Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeği Anne Formuna ilişkin alt boyut puanlarının dağılımı

3.7.2. Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeği Baba Formu Değerlendirmesi

Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeği Baba Formunun alt boyut puanlarına ilişkin iç tutarlılıklarını gösteren Cronbach alfa katsayıları suçluluk yüklemesi için 0,723 ve sevginin esirgenmesi için 0,672 olarak saptanmıştır. Toplam için Cronbach alfa katsayısı ise 0,798'dir. Buna göre ölçeğimizin yüksek derecede güvenilir olduğunu söyleyebiliriz.

Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeği Baba Formuna ait Suçluluk yüklemesi puanları ortalama $37,75 \pm 7,05$ iken, Sevginin esirgenmesi puanları ortalama $35,61 \pm 7,05$ 'dir. Bu bulgular Şekil 11'de gösterilmektedir.

Şekil 11. Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeği Baba Formuna ilişkin alt boyut puanlarının dağılımı

Tablo 14. Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeği ile Çocukların Otomatik Düşünceleri Ölçeği İlişkisi

Çocukların Otomatik Düşünceleri Ölçeği		Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeği			
		Anne formu		Baba formu	
		Suçluluk yüklemesi	Sevginin esirgenmesi	Suçluluk yüklemesi	Sevginin esirgenmesi
Sosyal tehdit	r	0,298	0,319	0,158	0,037
	<i>p</i>	0,003**	0,001**	0,117	0,714
Kişisel başarısızlık	r	0,415	0,477	0,330	0,058
	<i>p</i>	0,001**	0,001**	0,001**	0,569
Düşmanlık	r	0,288	0,236	0,283	-0,028
	<i>p</i>	0,004**	0,018*	0,004**	0,779
Fiziksel tehdit	r	0,313	0,364	0,271	0,023
	<i>p</i>	0,002**	0,001**	0,006**	0,822

r: Spearman's Korelasyon Katsayısı   **p<0,01   *p<0,05

Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeği ile Çocukların Otomatik Düşünceleri Ölçeği ilişkisi bulguları Tablo 14'te gösterilmektedir.

3.7.3. Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeği ile Çocukların Otomatik Düşünceleri Ölçeği İlişkisinin İncelenmesi

Suçluluk yüklemesi puanı sosyal tehdit puanı arasında pozitif yönlü (suçluluk yüklemesi puanı arttıkça, çocuklardaki sosyal tehdit puanı da artan) %29,8 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı ilişki saptanmıştır ($r=0,298$; $p=0,003$; $p<0,01$).

Suçluluk yüklemesi puanı kişisel başarısızlık puanı arasında pozitif yönlü (suçluluk yüklemesi puanı arttıkça, çocuklardaki kişisel başarısızlık puanı da artan) %41,5 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı ilişki saptanmıştır ($r=0,415$; $p=0,001$; $p<0,01$).

Suçluluk yüklemesi puanı düşmanlık puanı arasında pozitif yönlü (suçluluk yüklemesi puanı arttıkça, çocuklardaki düşmanlık puanı da artan) %28,8 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı ilişki saptanmıştır ($r=0,288$; $p=0,004$; $p<0,01$).

Suçluluk yüklemesi puanı fiziksel tehdit puanı arasında pozitif yönlü (suçluluk yüklemesi puanı arttıkça, çocuklardaki fiziksel tehdit puanı da artan) %31,3 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı ilişki saptanmıştır ($r=0,313$; $p=0,002$; $p<0,01$).

Sevginin esirgenmesi puanı sosyal tehdit puanı arasında pozitif yönlü (sevginin esirgenmesi puanı arttıkça, çocuklardaki sosyal tehdit puanı da artan) %31,9 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı ilişki saptanmıştır ($r=0,319$; $p=0,001$; $p<0,01$).

Sevginin esirgenmesi puanı kişisel başarısızlık puanı arasında pozitif yönlü (sevginin esirgenmesi puanı arttıkça, çocuklardaki kişisel başarısızlık puanı da artan) %47,7 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı ilişki saptanmıştır ($r=0,477$; $p=0,001$; $p<0,01$).

Sevginin esirgenmesi puanı düşmanlık puanı arasında pozitif yönlü (sevginin esirgenmesi puanı arttıkça, çocuklardaki düşmanlık puanı da artan) %21,6 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı ilişki saptanmıştır ($r=0,216$; $p=0,018$; $p<0,05$).

Sevginin esirgenmesi puanı fiziksel tehdit puanı arasında pozitif yönlü (sevginin esirgenmesi puanı arttıkça, çocuklardaki fiziksel tehdit puanı da artan) %36,4 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı ilişki saptanmıştır ($r=0,364$; $p=0,001$; $p<0,01$).

3.7.4. Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeği Baba Formu İle Çocukların Otomatik Düşünceleri Ölçeği İlişkisinin İncelenmesi

Suçluluk yüklemesi puanı ile sosyal tehdit puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki saptanmamıştır ($p>0,05$).

Suçluluk yüklemesi puanı kişisel başarısızlık puanı arasında pozitif yönlü (suçluluk yüklemesi puanı arttıkça, çocuklardaki kişisel başarısızlık puanı da artan) %33,0 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı ilişki saptanmıştır ($r=0,330$; $p=0,001$; $p<0,01$).

Suçluluk yüklemesi puanı düşmanlık puanı arasında pozitif yönlü (suçluluk yüklemesi puanı arttıkça, çocuklardaki düşmanlık puanı da artan) %28,3 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı ilişki saptanmıştır ($r=0,283$; $p=0,004$; $p<0,01$).

Suçluluk yüklemesi puanı fiziksel tehdit puanı arasında pozitif yönlü (suçluluk yüklemesi puanı arttıkça, çocuklardaki fiziksel tehdit puanı da artan) %27,1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı ilişki saptanmıştır ($r=0,271$; $p=0,006$; $p<0,01$).

Sevginin esirgenmesi puanı ile sosyal tehdit, kişisel başarısızlık, düşmanlık, fiziksel tehdit puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki saptanmamıştır ($p>0,05$).

Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeği ile Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği İlişkisine ait incelemeler Tablo 15’de gösterilmektedir.

Tablo 15. Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeği ile Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği İlişkisi

		Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeği			
		Anne formu		Baba formu	
Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği		Suçluluk yüklemesi	Sevginin esirgenmesi	Suçluluk yüklemesi	Sevginin esirgenmesi
	Sözel saldırganlık	r	-0,018	-0,047	0,093
	<i>p</i>	0,860	0,641	0,356	0,943
Nesne ve hayvanlara yönelik saldırganlık	r	-0,138	-0,214	0,047	-0,089
	<i>p</i>	0,171	0,033*	0,643	0,376
Kışkırtılmış fiziksel saldırganlık	r	-0,110	-0,139	0,125	0,052
	<i>p</i>	0,277	0,167	0,214	0,607
Kışkırtılmadan gerçekleştirilen fiziksel saldırganlık	r	-0,156	-0,240	0,094	-0,047
	<i>p</i>	0,121	0,016*	0,353	0,645

r: Spearman's Korelasyon Katsayısı *p<0,05

3.7.5. Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeği Anne Formu İle Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Anne Formu İlişkisinin İncelenmesi

Suçluluk yüklemesi puanı ile sözel saldırganlık, nesne ve hayvanlara yönelik saldırganlık, kışkırtılmış fiziksel saldırganlık, kışkırtılmadan gerçekleştirilen fiziksel saldırganlık puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki saptanmamıştır ($p>0,05$).

Sevginin esirgenmesi puanı ile sözel saldırganlık, kışkırtılmış fiziksel saldırganlık puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki saptanmamıştır ($p>0,05$).

Sevginin esirgenmesi puanı ile nesne ve hayvanlara yönelik saldırganlık puanları arasında ise negatif yönlü (sevginin esirgenme puanı azaldıkça, nesne ve hayvanlara yönelik saldırganlık puanı artmaktadır) %21,4 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı ilişki saptanmıştır ($r=-0,214$; $p=0,033$; $p<0,05$).

Sevginin esirgenmesi puanı ile kışkırtılmadan gerçekleştirilen fiziksel saldırganlık puanları arasında ise negatif yönlü (sevginin esirgenme puanı azaldıkça, kışkırtılmadan gerçekleştirilen fiziksel saldırganlık puanı artmaktadır) %24,0 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı ilişki saptanmıştır ($r=-0,240$; $p=0,016$; $p<0,05$).

3.7.6. Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeği Baba Formu İle Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Baba Formu İlişkisinin İncelenmesi

Suçluluk yüklemesi puanı ile sözel saldırganlık, nesne ve hayvanlara yönelik saldırganlık, kışkırtılmış fiziksel saldırganlık, kışkırtılmadan gerçekleştirilen fiziksel saldırganlık puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki saptanmamıştır ($p>0,05$).

Sevginin esirgenmesi puanı ile sözel saldırganlık, nesne ve hayvanlara yönelik saldırganlık, kışkırtılmış fiziksel saldırganlık, kışkırtılmadan gerçekleştirilen fiziksel saldırganlık puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki saptanmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 16. Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği ile Çocukların Otomatik Düşünceleri Ölçeği İlişkisi

		Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği			
		Sözel saldırganlık	Nesne ve hayvanlara yönelik saldırganlık	Kışkırtılmış fiziksel saldırganlık	Kışkırtılmadan gerçekleştirilen fiziksel saldırganlık
Çocukların Otomatik Düşünceleri Ölçeği					
Anne formu					
Sosyal tehdit	r	-0,073	-0,076	-0,021	-0,071
	<i>p</i>	0,472	0,453	0,835	0,485
Kişisel başarısızlık	r	0,039	-0,029	-0,030	-0,028
	<i>p</i>	0,699	0,778	0,764	0,784
Düşmanlık	r	-0,073	-0,103	-0,112	-0,115
	<i>p</i>	0,471	0,308	0,268	0,253
Fiziksel tehdit	r	0,051	-0,046	-0,021	0,028
	<i>p</i>	0,615	0,650	0,834	0,784
Baba formu					
Sosyal tehdit	r	-0,039	-0,102	0,005	-0,031
	<i>p</i>	0,699	0,313	0,963	0,756
Kişisel başarısızlık	r	0,035	-0,089	0,047	0,031
	<i>p</i>	0,731	0,381	0,642	0,763
Düşmanlık	r	0,201	0,027	0,176	0,168
	<i>p</i>	0,045*	0,790	0,080	0,094
Fiziksel tehdit	r	0,009	-0,062	0,030	0,041
	<i>p</i>	0,929	0,541	0,767	0,686

r: Spearman's Korelasyon Katsayısı

* $p<0,05$

Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği ile Çocukların Otomatik Düşünceleri Ölçeği ilişkilerinin değerlendirilmesi Tablo 16'da gösterilmektedir.

3.8. ÇOCUKLAR İÇİN SALDIRGANLIK ÖLÇEĞİ ANNE FORMU İLE ÇOCUKLARIN OTOMATİK DÜŞÜNCELERİ ÖLÇEĞİ İLİŞKİSİNİN İNCELENMESİ

Sözel saldırganlık puanı ile sosyal tehdit, kişisel başarısızlık, düşmanlık, fiziksel tehdit puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki saptanmamıştır ($p>0,05$).

Nesne ve hayvanlara yönelik saldırganlık puanı ile sosyal tehdit, kişisel başarısızlık, düşmanlık, fiziksel tehdit puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki saptanmamıştır ($p>0,05$).

Kıskırtılmış fiziksel saldırganlık puanı ile sosyal tehdit, kişisel başarısızlık, düşmanlık, fiziksel tehdit puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki saptanmamıştır ($p>0,05$).

Kıskırtılmadan gerçekleştirilen fiziksel saldırganlık puanı ile sosyal tehdit kişisel başarısızlık, düşmanlık, fiziksel tehdit puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki saptanmamıştır ($p>0,05$).

3.9. ÇOCUKLAR İÇİN SALDIRGANLIK ÖLÇEĞİ BABA FORMU İLE ÇOCUKLARIN OTOMATİK DÜŞÜNCELERİ ÖLÇEĞİ İLİŞKİSİNİN İNCELENMESİ

Sözel saldırganlık puanı ile sosyal tehdit, kişisel başarısızlık, fiziksel tehdit puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki saptanmamıştır ($p>0,05$). Sözel saldırganlık puanı düşmanlık puanı arasında ise pozitif yönlü (sözel saldırganlık puanı arttıkça, çocuklardaki düşmanlık puanı da artan) %20,1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı ilişki saptanmıştır ($r=0,201$; $p=0,045$; $p<0,05$).

Nesne ve hayvanlara yönelik saldırganlık puanı ile sosyal tehdit, kişisel başarısızlık, düşmanlık, fiziksel tehdit puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki saptanmamıştır ($p>0,05$).

Kıskırtılmış fiziksel saldırganlık puanı ile sosyal tehdit, kişisel başarısızlık, düşmanlık, fiziksel tehdit puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki saptanmamıştır ($p>0,05$).

Kıskırtılmadan gerçekleştirilen fiziksel saldırganlık puanı ile kişisel başarısızlık, sosyal tehdit, düşmanlık, fiziksel tehdit puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki saptanmamıştır ($p>0,05$).

3.10. CİNSİYETE İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELER

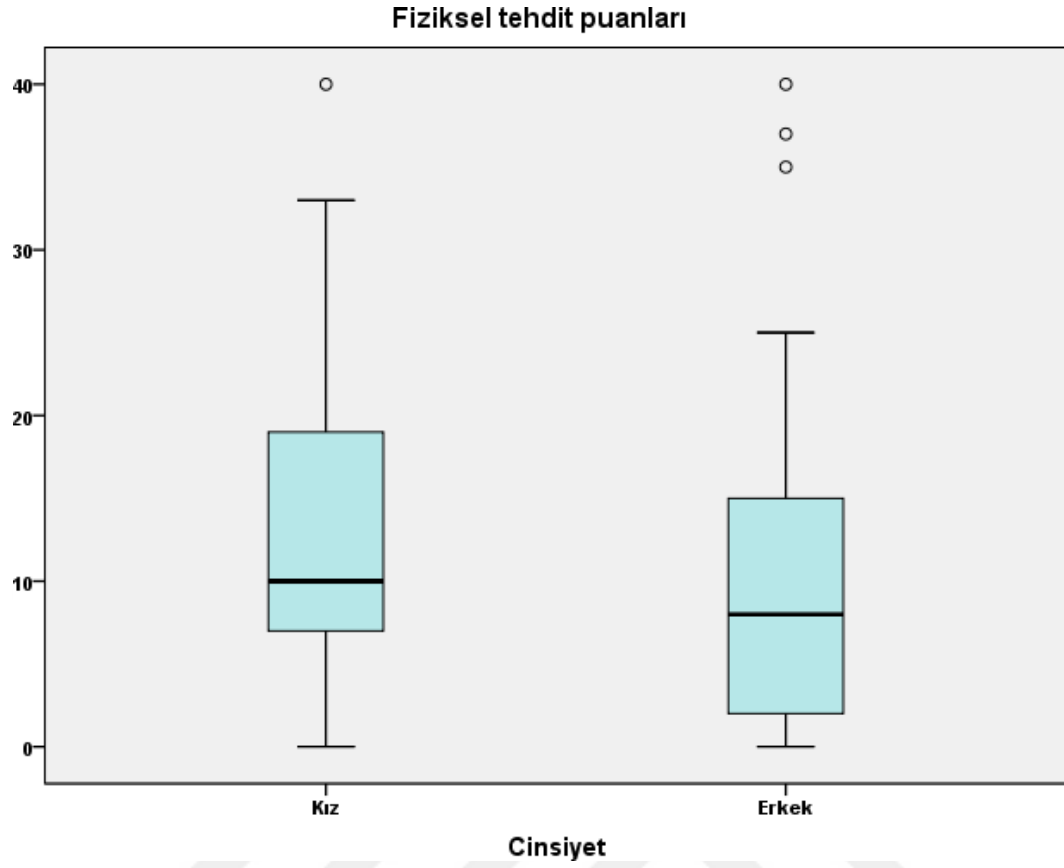
Cinsiyete Göre Çocukların Otomatik Düşünceleri Ölçeğinin değerlendirilmesine ilişkin bilgiler Tablo 17’de gösterilmektedir.

Tablo 17. Cinsiyete Göre Çocukların Otomatik Düşünceleri Ölçeğinin Değerlendirilmesi

Çocukların Otomatik Düşünceleri Ölçeği		Cinsiyet		Test değeri; p
		Kız (n=49)	Erkek (n=51)	
ÇODÖ				
Sosyal tehdit	Min-Mak (Medyan)	0-29 (3)	0-40 (3)	Z: -0,205
	Ort±Ss	4,96±6,50	5,86±7,81	p: 0,837
Kişisel başarısızlık	Min-Mak (Medyan)	0-40 (7)	0-40 (6)	Z: -0,671
	Ort±Ss	8,59±7,77	8,65±9,28	p: 0,502
Düşmanlık	Min-Mak (Medyan)	3-32 (17)	1-40 (18)	Z: -0,766
	Ort±Ss	17,53±7,72	18,80±9,10	p: 0,444
Fiziksel tehdit	Min-Mak (Medyan)	0-40 (10)	0-40 (8)	Z: -1,989
	Ort±Ss	13,10±9,21	10,06±9,79	p: 0,047*
Toplam	Min-Mak (Medyan)	5-134 (40)	1-160 (37)	Z: -0,634
	Ort±Ss	44,18±25,64	43,37±32,47	p: 0,526
Mann Whitney U Test		*p<0,05		

Çocukların Otomatik Düşünceleri Ölçeği Sosyal tehdit, Kişisel başarısızlık, Düşmanlık ve toplam puanları, çocukların cinsiyetine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (p>0,05).

Cinsiyete göre Çocukların Otomatik Düşünceleri Ölçeği Fiziksel tehdit puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanmıştır (p=0,047; p<0,05); erkeklerin Fiziksel tehdit puanları, kızlardan daha düşüktür ve bu durum Şekil 12’de gösterilmektedir.

Şekil 12. Cinsiyete göre Çocukların Otomatik Düşünceleri Ölçeği Fiziksel tehdit puanları dağılımı

Tablo 18. Cinsiyete Göre Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Anne-Baba Formunun (ÇSÖ-ABF) Değerlendirilmesi

Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Anne-Baba Formu (ÇSÖ-ABF)		Cinsiyet		Test değeri; p
		Kız (n=49)	Erkek (n=51)	
ANNE FORMU				
Sözel saldırganlık	Min-Mak (Medyan)	0-21 (4)	0-24 (2)	Z: -2,027
	Ort±Ss	6,10±5,64	4,55±5,85	p: 0,043*
Nesne ve hayvanlara yönelik saldırganlık	Min-Mak (Medyan)	0-5 (1)	0-4 (0)	Z: -1,598
	Ort±Ss	1,10±1,28	0,75±1,07	p: 0,110
Kışkırtılmış fiziksel saldırganlık	Min-Mak (Medyan)	0-12 (1)	0-10 (1)	Z: -1,366
	Ort±Ss	2,84±3,45	1,88±2,43	p: 0,172
Kışkırtılmadan gerçekleştirilen fiziksel saldırganlık	Min-Mak (Medyan)	0-10 (1)	0-6 (0)	Z: -1,620
	Ort±Ss	1,69±2,58	0,82±1,32	p: 0,105
Toplam	Min-Mak (Medyan)	0-47 (9)	0-41 (5)	Z: -2,042
	Ort±Ss	11,73±11,50	8,00±9,47	p: 0,041*
BABA FORMU				
Sözel saldırganlık	Min-Mak (Medyan)	0-27 (8)	0-27 (7)	Z: -0,833
	Ort±Ss	10,51±8,64	9,14±8,07	p: 0,405
Nesne ve hayvanlara yönelik saldırganlık	Min-Mak (Medyan)	0-12 (2)	0-5 (1)	Z: -0,840
	Ort±Ss	1,84±2,05	1,43±1,43	p: 0,401
Kışkırtılmış fiziksel saldırganlık	Min-Mak (Medyan)	0-22 (5)	0-14 (4)	Z: -0,593
	Ort±Ss	5,73±4,79	4,96±4,02	p: 0,553
Kışkırtılmadan gerçekleştirilen fiziksel saldırganlık	Min-Mak (Medyan)	0-21 (2)	0-10 (2)	Z: -0,614
	Ort±Ss	3,10±3,84	2,65±3,03	p: 0,539
Toplam	Min-Mak (Medyan)	0-81 (15)	0-51 (13)	Z: -0,776
	Ort±Ss	21,18±17,95	18,18±15,68	p: 0,438

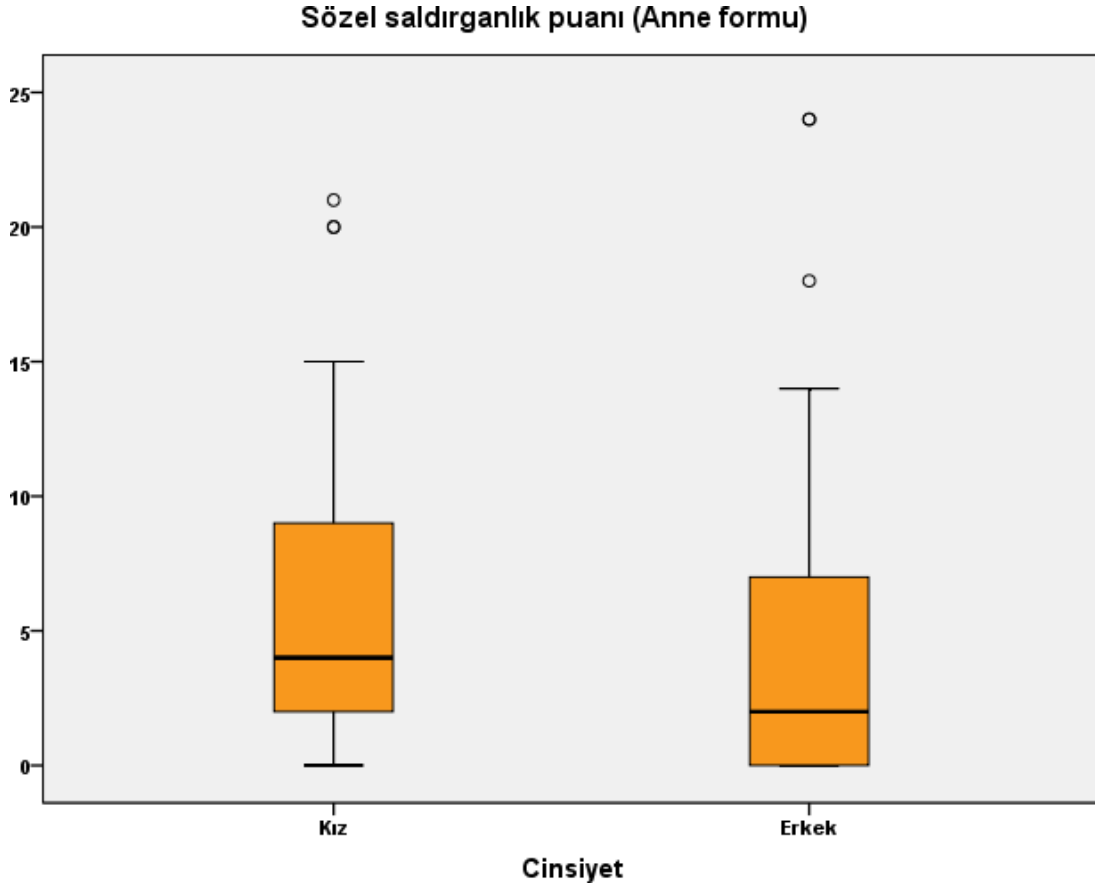
Mann Whitney U Test

*p<0,05

Cinsiyete Göre Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Anne-Baba Formunun Değerlendirilmesi ayrıntılı olarak Tablo 18'de gösterilmektedir.

Anne formunun değerlendirilmesi

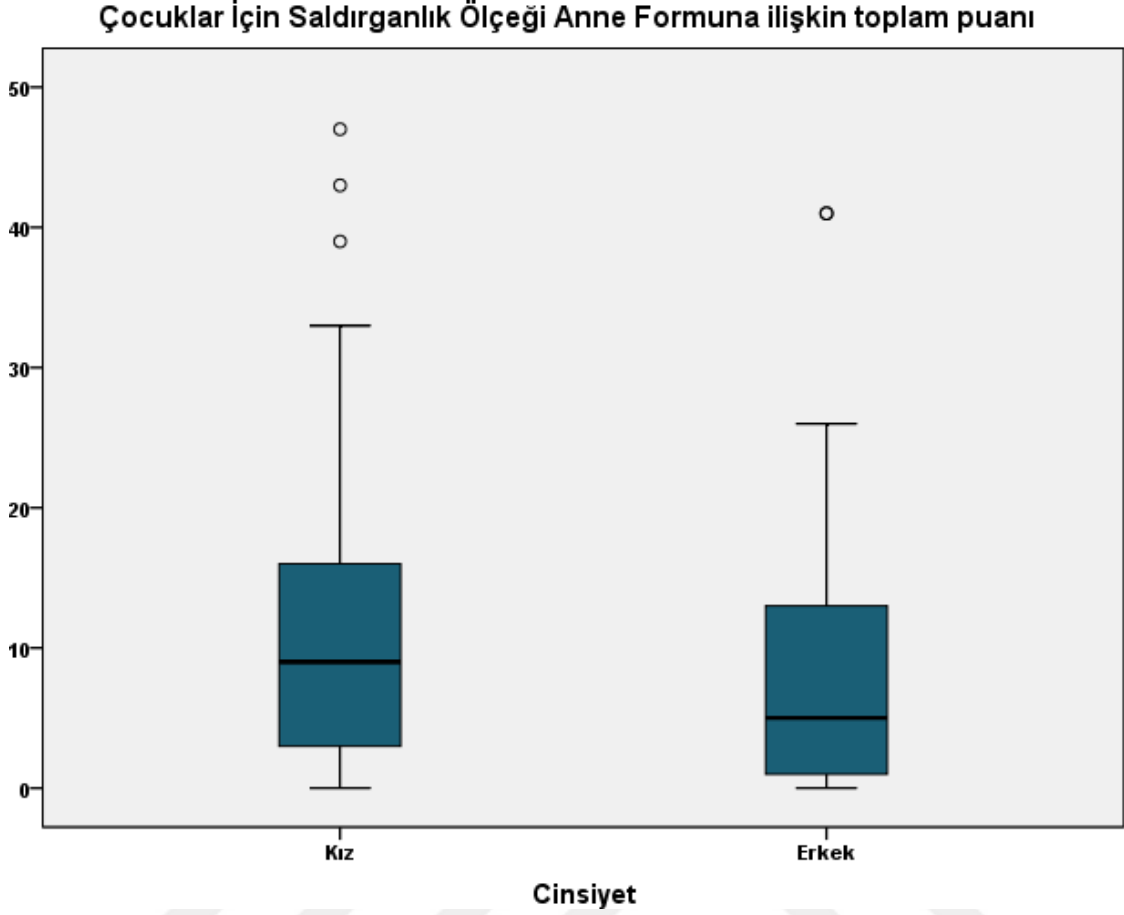
Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Anne Formuna ilişkin Sözel saldırganlık puanı, çocukların cinsiyetine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($p=0,043$; $p<0,05$); kızların sözel saldırganlık puanları, erkeklerden daha yüksektir. Bu bulgu şekil 13'te gösterilmektedir.

Şekil 13. Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Anne Formuna ilişkin Sözel saldırganlık puanının dağılımı

Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Anne Formuna ilişkin Nesne ve hayvanlara yönelik saldırganlık, Kışkırtılmış fiziksel saldırganlık ile Kışkırtılmadan gerçekleştirilen fiziksel saldırganlık puanları, çocukların cinsiyetine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$).

Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Anne Formuna ilişkin toplam puan, çocukların cinsiyetine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($p=0,041$; $p<0,05$); kızların toplam saldırganlık puanları, erkeklerden daha yüksektir. Bu bulgu Şekil 14'te gösterilmektedir.

Şekil 14. Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Anne Formuna ilişkin toplam saldırganlık puanının dağılımı

Baba formunun değerlendirilmesi

Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Baba Formuna ilişkin Sözel saldırganlık, Nesne ve hayvanlara yönelik saldırganlık, Kışkırtılmış fiziksel saldırganlık, Kışkırtılmadan gerçekleştirilen fiziksel saldırganlık ve toplam puanları, çocukların cinsiyetine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$).

Tablo 19. Cinsiyete Göre Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeğinin Değerlendirilmesi

Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeği		Cinsiyet		Test değeri; p
		Kız (n=49)	Erkek (n=51)	
ANNE FORMU				
Suçluluk yüklemesi	Min-Mak (Medyan)	18-60 (34)	15-53 (26)	Z: -2,926
	Ort±Ss	33,16±9,60	27,76±8,15	p: 0,003**
Sevginin esirgenmesi	Min-Mak (Medyan)	16-60 (23)	16-49 (21)	Z: -1,762
	Ort±Ss	26,51±9,52	23,31±7,44	p: 0,078
Toplam	Min-Mak (Medyan)	36-120 (55)	31-87 (49)	Z: -2,470
	Ort±Ss	59,67±18,31	51,08±14,11	p: 0,014*
BABA FORMU				
Suçluluk yüklemesi	Min-Mak (Medyan)	26-59 (40)	23-55 (35)	Z: -2,659
	Ort±Ss	39,71±7,28	35,86±6,33	p: 0,008**
Sevginin esirgenmesi	Min-Mak (Medyan)	26-61 (35)	18-51 (35)	Z: -0,939
	Ort±Ss	36,51±7,15	34,75±6,92	p: 0,348
Toplam	Min-Mak (Medyan)	54-120 (73)	49-97 (71)	Z: -1,908
	Ort±Ss	76,22±13,12	70,61±10,88	p: 0,056
Mann Whitney U Test	*p<0,05	**p<0,01		

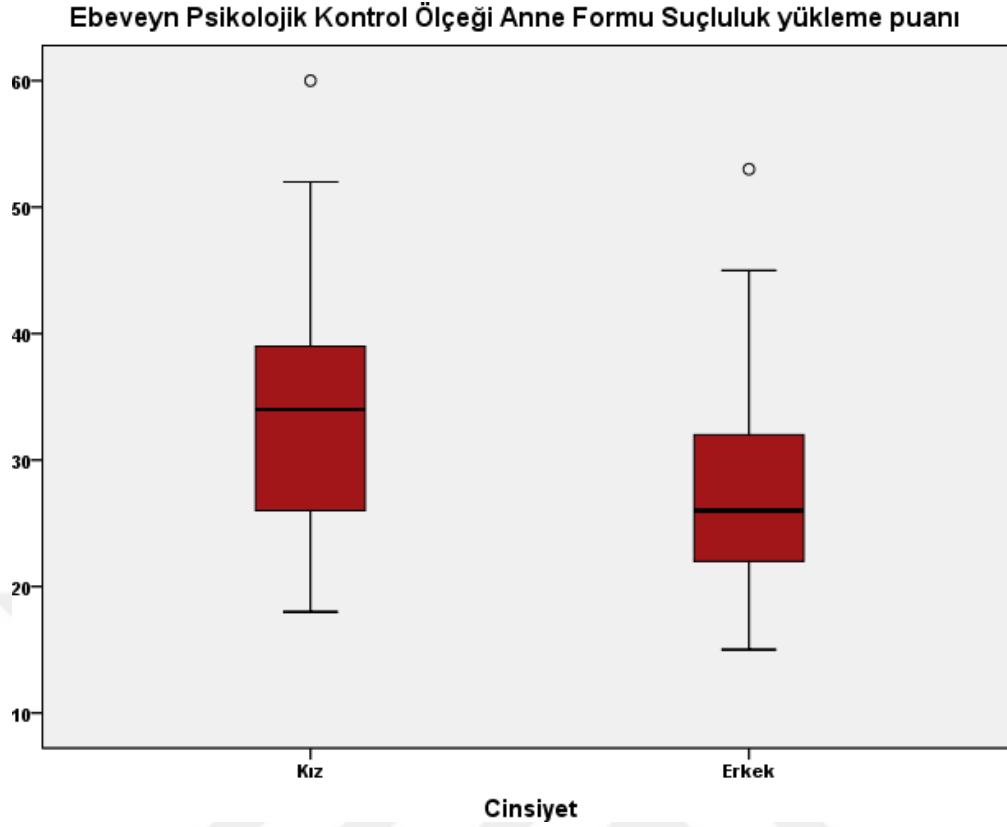
Cinsiyete Göre Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeğinin hem anne hemde baba yönünden değerlendirilmesi Tablo 19’da gösterilmektedir.

Anne formunun değerlendirilmesi

Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeği Anne Formuna ilişkin Suçluluk yüklemesi puanı, çocukların cinsiyetine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir (p=0,003; p<0,01); kızların Suçluluk yüklemesi puanları erkeklerden daha yüksektir. Bu bulgu Şekil 15’te gösterilmektedir.

Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeği Anne Formuna ilişkin Sevginin esirgenmesi puanı, çocukların cinsiyetine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (p>0,05).

Ebeveyn Psikolojik Kontrol Anne Formuna ilişkin toplam puan, çocukların cinsiyetine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir (p=0,014; p<0,05); kızların toplam puanları, erkeklerden daha yüksektir.

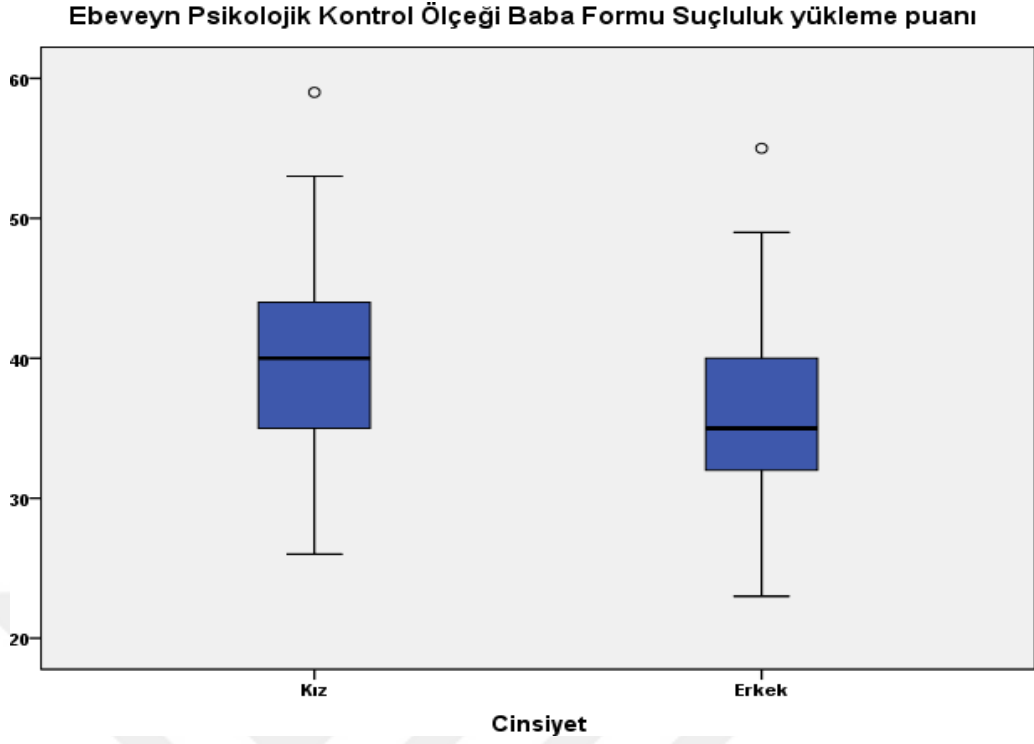
Şekil 15. Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeği Anne Formuna ilişkin Suçluluk yükleme puanı dağılımı

Baba formunun değerlendirilmesi

Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeği Baba Formuna ilişkin Suçluluk yükleme puanı, çocukların cinsiyetine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($p=0,008$; $p<0,01$); kızların Suçluluk yükleme, puanları erkeklerden daha yüksektir. Bu bulgu Şekil 16'da gösterilmektedir.

Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeği Baba Formuna ilişkin Sevginin esirgenmesi puanı, çocukların cinsiyetine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$).

Ebeveyn Psikolojik Kontrol Baba Formuna ilişkin toplam puan da, çocukların cinsiyetine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$).

Şekil 16. Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeği Baba Formuna ilişkin Suçluluk yükleme puanı dağılımı

3.11. YAŞA İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELER

Bu bölüm araştırmada kullanılan bütün ölçeklerin yaş ile olan ilişkilerinin değerlendirildiği yerdir.

Tablo 20. Çocukların, Anne ve Babaların Yaşları ile Çocukların Otomatik Düşünceleri Ölçeğinin İlişkisi

		Çocuk yaşı	Annenin yaşı	Babamın yaşı
ÇODÖ				
Sosyal tehdit	r	-0,050	-0,090	-0,137
	p	0,620	0,374	0,173
Kişisel başarısızlık	r	0,105	-0,073	-0,152
	p	0,300	0,471	0,132
Düşmanlık	r	0,118	-0,098	-0,159
	p	0,242	0,334	0,115
Fiziksel tehdit	r	0,046	-0,122	-0,123
	p	0,648	0,228	0,223
Toplam	r	0,078	-0,136	-0,182
	p	0,440	0,177	0,069

r: Spearman's Korelasyon Katsayısı

Çocukların, Anne ve Babaların Yaşları ile Çocukların Otomatik Düşünceleri Ölçeğinin ilişkisi Tablo 20'de gösterilmiştir.

Çocukların yaşlarına ilişkin değerlendirmeler

Çocukların Otomatik Düşünceleri Ölçeği Sosyal tehdit, Kişisel başarısızlık, Düşmanlık, Fiziksel tehdit ve toplam puanları ile çocukların yaşları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki saptanmamıştır ($p>0,05$).

Annelerin yaşlarına ilişkin değerlendirmeler

Çocukların Otomatik Düşünceleri Ölçeği Sosyal tehdit, Kişisel başarısızlık, Düşmanlık, Fiziksel tehdit ve toplam puanları ile annelerin yaşları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki saptanmamıştır ($p>0,05$).

Babaların yaşlarına ilişkin değerlendirmeler

Çocukların Otomatik Düşünceleri Ölçeği Sosyal tehdit, Kişisel başarısızlık, Düşmanlık, Fiziksel tehdit ve toplam puanları ile babaların yaşları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki saptanmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 21. Çocukların, Anne ve Babaların Yaşları ile Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Anne-Baba Formunun (ÇSÖ-ABF) İlişkisi

Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Anne-Baba Formu (ÇSÖ-ABF)		Çocuk yaşı	Annenin yaşı	Babanın yaşı
ANNE FORMU				
Sözel saldırganlık	r	0,097	-0,120	-0,123
	p	0,339	0,233	0,224
Nesne ve hayvanlara yönelik saldırganlık	r	0,127	-0,105	-0,140
	p	0,209	0,300	0,166
Kışkırtılmış fiziksel saldırganlık	r	0,044	-0,060	-0,068
	p	0,663	0,554	0,503
Kışkırtılmadan gerçekleştirilen fiziksel saldırganlık	r	-0,055	-0,162	-0,068
	p	0,589	0,106	0,500
Toplam	r	0,072	-0,165	-0,159
	p	0,475	0,101	0,114
BABA FORMU				
Sözel saldırganlık	r	0,121	0,007	0,125
	p	0,232	0,949	0,214
Nesne ve hayvanlara yönelik saldırganlık	r	-0,005	-0,021	0,105
	p	0,957	0,839	0,299
Kışkırtılmış fiziksel saldırganlık	r	0,075	-0,003	0,128
	p	0,459	0,975	0,203
Kışkırtılmadan gerçekleştirilen fiziksel saldırganlık	r	0,104	-0,005	0,135
	p	0,303	0,962	0,180
Toplam	r	0,089	0,010	0,138
	p	0,378	0,919	0,170

r: Spearman's Korelasyon Katsayısı

Çocukların, Anne ve Babaların Yaşları ile Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Anne Baba Formunun ilişkisi Tablo 21'de gösterilmiştir.

Çocukların yaşlarına ilişkin değerlendirmeler

Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Anne Formuna ilişkin Sözel saldırganlık, Nesne ve hayvanlara yönelik saldırganlık, Kışkırtılmış fiziksel saldırganlık, Kışkırtılmadan gerçekleştirilen fiziksel saldırganlık ve toplam puanları ile çocukların yaşları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki saptanmamıştır ($p>0,05$).

Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Baba Formuna ilişkin Sözel saldırganlık, Nesne ve hayvanlara yönelik saldırganlık, Kışkırtılmış fiziksel saldırganlık, Kışkırtılmadan gerçekleştirilen fiziksel saldırganlık ve toplam puanları ile çocukların yaşları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki saptanmamıştır ($p>0,05$).

Annelerin yaşlarına ilişkin değerlendirmeler

Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Anne Formuna ilişkin Sözel saldırganlık, Nesne ve hayvanlara yönelik saldırganlık, Kışkırtılmış fiziksel saldırganlık, Kışkırtılmadan gerçekleştirilen fiziksel saldırganlık ve toplam puanları ile annelerin yaşları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki saptanmamıştır ($p>0,05$).

Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Baba Formuna ilişkin Sözel saldırganlık, Nesne ve hayvanlara yönelik saldırganlık, Kışkırtılmış fiziksel saldırganlık, Kışkırtılmadan gerçekleştirilen fiziksel saldırganlık ve toplam puanları ile annelerin yaşları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki saptanmamıştır ($p>0,05$).

Babaların yaşlarına ilişkin değerlendirmeler

Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Anne Formuna ilişkin Sözel saldırganlık, Nesne ve hayvanlara yönelik saldırganlık, Kışkırtılmış fiziksel saldırganlık, Kışkırtılmadan gerçekleştirilen fiziksel saldırganlık ve toplam puanları ile babaların yaşları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki saptanmamıştır ($p>0,05$).

Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Baba Formuna ilişkin Sözel saldırganlık, Nesne ve hayvanlara yönelik saldırganlık, Kışkırtılmış fiziksel saldırganlık, Kışkırtılmadan gerçekleştirilen fiziksel saldırganlık ve toplam puanları ile babaların yaşları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki saptanmamıştır ($p>0,05$).

Çocukların, anne ve babaların yaşları ile Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeğinin ilişkisine ait bulgular Tablo 22'de gösterilmektedir.

Tablo 22. Çocukların, Anne ve Babaların Yaşları ile Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeğinin İlişkisi

Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeği		Çocuk yaşı	Annenin yaşı	Babanın yaşı
ANNE FORMU				
Suçluluk yükleme	r	0,048	-0,145	-0,096
	p	0,634	0,149	0,344
Sevginin esirgenmesi	r	0,004	0,043	-0,012
	p	0,967	0,667	0,904
Toplam	r	0,023	-0,063	-0,050
	p	0,821	0,535	0,619
BABA FORMU				
Suçluluk yükleme	r	0,061	-0,224	-0,133
	p	0,549	0,025*	0,186
Sevginin esirgenmesi	r	-0,017	0,106	0,112
	p	0,870	0,295	0,268
Toplam	r	0,023	-0,062	-0,020
	p	0,818	0,541	0,845

r: Spearman's Korelasyon Katsayısı

*p<0,05

Çocukların yaşlarına ilişkin değerlendirmeler

Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeği Anne Formuna ilişkin Suçluluk yükleme, Sevginin esirgenmesi ve toplam puanları ile çocukların yaşları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki saptanmamıştır ($p>0,05$).

Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeği Baba Formuna ilişkin Suçluluk yükleme, Sevginin esirgenmesi ve toplam puanları ile çocukların yaşları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki saptanmamıştır ($p>0,05$).

Annelerin yaşlarına ilişkin değerlendirmeler

Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeği Anne Formuna ilişkin Suçluluk yükleme, Sevginin esirgenmesi ve toplam puanları ile annelerin yaşları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki saptanmamıştır ($p>0,05$).

Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeği Baba Formuna ilişkin Suçluluk yükleme puanı ile annelerin yaşları arasında negatif yönlü (anne yaşı azaldıkça, babanın suçluluk yükleme düzeyi artmaktadır) %22,4 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı ilişki saptanmıştır ($r=-0,224$;

$p=0,025$; $p<0,05$). Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeği Baba Formuna ilişkin Sevginin esirgenmesi ve toplam puanları ile annelerin yaşları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki saptanmamıştır ($p>0,05$).

Babaların yaşlarına ilişkin değerlendirmeler

Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeği Anne Formuna ilişkin Suçluluk yüklemesi, Sevginin esirgenmesi ve toplam puanları ile babaların yaşları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki saptanmamıştır ($p>0,05$).

Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeği Baba Formuna ilişkin Suçluluk yüklemesi, Sevginin esirgenmesi ve toplam puanları ile babaların yaşları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki saptanmamıştır ($p>0,05$).

3.12. OKUL BAŞARI SEVİYESİNE İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELER

Bu bölüm araştırmada kullanılan ölçeklerin okul başarı seviyesi ile olan ilişkilerinin değerlendirildiği yerdir.

Okul başarı seviyesine göre Çocukların Otomatik Düşünceleri Ölçeğinin değerlendirilmesine ilişkin bulgular Tablo 23'te gösterilmektedir.

Tablo 23. Okul Başarı Seviyesine Göre Çocukların Otomatik Düşünceleri Ölçeğinin Değerlendirilmesi

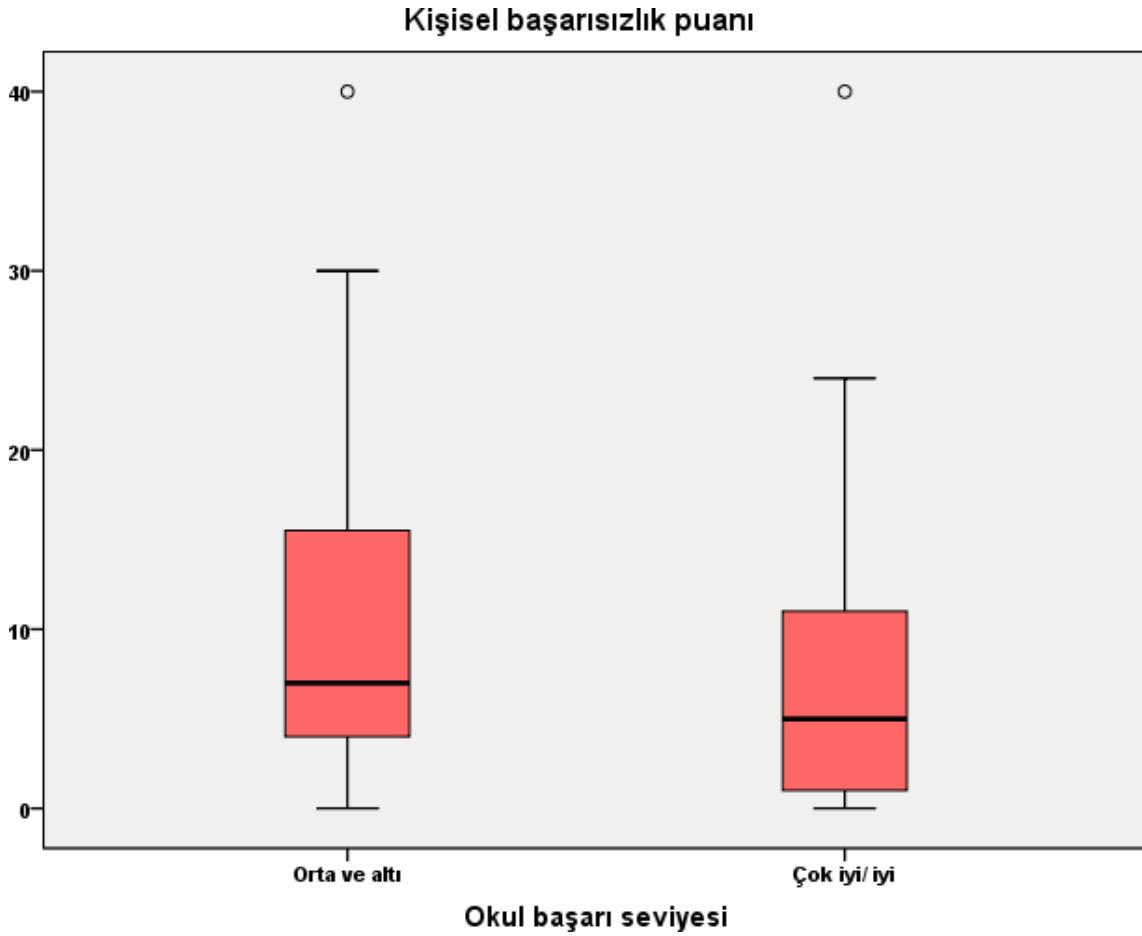
Çocukların Otomatik Düşünceleri Ölçeği		Okul başarı seviyesi		Test değeri; p
		Orta ve altı (n=52)	Çok iyi / iyi (n=48)	
ÇODÖ				
Sosyal tehdit	Min-Mak (Medyan)	0-29 (3)	0-40 (2,5)	Z: -0,265
	Ort±Ss	5,31±6,47	5,54±7,93	p: 0,791
Kişisel başarısızlık	Min-Mak (Medyan)	0-40 (7)	0-40 (5)	Z: -2,231
	Ort±Ss	10,12±8,76	7,00±8,04	p: 0,026*
Düşmanlık	Min-Mak (Medyan)	3-35 (18)	1-40 (17)	Z: -1,077
	Ort±Ss	19,00±8,10	17,29±8,78	p: 0,281
Fiziksel tehdit	Min-Mak (Medyan)	0-40 (12)	0-40 (8,5)	Z: -1,385
	Ort±Ss	12,77±10,00	10,23±9,04	p: 0,166
Toplam	Min-Mak (Medyan)	7-134 (43,5)	1-160 (35)	Z: -1,501
	Ort±Ss	47,19±28,38	40,06±29,88	p: 0,133

Mann Whitney U Test

* $p<0,05$

Çocukların Otomatik Düşünceleri Ölçeği Sosyal tehdit, Düşmanlık, Fiziksel tehdit ve toplam puanları, çocukların okul başarısı seviyesine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$).

Okul başarısı seviyesine göre Kişisel başarısızlık puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanmıştır ($p=0,026$; $p<0,05$); okul başarısı çok iyi/ iyi olanların Kişisel başarısızlık puanları, okul başarısı orta ve altında olanlardan daha düşüktür. Bu bulgu Şekil 17’de gösterilmektedir.

Şekil 17. Okul başarısı seviyesine göre Kişisel Başarısızlık puanları dağılımı

Okul başarısı seviyesine göre Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Anne-Baba Formunun değerlendirilmesine ait bulgular Tablo 24’te gösterilmektedir.

Tablo 24. Okul Başarısı Seviyesine Göre Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Anne-Baba Formunun (ÇSÖ-ABF) Değerlendirilmesi

Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Anne-Baba Formu (ÇSÖ-ABF)		Okul başarı seviyesi		Test değeri; p
		Orta ve altı (n=52)	Çok iyi / iyi (n=48)	
ANNE FORMU				
Sözel saldırganlık	Min-Mak (Medyan)	0-24 (2,5)	0-24 (3,5)	Z: -0,764
	Ort±Ss	4,83±5,27	5,83±6,29	p: 0,445
Nesne ve hayvanlara yönelik saldırganlık	Min-Mak (Medyan)	0-4 (0)	0-5 (1)	Z: -0,870
	Ort±Ss	0,83±1,13	1,02±1,25	p: 0,384
Kışkırtılmış fiziksel saldırganlık	Min-Mak (Medyan)	0-10 (1)	0-12 (1)	Z: -0,053
	Ort±Ss	2,15±2,49	2,56±3,48	p: 0,958
Kışkırtılmadan gerçekleştirilen fiziksel saldırganlık	Min-Mak (Medyan)	0-7 (0)	0-10 (1)	Z: -0,786
	Ort±Ss	1,06±1,70	1,46±2,42	p: 0,432
Toplam	Min-Mak (Medyan)	0-41 (6,5)	0-47 (6,5)	Z: -0,488
	Ort±Ss	8,87±8,91	10,88±12,23	p: 0,626
BABA FORMU				
Sözel saldırganlık	Min-Mak (Medyan)	0-27 (9)	0-27 (6)	Z: -1,251
	Ort±Ss	10,94±8,83	8,58±7,68	p: 0,211
Nesne ve hayvanlara yönelik saldırganlık	Min-Mak (Medyan)	0-12 (2)	0-4 (1)	Z: -2,095
	Ort±Ss	2,00±2,02	1,23±1,36	p: 0,036*
Kışkırtılmış fiziksel saldırganlık	Min-Mak (Medyan)	0-22 (5)	0-14 (4)	Z: -1,173
	Ort±Ss	5,94±4,94	4,69±3,70	p: 0,241
Kışkırtılmadan gerçekleştirilen fiziksel saldırganlık	Min-Mak (Medyan)	0-21 (2)	0-10 (2)	Z: -1,390
	Ort±Ss	3,52±4,04	2,17±2,50	p: 0,165
Toplam	Min-Mak (Medyan)	0-81 (17)	0-51 (13)	Z: -1,447
	Ort±Ss	22,40±18,74	16,67±14,04	p: 0,148

Mann Whitney U Test

*p<0,05

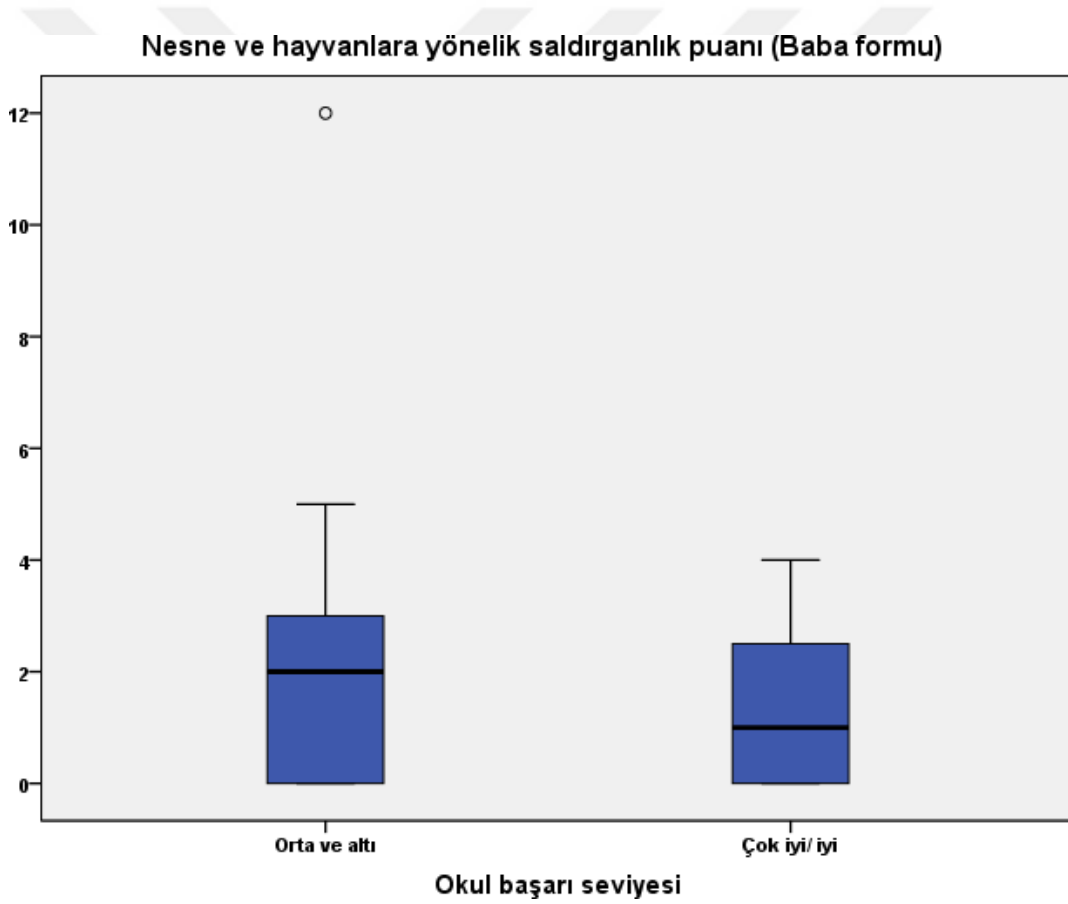
Anne formu değerlendirilmesi

Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Anne Formuna ilişkin Sözel saldırganlık, Nesne ve hayvanlara yönelik saldırganlık, Kışkırtılmış fiziksel saldırganlık, Kışkırtılmadan gerçekleştirilen fiziksel saldırganlık ve toplam puanları, çocukların okul başarı seviyesine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (p>0,05).

Baba formu değerlendirmesi

Çocuklar İçin Saldırđanlık Öeği Baba Formuna ilişkin Sözel saldırđanlık, Kışkırtılmış fiziksel saldırđanlık, Kışkırtılmadan gerçekleştirilen fiziksel saldırđanlık ve toplam puanları, çocukların okul başarı seviyesine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$).

Çocuklar İçin Saldırđanlık Öeği Baba Formuna ilişkin Nesne ve hayvanlara yönelik saldırđanlık puanı, çocukların okul başarı seviyesine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($p=0,036$; $p<0,05$). Okul başarısı orta ve altı düzeyde olan çocukların Nesne ve hayvanlara yönelik saldırđanlık puanı, okul başarısı çok iyi/ iyi düzeyde olanlardan daha yüksektir. Bu bulgu şekil 18'de gösterilmektedir.

şekil 18. Çocuklar İçin Saldırđanlık Öeği Baba Formuna ilişkin Nesne ve hayvanlara yönelik saldırđanlık puanı dağılımı

Okul başarıları seviyesine göre Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeğinin değerlendirilmesine ait veriler Tablo 25’te gösterilmektedir.

Tablo 25. Okul Başarıları Seviyesine Göre Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeğinin Değerlendirilmesi

Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeği		Okul başarı seviyesi		Test değeri; p
		Orta ve altı (n=52)	Çok iyi / iyi (n=48)	
ANNE FORMU				
Suçluluk yüklemesi	Min-Mak (Medyan)	15-60 (29,5)	15-52 (28)	Z: -0,504
	Ort±Ss	30,9±9,57	29,88±8,96	p: 0,614
Sevginin esirgenmesi	Min-Mak (Medyan)	16-60 (23)	16-44 (21)	Z: -0,626
	Ort±Ss	25,77±9,79	23,92±7,15	p: 0,531
Toplam	Min-Mak (Medyan)	31-120 (53)	31-95 (51)	Z: -0,628
	Ort±Ss	56,67±17,98	53,79±15,44	p: 0,530
BABA FORMU				
Suçluluk yüklemesi	Min-Mak (Medyan)	23-59 (37,5)	24-53 (36)	Z: -0,878
	Ort±Ss	38,29±7,35	37,17±6,74	p: 0,380
Sevginin esirgenmesi	Min-Mak (Medyan)	23-61 (35)	18-50 (35)	Z: -0,117
	Ort±Ss	36,02±7,75	35,17±6,26	p: 0,906
Toplam	Min-Mak (Medyan)	49-120 (73)	50-99 (71)	Z: -0,756
	Ort±Ss	74,31±13,33	72,33±11,12	p: 0,450

Mann Whitney U Test

Anne formu değerlendirilmesi

Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeği Anne Formuna ilişkin Suçluluk yüklemesi, Sevginin esirgenmesi ve toplam puanları, çocukların okul başarı seviyesine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$).

Baba formu değerlendirilmesi

Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeği Baba Formuna ilişkin Suçluluk yüklemesi, Sevginin esirgenmesi ve toplam puanları, çocukların okul başarı seviyesine göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$).

3.13. ANNE EĞİTİM DURUMUNA İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELER

Bu bölüm araştırmada kullanılan ölçeklerin anne eğitim durumu ile olan ilişkilerinin incelendiği kısımdır.

Anne eğitim durumuna göre Çocukların Otomatik Düşünceleri Ölçeğinin değerlendirilmesine ilişkin veriler Tablo 26’da gösterilmektedir.

Tablo 26. Anne Eğitim Durumuna Göre Çocukların Otomatik Düşünceleri Ölçeğinin Değerlendirilmesi

Çocukların Otomatik Düşünceleri Ölçeği		Anne eğitim durumu				Test değeri; p
		İlkokul ve altı (n=19)	Ortaokul (n=23)	Lise (n=42)	Üniversite ve üzeri (n=16)	
ÇODÖ						
Sosyal tehdit	Min-Mak (Medyan)	0-29 (2)	0-23 (4)	0-40 (3)	0-14 (1,5)	$\chi^2:1,331$
	Ort±Ss	5,74±8,40	5,91±6,58	5,48±7,77	4,19±4,90	p: 0,722
Kişisel başarısızlık	Min-Mak (Medyan)	0-23 (5)	0-40 (5)	0-40 (7)	0-28 (7)	$\chi^2:0,470$
	Ort±Ss	7,16±6,59	10,00±10,44	8,55±8,58	8,56±7,81	p: 0,925
Düşmanlık	Min-Mak (Medyan)	3-30 (16)	7-32 (21)	1-40 (17)	3-32 (21,5)	$\chi^2:6,243$
	Ort±Ss	15,47±7,21	20,87±6,71	17,36±9,24	19,69±9,1	p: 0,100
Fiziksel tehdit	Min-Mak (Medyan)	0-24 (11)	0-40 (9)	0-40 (9)	0-35 (12,5)	$\chi^2:1,173$
	Ort±Ss	9,05±6,93	12,09±9,98	11,5±9,35	13,88±12,26	p: 0,760
Toplam	Min-Mak (Medyan)	7-87 (30)	8-134 (38)	1-160 (39)	5-109 (48)	$\chi^2:2,073$
	Ort±Ss	37,42±24,25	48,87±29,85	42,88±31,3	46,31±28,82	p: 0,557

Kruskal Wallis Test

Çocukların Otomatik Düşünceleri Ölçeği Sosyal tehdit, Kişisel başarısızlık, Düşmanlık, Fiziksel tehdit ve toplam puanları, annelerin eğitim durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir (p>0,05).

Tablo 27. Anne Eğitim Durumuna Göre Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Anne-Baba Formunun (ÇSÖ-ABF) Değerlendirilmesi

Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Anne-Baba Formu (ÇSÖ-ABF)	Anne eğitim durumu				Test değeri; p	
	İlkokul ve altı (n=19)	Ortaokul (n=23)	Lise (n=42)	Üniversite ve üzeri (n=16)		
ANNE FORMU						
Sözel saldırganlık	Min-Mak (Medyan)	0-15 (2)	0-21 (3)	0-24 (3)	0-24 (4,5)	$\chi^2:0,137$
	Ort±Ss	5,00±5,02	5,30±6,00	5,31±5,99	5,69±6,22	p: 0,987
Nesne ve hayvanlara yönelik saldırganlık	Min-Mak (Medyan)	0-3 (0)	0-4 (1)	0-5 (1)	0-3 (0)	$\chi^2:4,331$
	Ort±Ss	0,58±0,84	1,39±1,47	0,88±1,15	0,75±1,06	p: 0,228
Kısıktırılmış fiziksel saldırganlık	Min-Mak (Medyan)	0-8 (1)	0-11 (1)	0-12 (1)	0-10 (1,5)	$\chi^2:0,747$
	Ort±Ss	2,21±2,53	2,57±3,09	2,29±3,34	2,38±2,66	p: 0,862
Kısıktırılmadan gerçekleştirilen fiziksel saldırganlık	Min-Mak (Medyan)	0-7 (1)	0-8 (0)	0-10 (0)	0-4 (1)	$\chi^2:1,012$
	Ort±Ss	1,37±2,03	1,00±1,93	1,43±2,45	1,00±1,15	p: 0,798
Toplam	Min-Mak (Medyan)	0-33 (6)	0-39 (7)	0-47 (5,5)	0-41 (7)	$\chi^2:0,279$
	Ort±Ss	9,16±8,99	10,26±10,34	9,9±11,86	9,81±10,3	p: 0,964
BABA FORMU						
Sözel saldırganlık	Min-Mak (Medyan)	1-26 (8)	0-27 (16)	0-27 (5,5)	1-24 (9)	$\chi^2:4,940$
	Ort±Ss	10,26±7,91	12,91±9,20	7,98±8,19	9,63±7,20	p: 0,176
Nesne ve hayvanlara yönelik saldırganlık	Min-Mak (Medyan)	0-12 (2)	0-4 (1)	0-5 (1)	0-4 (2)	$\chi^2:4,710$
	Ort±Ss	2,32±2,77	1,61±1,41	1,24±1,45	1,88±1,31	p: 0,194
Kısıktırılmış fiziksel saldırganlık	Min-Mak (Medyan)	0-22 (4)	0-14 (7)	0-14 (3)	0-14 (4)	$\chi^2:3,029$
	Ort±Ss	6,11±5,31	6,43±4,93	4,38±3,68	5,38±4,10	p: 0,387
Kısıktırılmadan gerçekleştirilen fiziksel saldırganlık	Min-Mak (Medyan)	0-21 (2)	0-10 (3)	0-9 (1)	0-10 (1,5)	$\chi^2:2,592$
	Ort±Ss	3,58±4,82	3,65±3,55	2,24±2,73	2,56±2,92	p: 0,459
Toplam	Min-Mak (Medyan)	2-81 (15)	0-51 (33)	0-51 (11)	3-51 (18)	$\chi^2:4,025$
	Ort±Ss	22,26±19,61	24,61±18,04	15,83±15,05	19,44±14,88	p: 0,259

Kruskal Wallis Test

Anne eğitim durumuna göre Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Anne-Baba Formunun değerlendirilmesine ilişkin bulgular Tablo 27’de gösterilmiştir.

Anne formu değerlendirmesi

Çocuklar İçin Saldırganlık leği Anne Formuna ilişkin Sözel saldırganlık, Nesne ve hayvanlara yönelik saldırganlık, Kışkırtılmış fiziksel saldırganlık, Kışkırtılmadan gerçekleştirilen fiziksel saldırganlık ve toplam puanları, annelerin eğitim durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$).

Baba formu değerlendirmesi

Çocuklar İçin Saldırganlık leği Baba Formuna ilişkin Sözel saldırganlık, Nesne ve hayvanlara yönelik saldırganlık, Kışkırtılmış fiziksel saldırganlık, Kışkırtılmadan gerçekleştirilen fiziksel saldırganlık ve toplam puanları, annelerin eğitim durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$).

Tablo 28. Anne Eğitim Durumuna Göre Ebeveyn Psikolojik Kontrol leğinin Değerlendirilmesi

Ebeveyn Psikolojik Kontrol leği		Anne eğitim durumu				Test değeri; p
		İlkokul ve altı (n=19)	Ortaokul (n=23)	Lise (n=42)	niversite ve üzeri (n=16)	
ANNE FORMU						
Suçluluk yükleme	Min-Mak (Medyan)	15-38 (29)	20-60 (30)	18-52 (28)	15-53 (27)	$\chi^2:1,584$
	Ort±Ss	28,42±7,88	32,57±11,09	30,55±8,43	29,31±10,09	p: 0,663
Sevginin esirgenmesi	Min-Mak (Medyan)	16-38 (22)	16-60 (22)	16-49 (22,5)	16-42 (21,5)	$\chi^2:1,433$
	Ort±Ss	23,42±7,38	26,04±11,76	25,19±7,60	24,13±7,75	p: 0,698
Toplam	Min-Mak (Medyan)	31-76 (51)	37-120 (53)	36-89 (53,5)	31-83 (49,5)	$\chi^2:1,126$
	Ort±Ss	51,84±14,4	58,61±22,13	55,74±14,76	53,44±16,16	p: 0,771
BABA FORMU						
Suçluluk yükleme	Min-Mak (Medyan)	24-44 (36)	26-59 (37)	26-53 (37,5)	23-55 (38)	$\chi^2:1,134$
	Ort±Ss	36,00±5,71	39,30±8,57	37,79±6,40	37,50±7,86	p: 0,769
Sevginin esirgenmesi	Min-Mak (Medyan)	18-46 (34)	23-61 (35)	26-51 (34,5)	26-52 (35,5)	$\chi^2:2,348$
	Ort±Ss	33,16±7,17	36,70±9,04	35,67±5,76	36,81±6,74	p: 0,503
Toplam	Min-Mak (Medyan)	52-87 (69)	49-120 (72)	57-99 (71,5)	50-97 (74,5)	$\chi^2:2,309$
	Ort±Ss	69,16±10,69	76,00±16,09	73,45±10,27	74,31±12,61	p: 0,511

Kruskal Wallis Test

Anne eğitim durumuna göre Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeğinin değerlendirilmesine ilişkin bulgular Tablo 28’de gösterilmiştir.

Anne formu değerlendirmesi

Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeği Anne Formuna ilişkin Suçluluk yüklemesi, Sevginin esirgenmesi ve toplam puanları, annelerin eğitim durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$).

Baba formu değerlendirmesi

Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeği Anne Formuna ilişkin Suçluluk yüklemesi, Sevginin esirgenmesi ve toplam puanları, annelerin eğitim durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$).

3.14. BABA EĞİTİM DURUMUNA İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELER

Bu bölüm araştırmada kullanılan ölçeklerin baba eğitim durumu ile olan ilişkilerinin incelendiği kısımdır.

Babaların eğitim durumlarına göre Çocukların Otomatik Düşünceleri Ölçeğinin değerlendirilmesine ilişkin bulgular Tablo 29’da gösterilmektedir.

Tablo 29. Babaların Eğitim Durumlarına Göre Çocukların Otomatik Düşünceleri Ölçeğinin Değerlendirilmesi

Çocukların Otomatik Düşünceleri Ölçeği		Baba eğitim durumu				Test değeri; p
		İlkokul ve altı (n=11)	Ortaokul (n=14)	Lise (n=46)	Üniversite ve üzeri (n=29)	
ÇODÖ						
Sosyal tehdit	Min-Mak (Medyan)	0-29 (0)	0-15 (2,5)	0-27 (2)	0-40 (6)	$\chi^2:4,833$
	Ort±Ss	6,18±10,51	3,86±4,72	4,83±6,40	6,83±7,88	p: 0,184
Kişisel başarısızlık	Min-Mak (Medyan)	0-40 (5)	0-30 (7)	0-28 (5)	0-40 (7)	$\chi^2:1,230$
	Ort±Ss	9,18±12,62	9,57±7,99	8,20±7,74	8,62±8,57	p: 0,746
Düşmanlık	Min-Mak (Medyan)	1-31 (17)	9-28 (17,5)	3-35 (17,5)	3-40 (19)	$\chi^2:1,042$
	Ort±Ss	15,91±8,63	18,86±5,52	17,93±8,44	19,10±9,64	p: 0,791
Fiziksel tehdit	Min-Mak (Medyan)	0-40 (5)	2-24 (9)	0-37 (10)	0-40 (10)	$\chi^2:2,927$
	Ort±Ss	8,82±11,91	10,93±6,58	11,43±8,94	13,07±10,97	p: 0,403
Toplam	Min-Mak (Medyan)	1-134 (29)	16-80 (37,5)	5-117 (38,5)	5-160 (44)	$\chi^2:1,652$
	Ort±Ss	40,09±39,4	43,21±19,15	42,39±27,44	47,62±32,44	p: 0,648

Kruskal Wallis Test

Çocukların Otomatik Düşünceleri Ölçeği Sosyal tehdit, Kişisel başarısızlık, Düşmanlık, Fiziksel tehdit ve toplam puanları, babaların eğitim durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$).

Tablo 30. Babaların Eğitim Durumlarına Göre Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Anne-Baba Formunun (ÇSÖ-ABF) Değerlendirilmesi

Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Anne-Baba Formu (ÇSÖ-ABF)		Baba eğitim durumu				Test değeri; p
		İlkokul ve altı (n=11)	Ortaokul (n=14)	Lise (n=46)	Üniversite ve üzeri (n=29)	
ANNE FORMU						
Sözel saldırganlık	Min-Mak (Medyan)	0-18 (2)	0-12 (3,5)	0-24 (4,5)	0-24 (2)	$\chi^2:3,918$
	Ort±Ss	4,27±5,85	4,21±3,98	6,52±6,32	4,31±5,45	p: 0,270
Nesne ve hayvanlara yönelik saldırganlık	Min-Mak (Medyan)	0-4 (1)	0-4 (0,5)	0-5 (1)	0-4 (0)	$\chi^2:2,850$
	Ort±Ss	0,82±1,17	0,86±1,17	1,11±1,27	0,69±1,07	p: 0,415
Kışkırtılmış fiziksel saldırganlık	Min-Mak (Medyan)	0-4 (1)	0-5 (0,5)	0-12 (1)	0-10 (1)	$\chi^2:3,275$
	Ort±Ss	1,36±1,57	1,57±2,03	3,11±3,68	1,90±2,32	p: 0,351
Kışkırtılmadan gerçekleştirilen fiziksel saldırganlık	Min-Mak (Medyan)	0-1 (0)	0-6 (0,5)	0-10 (1)	0-4 (0)	$\chi^2:6,399$
	Ort±Ss	0,27±0,47	1,21±1,72	1,8±2,65	0,76±1,18	p: 0,094
Toplam	Min-Mak (Medyan)	0-26 (4)	0-17 (8)	0-47 (9,5)	0-41 (5)	$\chi^2:4,356$
	Ort±Ss	6,73±8,36	7,86±5,71	12,54±12,63	7,66±8,95	p: 0,226
BABA FORMU						
Sözel saldırganlık	Min-Mak (Medyan)	0-18 (8)	0-27 (5,5)	0-27 (11)	0-24 (4)	$\chi^2:6,092$
	Ort±Ss	8,91±6,50	9,79±9,4	11,72±8,79	7,14±7,21	p: 0,107
Nesne ve hayvanlara yönelik saldırganlık	Min-Mak (Medyan)	0-3 (1)	0-5 (2)	0-12 (2)	0-4 (1)	$\chi^2:2,774$
	Ort±Ss	1,27±1,42	1,93±1,64	1,87±2,07	1,24±1,35	p: 0,428
Kışkırtılmış fiziksel saldırganlık	Min-Mak (Medyan)	1-13 (4)	0-13 (2)	0-22 (5)	0-14 (3)	$\chi^2:5,264$
	Ort±Ss	5,73±3,80	4,57±4,96	6,22±4,68	4,17±3,75	p: 0,153
Kışkırtılmadan gerçekleştirilen fiziksel saldırganlık	Min-Mak (Medyan)	0-8 (2)	0-9 (1)	0-21 (2)	0-10 (1)	$\chi^2:5,800$
	Ort±Ss	3,36±2,80	2,71±3,36	3,43±3,99	1,86±2,56	p: 0,122
Toplam	Min-Mak (Medyan)	1-41 (15)	0-49 (12)	0-81 (19,5)	0-51 (8)	$\chi^2:5,056$
	Ort±Ss	19,27±14,14	19±18,53	23,24±18,06	14,41±13,96	p: 0,168

Kruskal Wallis Test

Babaların eğitim durumlarına göre Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Anne-Baba Formunun değerlendirilmesine ilişkin bulgular Tablo 30'da gösterilmiştir.

Anne formu değerlendirmesi

Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Anne Formuna ilişkin Sözel saldırganlık, Nesne ve hayvanlara yönelik saldırganlık, Kışkırtılmış fiziksel saldırganlık, Kışkırtılmadan gerçekleştirilen fiziksel saldırganlık ve toplam puanları, babaların eğitim durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$).

Baba formu değerlendirmesi

Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Baba Formuna ilişkin Sözel saldırganlık, Nesne ve hayvanlara yönelik saldırganlık, Kışkırtılmış fiziksel saldırganlık, Kışkırtılmadan gerçekleştirilen fiziksel saldırganlık ve toplam puanları, babaların eğitim durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$).

Tablo 31. Babaların Eğitim Durumlarına Göre Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeğinin Değerlendirilmesi

Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeği		Baba eğitim durumu				Test değeri; p
		İlkokul ve altı (n=11)	Ortaokul (n=14)	Lise (n=46)	Üniversite ve üzeri (n=29)	
ANNE FORMU						
Suçluluk yüklemesi	Min-Mak (Medyan)	15-60 (22)	16-51 (29)	18-52 (30,5)	15-53 (28)	$\chi^2:1,860$
	Ort±Ss	29,00±13,47	30,86±10,57	31,09±8,15	29,66±8,76	p: 0,602
Sevginin esirgenmesi	Min-Mak (Medyan)	16-60 (18)	16-45 (22,5)	16-43 (22)	16-49 (24)	$\chi^2:1,592$
	Ort±Ss	26,00±14,62	26,00±10,03	24,00±6,56	25,31±8,28	p: 0,661
Toplam	Min-Mak (Medyan)	31-120 (39)	32-95 (52,5)	36-89 (54)	31-87 (52)	$\chi^2:1,582$
	Ort±Ss	55,00±27,89	56,86±19,98	55,09±13,46	54,97±15,51	p: 0,664
BABA FORMU						
Suçluluk yüklemesi	Min-Mak (Medyan)	28-59 (36)	24-51 (36)	26-53 (37,5)	23-55 (38)	$\chi^2:0,870$
	Ort±Ss	36,73±9,02	37,93±8,43	38,11±6,31	37,48±6,99	p: 0,833
Sevginin esirgenmesi	Min-Mak (Medyan)	26-61 (35)	23-51 (30,5)	18-53 (34,5)	26-52 (36)	$\chi^2:4,401$
	Ort±Ss	36,64±10,62	33,50±7,92	35,15±6,07	36,97±6,52	p: 0,221
Toplam	Min-Mak (Medyan)	54-120 (69)	49-97 (69)	53-105 (71,5)	50-97 (74)	$\chi^2:2,240$
	Ort±Ss	73,36±18,80	71,43±15,29	73,26±10,17	74,45±11,42	p: 0,524

Kruskal Wallis Test

Babaların eğitim durumlarına göre Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeğinin değerlendirilmesine ilişkin değerler Tablo 31’de gösterilmiştir.

Anne formu değerlendirmesi

Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeği Anne Formuna ilişkin Suçluluk yüklemesi, Sevginin esirgenmesi ve toplam puanları, babaların eğitim durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$).

Baba formu değerlendirmesi

Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeği Baba Formuna ilişkin Suçluluk yüklemesi, Sevginin esirgenmesi ve toplam puanları, babaların eğitim durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$).

3.15. ANNENİN ŞİDDET UYGULAMA DURUMUNA İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELER

Bu bölüm araştırmada kullanılan ölçeklerin annenin şiddet uygulama durumu ile olan ilişkilerinin incelendiği kısımdır.

Annenin şiddet uygulama durumuna göre Çocukların Otomatik Düşünceleri Ölçeğinin değerlendirilmesine ilişkin değerler Tablo 32’de gösterilmektedir.

Tablo 32. Annenin Şiddet Uygulama Durumuna Göre Çocukların Otomatik Düşünceleri Ölçeğinin Değerlendirilmesi

Çocukların Otomatik Düşünceleri Ölçeği		Annenin şiddet uygulama durumu		Test değeri; p
		Hiçbir zaman dövmez (n=80)	Bazen/ her zaman döver (n=20)	
ÇODÖ				
Sosyal tehdit	Min-Mak (Medyan)	0-40 (2,5)	0-29 (3,5)	Z: -1,292
	Ort±Ss	4,83±6,64	7,80±8,79	p: 0,196
Kişisel başarısızlık	Min-Mak (Medyan)	0-40 (5)	0-40 (12)	Z: -2,510
	Ort±Ss	7,51±7,79	13,05±10,04	p: 0,012*
Düşmanlık	Min-Mak (Medyan)	1-40 (17,5)	4-32 (18)	Z: -0,996
	Ort±Ss	17,80±8,59	19,70±7,81	p: 0,319
Fiziksel tehdit	Min-Mak (Medyan)	0-40 (9)	1-40 (12,5)	Z: -0,906
	Ort±Ss	11,04±9,24	13,60±10,87	p: 0,365
Toplam	Min-Mak (Medyan)	1-160 (37)	8-134 (47,5)	Z: -1,689
	Ort±Ss	41,18±27,61	54,15±33,54	p: 0,091

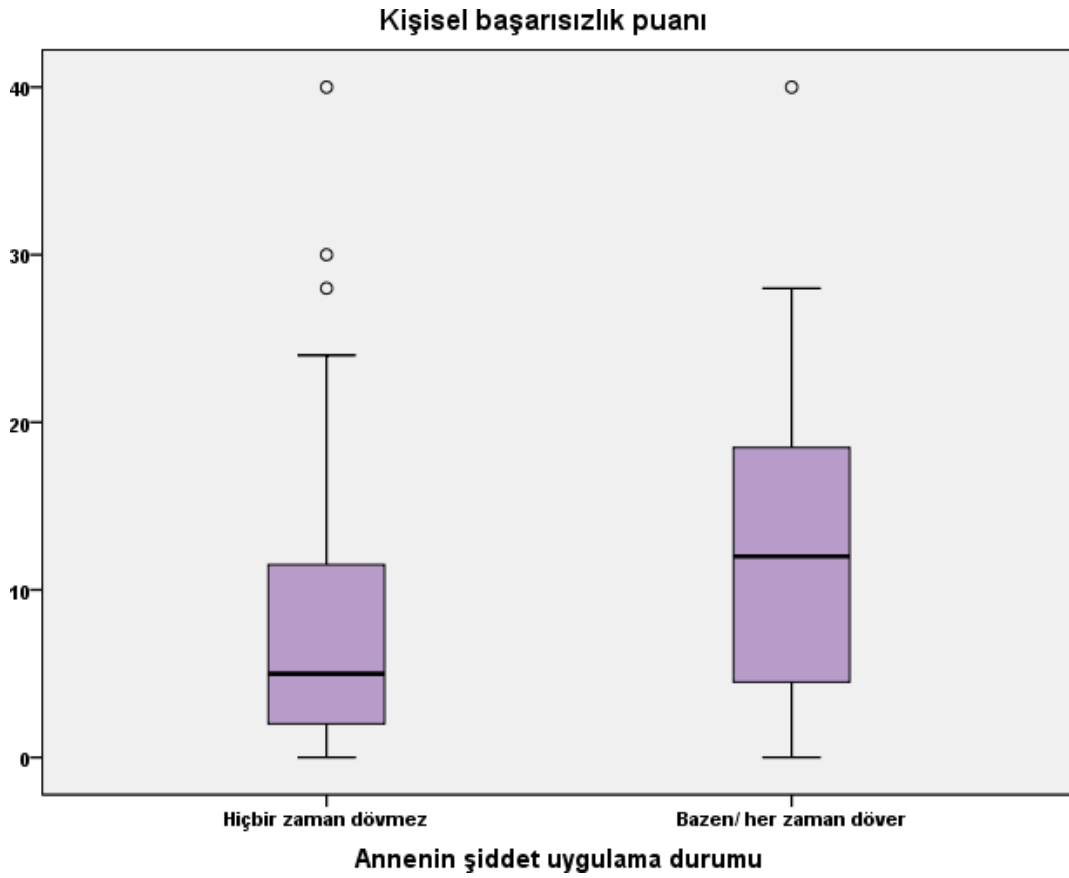
Mann Whitney U Test

* $p<0,05$

Çocukların Otomatik Düşünceleri Ölçeği Sosyal tehdit, Düşmanlık, Fiziksel tehdit ve toplam puanları, annenin şiddet uygulama durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$).

Annenin şiddet uygulama durumuna göre Kişisel başarısızlık puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanmıştır ($p=0,012$; $p<0,05$); annesi hiçbir zaman şiddet uygulamayan çocukların Kişisel başarısızlık puanları, annesi bazen/her zaman şiddet uygulayanlardan daha düşüktür. Bu bulgu şekil 19'da gösterilmektedir.

Şekil 19. Annenin şiddet uygulama durumuna göre çocukların kişisel başarısızlık puanları dağılımı

Annenin şiddet uygulama durumuna göre Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Anne-Baba Formunun değerlendirilmesine ilişkin değerler Tablo 33'te gösterilmektedir.

Tablo 33. Annenin Şiddet Uygulama Durumuna Göre Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Anne-Baba Formunun (ÇSÖ-ABF) Değerlendirilmesi

Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Anne-Baba Formu (ÇSÖ-ABF)		Annenin şiddet uygulama durumu		Test değeri; p
		Hiçbir zaman dövmez (n=80)	Bazen/ her zaman döver (n=20)	
ANNE FORMU				
Sözel saldırganlık	Min-Mak (Medyan)	0-24 (3)	0-11 (2,5)	Z: -0,794
	Ort±Ss	5,65±6,16	3,95±3,69	p: 0,427
Nesne ve hayvanlara yönelik saldırganlık	Min-Mak (Medyan)	0-5 (1)	0-4 (0)	Z: -1,068
	Ort±Ss	0,99±1,23	0,65±0,99	p: 0,286
Kışkırtılmış fiziksel saldırganlık	Min-Mak (Medyan)	0-12 (1)	0-6 (1,5)	Z: -1,015
	Ort±Ss	2,36±3,20	2,30±2,03	p: 0,310
Kışkırtılmadan gerçekleştirilen fiziksel saldırganlık	Min-Mak (Medyan)	0-10 (0)	0-6 (0)	Z: -0,014
	Ort±Ss	1,30±2,20	1,05±1,50	p: 0,989
Toplam	Min-Mak (Medyan)	0-47 (6,5)	0-19 (7,5)	Z: -0,147
	Ort±Ss	10,3±11,45	7,95±6,19	p: 0,883
BABA FORMU				
Sözel saldırganlık	Min-Mak (Medyan)	0-27 (7,5)	0-27 (11)	Z: -0,794
	Ort±Ss	9,46±8,20	11,2±8,94	p: 0,427
Nesne ve hayvanlara yönelik saldırganlık	Min-Mak (Medyan)	0-12 (1)	0-5 (1)	Z: -0,375
	Ort±Ss	1,68±1,84	1,45±1,47	p: 0,708
Kışkırtılmış fiziksel saldırganlık	Min-Mak (Medyan)	0-22 (4)	0-11 (6,5)	Z: -0,407
	Ort±Ss	5,24±4,41	5,75±4,51	p: 0,684
Kışkırtılmadan gerçekleştirilen fiziksel saldırganlık	Min-Mak (Medyan)	0-21 (2)	0-9 (2)	Z: -0,123
	Ort±Ss	2,91±3,61	2,70±2,70	p: 0,902
Toplam	Min-Mak (Medyan)	0-81 (15)	0-49 (20,5)	Z: -0,237
	Ort±Ss	19,29±16,88	21,1±16,89	p: 0,813

Mann Whitney U Test

Anne formu değerlendirilmesi

Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Anne Formuna ilişkin Sözel saldırganlık, Nesne ve hayvanlara yönelik saldırganlık, Kışkırtılmış fiziksel saldırganlık, Kışkırtılmadan gerçekleştirilen fiziksel saldırganlık ve toplam puanları, annelerin şiddet uygulama durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$).

Baba formu değerlendirmesi

Çocuklar İçin Saldırganlık leği Baba Formuna ilişkin Sözel saldırganlık, Nesne ve hayvanlara yönelik saldırganlık, Kışkırtılmış fiziksel saldırganlık, Kışkırtılmadan gerçekleştirilen fiziksel saldırganlık ve toplam puanları, annelerin şiddet uygulama durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$).

Tablo 34. Annenin şiddet Uygulama Durumuna Göre Ebeveyn Psikolojik Kontrol leğinin Değerlendirilmesi

		Annenin şiddet uygulama durumu		Test değeri; p
		Hiçbir zaman dövmez (n=80)	Bazen/ her zaman döver (n=20)	
ANNE FORMU				
Suçluluk yükleme	Min-Mak (Medyan)	15-53 (27,5)	16-60 (37,5)	Z: -2,890
	Ort±Ss	29,01±8,41	36,00±10,50	p: 0,004**
Sevginin esirgenmesi	Min-Mak (Medyan)	16-49 (21)	16-60 (27)	Z: -3,148
	Ort±Ss	23,40±7,31	30,80±10,95	p: 0,002**
Toplam	Min-Mak (Medyan)	31-95 (49,5)	32-120 (66,5)	Z: -3,186
	Ort±Ss	52,41±14,62	66,80±20,13	p: 0,001**
BABA FORMU				
Suçluluk yükleme	Min-Mak (Medyan)	23-55 (36)	24-59 (40,5)	Z: -2,115
	Ort±Ss	36,96±6,63	40,90±7,95	p: 0,034*
Sevginin esirgenmesi	Min-Mak (Medyan)	18-52 (34)	28-61 (39)	Z: -2,093
	Ort±Ss	34,69±6,24	39,30±8,93	p: 0,036*
Toplam	Min-Mak (Medyan)	49-99 (71)	52-120 (78,5)	Z: -2,604
	Ort±Ss	71,65±11,00	80,20±14,94	p: 0,009**

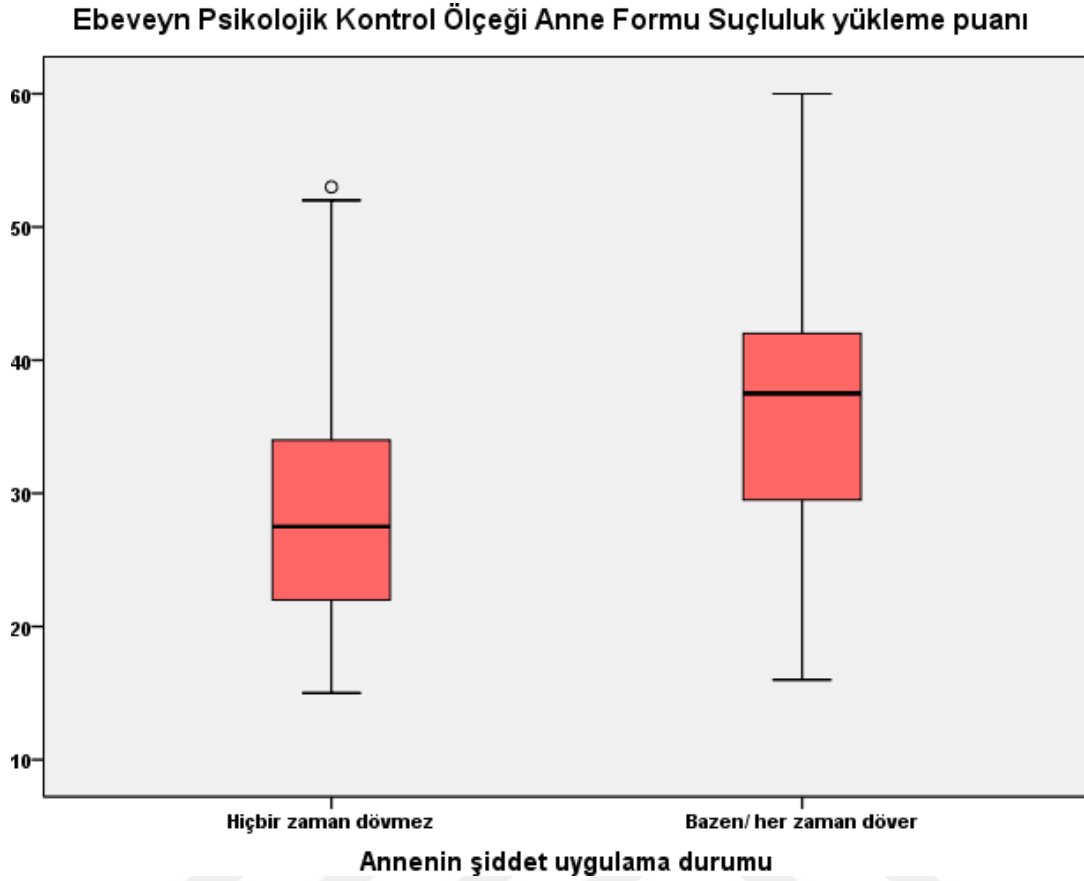
Mann Whitney U Test

* $p<0,05$

Annenin şiddet uygulama durumuna göre Ebeveyn Psikolojik Kontrol leğinin değerlendirilmesine ilikin değerler Tablo 34'te gösterilmiştir.

Anne formu değerlendirmesi

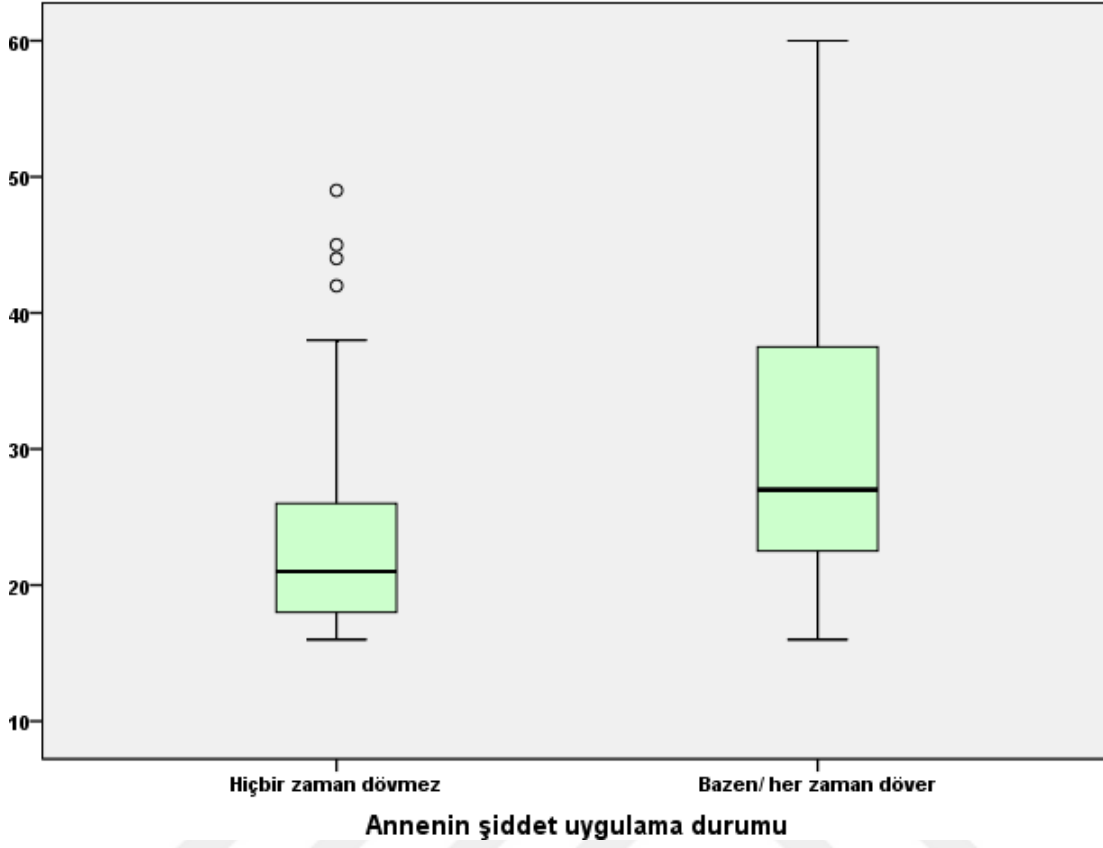
Ebeveyn Psikolojik Kontrol leği Anne Formuna ilişkin Suçluluk yükleme puanları, annelerin şiddet uygulama durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($p=0,004$; $p<0,01$). Annesi hiçbir zaman şiddet uygulamayan ocukların Suçluluk yükleme puanları, annesi bazen/her zaman şiddet uygulayanlardan daha dşuktur. Bu bulgu şekil 20'de gösterilmektedir.

Şekil 20. Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeği Anne Formuna ilişkin Suçluluk yükleme puanları dağılımı

Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeği Anne Formuna ilişkin Sevginin esirgenmesi puanları, annelerin şiddet uygulama durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($p=0,002$; $p<0,01$). Annesi hiçbir zaman şiddet uygulamayan çocukların Sevginin esirgenmesi puanları, annesi bazen/her zaman şiddet uygulayanlardan daha düşüktür. Bu bulgu Şekil 21’de gösterilmektedir.

Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeği Anne Formu Sevginin esirgenmesi puanı

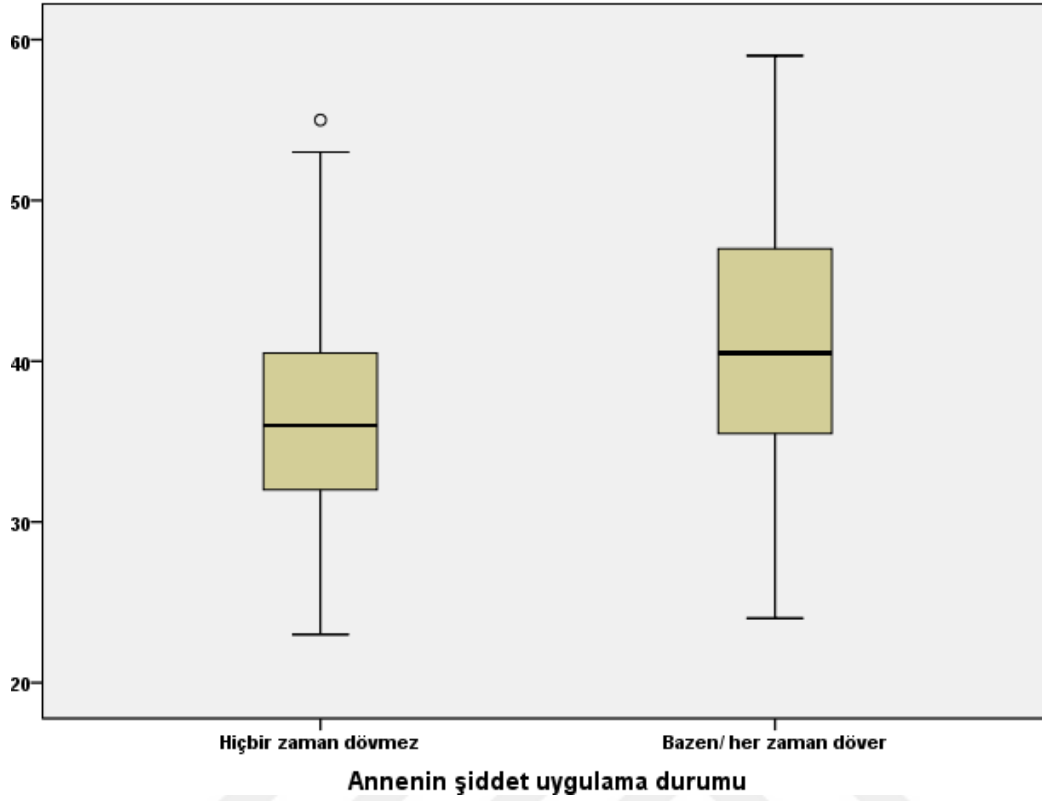
Şekil 21. Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeği Anne Formuna ilişkin Sevginin esirgenmesi puanları dağılımı

Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeği Anne Formuna ilişkin toplam puanları, annelerin şiddet uygulama durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($p=0,001$; $p<0,01$). Annesi hiçbir zaman şiddet uygulamayan çocukların toplam puanları, annesi bazen/her zaman şiddet uygulayanlardan daha düşüktür.

Baba formu değerlendirilmesi

Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeği Baba Formuna ilişkin Suçluluk yüklemeye puanları, annelerin şiddet uygulama durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($p=0,034$; $p<0,05$). Babası hiçbir zaman şiddet uygulamayan çocukların Suçluluk yüklemeye puanları, babası bazen/her zaman şiddet uygulayanlardan daha düşüktür. Bu bulgu Şekil 22’de gösterilmektedir.

Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeği Baba Formu Suçluluk yükleme puanları

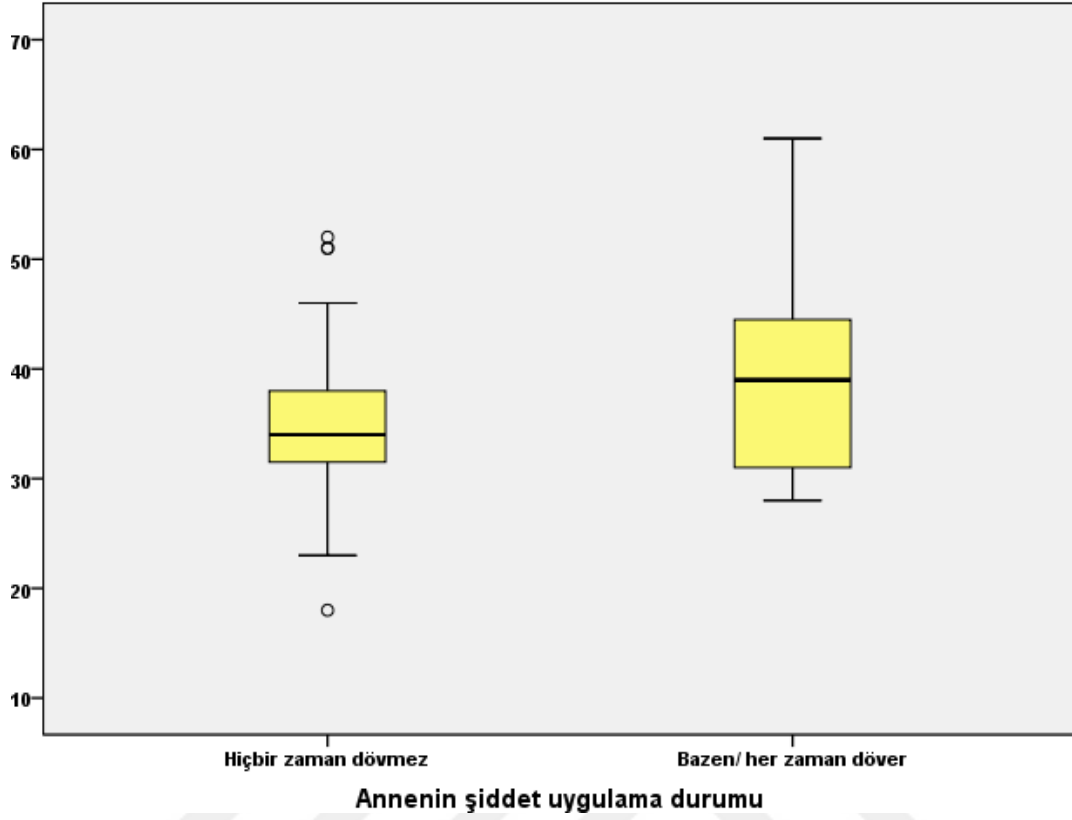

Şekil 22. Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeği Baba Formuna ilişkin Suçluluk yükleme puanları dağılımı

Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeği Baba Formuna ilişkin Sevginin esirgenmesi puanları, annelerin şiddet uygulama durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($p=0,036$; $p<0,05$). Babası hiçbir zaman şiddet uygulamayan çocukların Sevginin esirgenmesi puanları, babası bazen/her zaman şiddet uygulayanlardan daha düşüktür. Bu bulgu Şekil 23'te gösterilmektedir.

Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeği Baba Formuna ilişkin toplam puanları, annelerin şiddet uygulama durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($p=0,009$; $p<0,01$). Babası hiçbir zaman şiddet uygulamayan çocukların toplam puanları, babası bazen/her zaman şiddet uygulayanlardan daha düşüktür.

Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeği Baba Form Sevginin esirgenmesi puanları

Şekil 23. Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeği Baba Formuna ilişkin Sevginin esirgenmesi puanları dağılımı

3.16. BABANIN ŞİDDET UYGULAMA DURUMUNA İLİŞKİN DEĞERLENDİRMELER

Bu bölüm araştırmada kullanılan ölçeklerin babanın şiddet uygulama durumu ile olan ilişkilerinin incelendiği kısımdır.

Babanın şiddet uygulama durumuna göre Çocukların Otomatik Düşünceleri Ölçeğinin değerlendirilmesine ilişkin değerler Tablo 35'te gösterilmektedir.

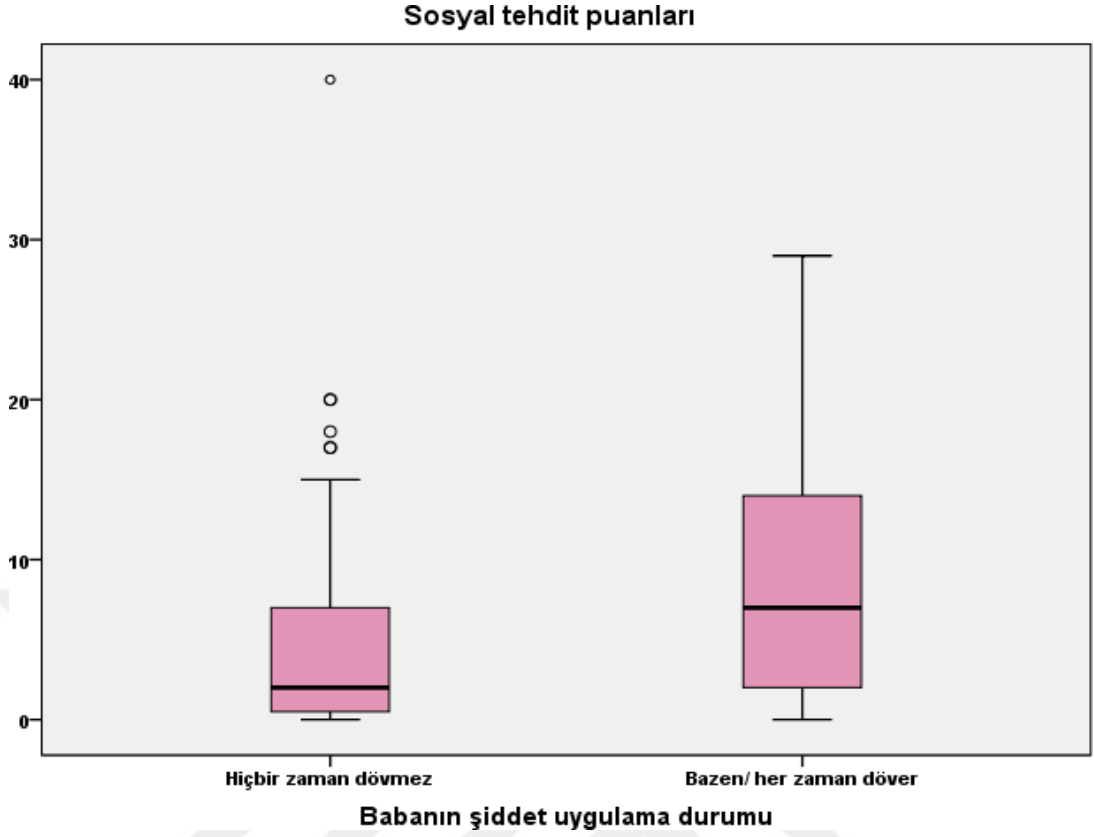
Tablo 35. Babanın Şiddet Uygulama Durumuna Göre Çocukların Otomatik Düşünceleri Ölçeğinin Değerlendirilmesi

Çocukların Otomatik Düşünceleri Ölçeği		Babanın şiddet uygulama durumu		Test değeri; p
		Hiçbir zaman dövmez (n=87)	Bazen/ her zaman döver (n=13)	
ÇODÖ				
Sosyal tehdit	Min-Mak (Medyan)	0-40 (2)	0-29 (7)	Z: -2,499
	Ort±Ss	4,61±6,34	10,85±9,99	p: 0,012*
Kişisel başarısızlık	Min-Mak (Medyan)	0-40 (5)	0-40 (13)	Z: -2,471
	Ort±Ss	7,64±7,63	15,15±11,37	p: 0,013*
Düşmanlık	Min-Mak (Medyan)	1-40 (18)	4-32 (21)	Z: -1,498
	Ort±Ss	17,70±8,38	21,38±8,40	p: 0,134
Fiziksel tehdit	Min-Mak (Medyan)	0-40 (9)	1-40 (12)	Z: -1,375
	Ort±Ss	10,94±9,16	15,62±11,68	p: 0,169
Toplam	Min-Mak (Medyan)	1-160 (37)	14-134 (54)	Z: -2,050
	Ort±Ss	40,90±26,77	63,00±37,80	p: 0,040*

Mann Whitney U Test *p<0,05

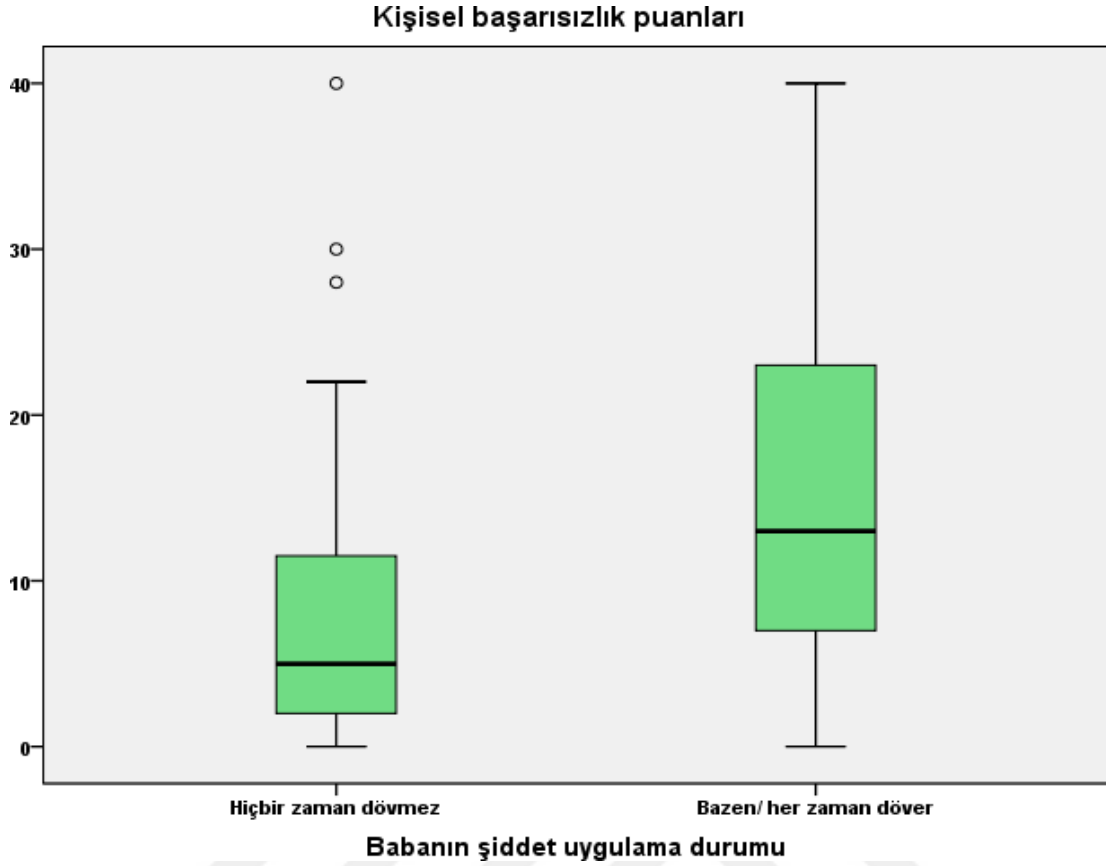
Babanın şiddet uygulama durumuna göre Sosyal tehdit puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanmıştır (p=0,012; p<0,05); babası hiçbir zaman şiddet uygulamayan çocukların Sosyal tehdit puanları, babası bazen/her zaman şiddet uygulayanlardan daha düşüktür. Bu bulgu Şekil 24'te gösterilmektedir.

Şekil 24. Babanın şiddet uygulama durumuna göre Sosyal tehdit puanları dağılımı

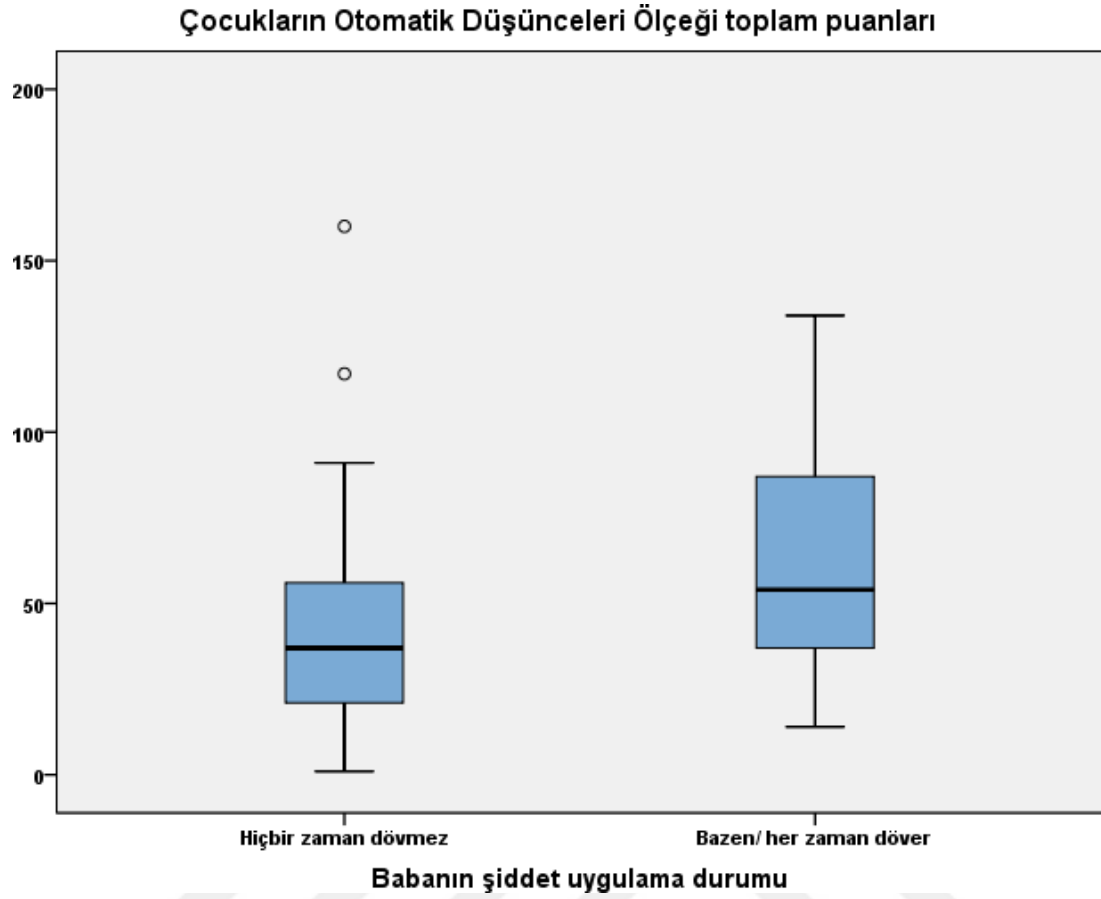
Babanın şiddet uygulama durumuna göre Kişisel başarısızlık puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanmıştır ($p=0,013$; $p<0,05$); babası hiçbir zaman şiddet uygulamayan çocukların Kişisel başarısızlık puanları, babası bazen/her zaman şiddet uygulayanlardan daha düşüktür. Bu bulgu Şekil 25'te gösterilmektedir.

Şekil 25. Babanın şiddet uygulama durumuna göre Kişisel başarısızlık puanları dağılımı

Çocukların Otomatik Düşünceleri Ölçeği Düşmanlık ve Fiziksel tehdit puanları, babanın şiddet uygulama durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$).

Babanın şiddet uygulama durumuna göre Çocukların Otomatik Düşünceleri Ölçeği toplam puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanmıştır ($p=0,040$; $p<0,05$); babası hiçbir zaman şiddet uygulamayan çocukların toplam puanları, babası bazen/her zaman şiddet uygulayanlardan daha düşüktür. Bu bulgu Şekil 26'da gösterilmektedir.

Şekil 26. Babanın şiddet uygulama durumuna göre toplam puanları dağılımı

Tablo 36. Babanın Şiddet Uygulama Durumuna Göre Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Anne-Baba Formunun (ÇSÖ-ABF) Değerlendirilmesi

Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği	Anne-Baba Formu (ÇSÖ-ABF)	Babanın şiddet uygulama durumu		Test değeri; p
		Hiçbir zaman dövmez (n=87)	Bazen/ her zaman döver (n=13)	
ANNE FORMU				
Sözel saldırganlık	Min-Mak (Medyan)	0-24 (3)	0-12 (7)	Z: -0,805
	Ort±Ss	5,20±5,92	6,08±4,79	p: 0,421
Nesne ve hayvanlara yönelik saldırganlık	Min-Mak (Medyan)	0-5 (0)	0-4 (1)	Z: -0,967
	Ort±Ss	0,90±1,20	1,08±1,12	p: 0,334
Kışkırtılmış fiziksel saldırganlık	Min-Mak (Medyan)	0-12 (1)	0-6 (1)	Z: -0,285
	Ort±Ss	2,38±3,12	2,15±2,12	p: 0,776
Kışkırtılmadan gerçekleştirilen fiziksel saldırganlık	Min-Mak (Medyan)	0-10 (0)	0-4 (0)	Z: -0,525
	Ort±Ss	1,32±2,18	0,77±1,17	p: 0,599
Toplam	Min-Mak (Medyan)	0-47 (6)	0-20 (10)	Z: -0,884
	Ort±Ss	9,79±11,09	10,08±7,11	p: 0,377
BABA FORMU				
Sözel saldırganlık	Min-Mak (Medyan)	0-27 (9)	0-25 (4)	Z: -1,530
	Ort±Ss	10,31±8,42	6,46±7,18	p: 0,126
Nesne ve hayvanlara yönelik saldırganlık	Min-Mak (Medyan)	0-12 (1)	0-5 (0)	Z: -1,668
	Ort±Ss	1,72±1,79	1,00±1,53	p: 0,095
Kışkırtılmış fiziksel saldırganlık	Min-Mak (Medyan)	0-22 (5)	0-10 (3)	Z: -1,804
	Ort±Ss	5,64±4,49	3,31±3,35	p: 0,071
Kışkırtılmadan gerçekleştirilen fiziksel saldırganlık	Min-Mak (Medyan)	0-21 (2)	0-9 (0)	Z: -2,039
	Ort±Ss	3,06±3,50	1,62±2,79	p: 0,041*
Toplam	Min-Mak (Medyan)	0-81 (16)	0-49 (8)	Z: -1,836
	Ort±Ss	20,74±16,95	12,38±14,43	p: 0,066

Mann Whitney U Test

*p<0,05

Babanın Şiddet Uygulama Durumuna Göre Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Anne-Baba Formunun değerlendirilmesine ilişkin bulgular Tablo 36'da gösterilmiştir.

Anne formu değerlendirmesi

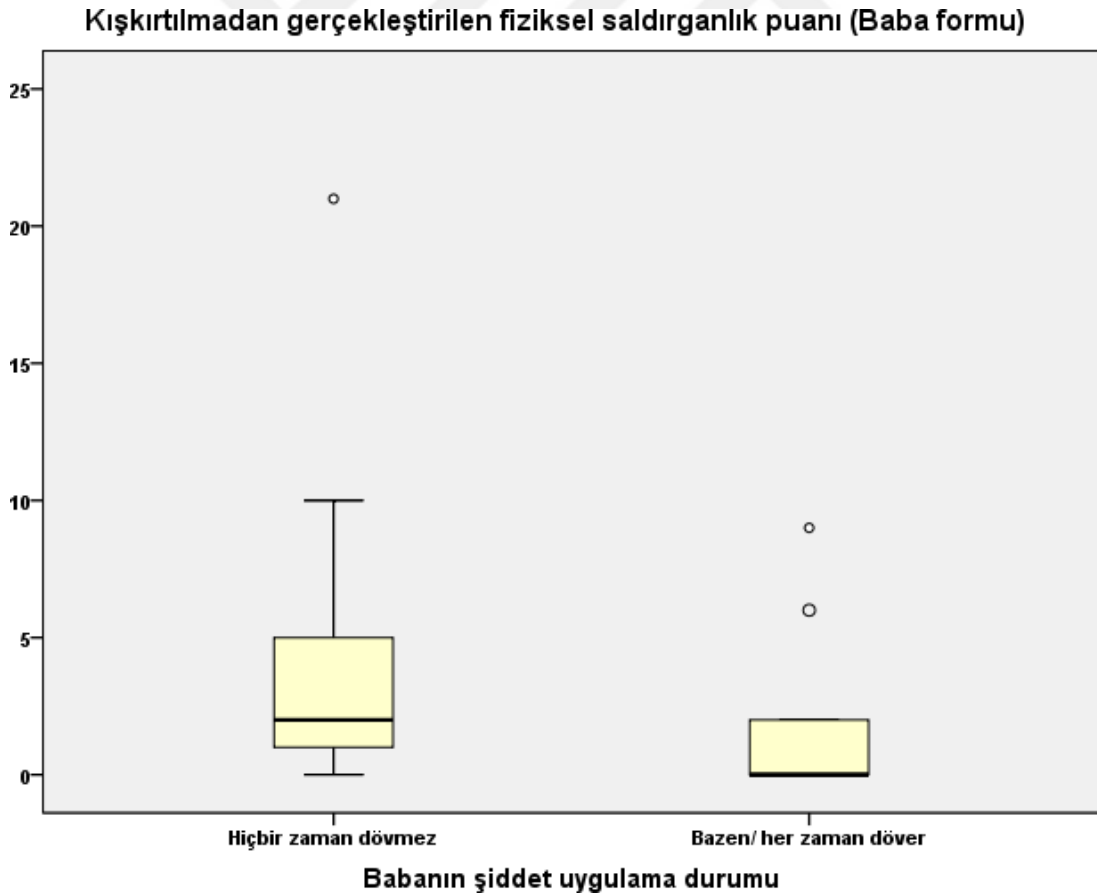
Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Anne Formuna ilişkin Sözel saldırganlık, Nesne ve hayvanlara yönelik saldırganlık, Kışkırtılmış fiziksel saldırganlık, Kışkırtılmadan

gerçekleştirilen fiziksel saldırganlık ve toplam puanları, babaların şiddet uygulama durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$).

Baba formu değerlendirme

Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Baba Formuna ilişkin Sözel saldırganlık, Nesne ve hayvanlara yönelik saldırganlık, Kışkırtılmış fiziksel saldırganlık ve toplam puanları, babaların şiddet uygulama durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$).

Babanın şiddet uygulama durumuna göre Kışkırtılmadan gerçekleştirilen fiziksel saldırganlık puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık saptanmıştır ($p=0,041$; $p<0,05$); babası hiçbir zaman şiddet uygulamayan çocukların Kışkırtılmadan gerçekleştirilen fiziksel saldırganlık puanları, babası bazen/her zaman şiddet uygulayanlardan daha yüksektir. Bu bulgu Şekil 27’de gösterilmektedir.

Şekil 27. Babanın şiddet uygulama durumuna göre kışkırtılmadan gerçekleştirilen fiziksel saldırganlık puanları dağılımı

Tablo 37. Babanın Şiddet Uygulama Durumuna Göre Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeğinin Değerlendirilmesi

Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeği		Babanın şiddet uygulama durumu		Test değeri; p
		Hiçbir zaman dövmez (n=87)	Bazen/ her zaman döver (n=13)	
ANNE FORMU				
Suçluluk yüklemesi	Min-Mak (Medyan)	15-53 (28)	26-60 (36)	Z: -2,539
	Ort±Ss	29,48±8,94	36,62±9,24	p: 0,011*
Sevginin esirgenmesi	Min-Mak (Medyan)	16-49 (22)	19-60 (27)	Z: -2,702
	Ort±Ss	24,03±7,98	30,54±10,89	p: 0,007**
Toplam	Min-Mak (Medyan)	31-95 (51)	49-120 (63)	Z: -2,677
	Ort±Ss	53,52±15,85	67,15±18,68	p: 0,007**
BABA FORMU				
Suçluluk yüklemesi	Min-Mak (Medyan)	23-55 (36)	32-59 (40)	Z: -1,714
	Ort±Ss	37,26±6,96	41,00±7,04	p: 0,086
Sevginin esirgenmesi	Min-Mak (Medyan)	18-53 (35)	26-61 (36)	Z: -0,436
	Ort±Ss	35,34±6,65	37,38±9,46	p: 0,663
Toplam	Min-Mak (Medyan)	49-105 (71)	64-120 (77)	Z: -1,379
	Ort±Ss	72,61±11,87	78,38±14,38	p: 0,168
Mann Whitney U Test				*p<0,05

Babanın şiddet uygulama durumuna göre Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeğinin değerlendirilmesine ilişkin bulgular Tablo 37’de gösterilmiştir.

Anne formu değerlendirilmesi

Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeği Anne Formuna ilişkin Suçluluk yüklemesi puanları, babanın şiddet uygulama durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir (p=0,011; p<0,05). Babası hiçbir zaman şiddet uygulamayan çocukların Suçluluk yüklemesi puanları, babası bazen/her zaman şiddet uygulayanlardan daha düşüktür.

Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeği Anne Formuna ilişkin Sevginin esirgenmesi puanları, babanın şiddet uygulama durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir (p=0,007; p<0,01). Babası hiçbir zaman şiddet uygulamayan çocukların Sevginin esirgenmesi puanları, babası bazen/her zaman şiddet uygulayanlardan daha düşüktür.

Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeği Anne Formuna ilişkin toplam puanları, babanın şiddet uygulama durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermektedir ($p=0,007$; $p<0,01$). Babası hiçbir zaman şiddet uygulamayan çocukların toplam puanları, babası bazen/her zaman şiddet uygulayanlardan daha düşüktür.

Baba formu değerlendirmesi

Ebeveyn Psikolojik Kontrol Ölçeği Baba Formuna ilişkin Suçluluk yükleme, Sevginin esirgenmesi ve toplam puanları, babanın şiddet uygulama durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$).

TARTIŞMA

Çocukların otomatik düşünceleri ölçeği'ne ilişkin değerlendirme: Okul başarısı düşük olan çocuk ve ergenlerin kişisel başarısızlık puanlarının da düşük olduğu saptanmıştır. Okul başarısı ile kişisel başarısızlığın ilişkili olduğu ortaya konulmuştur. Çocuklar için saldırganlık ölçeği baba formuna ait değerlendirme: Okul başarısı düşük düzeyde olan çocukların nesne ve hayvanlara yönelik saldırganlık puanının, okul başarısı iyi düzeyde olanlardan daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Yapılan bu ölçeklerde çocuk ve ergenlerin okul başarıları düşük ise kişisel başarısızlık düzeyleri de düşük, nesne ve hayvanlara yönelik saldırganlık seviyeleri de yüksek bulunmuştur. Bu bilgilerden de anlaşıldığı üzere saldırganlığın bireylerin üzerinde birçok olumsuz etki noktası bulunmaktadır.

Çocuklar için saldırganlık ölçeği anne formunun, sözel saldırganlık ve fiziksel tehdit alt boyutları ile cinsiyet üzerinden incelendiğinde: Kızların sözel saldırganlık ve fiziksel tehdit oranları erkeklerden daha yüksek bulunmuştur. Çocukların otomatik düşünceleri ölçeğinde de erkeklerin fiziksel tehdit puanlarının, kızlardan daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Uygulanan iki farklı ölçekten de aynı bulgular elde edilerek savunulan hipotezin doğruluğu ortaya koyulmaktadır.

Çocuk ve ergenlerin ebeveynleri tarafından şiddet uygulanma yönünden incelenmesi: Annesi tarafından şiddet görmeyen çocukların kişisel başarısızlık puanları, annesi tarafından genellikle şiddete maruz kalanlardan daha düşük olduğu bulunmuştur. Babasından şiddet görmeyen çocukların sosyal tehdit ve kişisel başarısızlık puanları, şiddet görenlerden daha düşük bulunmuştur. Bulgular toplam puan yönünden incelendiğinde; şiddet gören çocuk ve ergenlerin puanlarının, şiddet görmeyen çocuk ve ergenlerin puanlarından daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Annenin ve babanın şiddet uygulama durumuna göre ebeveyn psikolojik kontrol ölçeğinin anne-baba formu yönünden değerlendirilmesi: Annesi ve babası tarafından şiddete maruz kalan çocuk ve ergenlerin de suçluluk yükleme ve sevginin esirgenmesi alt boyutları puanları yüksek bulunmuştur. Bu bulgulardan da anlaşıldığı üzere ebeveynlerin çocuk ve ergenler üzerindeki psikolojik kontrolü ve şiddet uygulama durumları arttıkça, çocuklardaki saldırganlık seviyelerinde ve olumsuz otomatik düşüncelerinde artış görülmektedir. Bunun yanında yapılan birçok farklı araştırmaya göre genellikle saldırgan davranışlara maruz kalan çocukların da saldırgan davranışlar gösterdiği ifade edilmektedir. Ebeveynleri tarafından şiddete uğrayan çocukların daha

fazla saldırgan davranış gösterdiği bulgularla açıklanmıştır. Bazı araştırmalarda ilkököl yıllarında fazlaca saldırgan davranışlar gösteren çocukların ergenlik ve yetişkinlik yıllarında da saldırgan davranışlar gösterdikleri ifade edilmiştir (Lee ve ark, 2007).

Yavuzer (1981) tarafından yapılan bir araştırmaya göre hükümlü gençlerin ailelerindeki suçluluk durumu araştırılmıştır. Hükümlü gençlerin birinci dereceden akrabaları arasında %54 değerinde hüküm giymiş suçlu kişilere rastlanmıştır. Bilişsel terapi kuramcılarının da bahsettiği gibi çocuk ve ergenlerin bilişsel gelişiminde çevrenin etkisi önemlidir. Çocuk ve ergenler özellikle birinci dereceden yakın çevrelerini rol model almaktadırlar. Bu sebeple ebeveynlerin doğru tutumları sergilemeleri büyük önem arz etmektedir.

Ebeveyn psikolojik kontrol ölçeği ile otomatik düşünceler ölçeği ilişkisi incelendiğinde: Suçluluk yükleme ve sevginin esirgenmesi alt boyutlarının puanının artmasıyla, çocuklardaki sosyal tehdit, kişisel başarısızlık, düşmanlık ve fiziksel tehdit alt boyut puanlarının da arttığı saptanmıştır. Baldwin ve Watson'ın çeşitli araştırmaları psikolojik kontrolün fazla olduğu evlerde yetişen çocukların, saldırganlık ve karşı çıkma gibi çeşitli yollarla kendilerini kabul ettirmeye çalıştıklarını ifade etmektedirler. Psikolojik kontrole maruz kalan çocuk ve ergenlerin iç dünyalarını dâhi açıklamakta zorlandıkları ifade edilmiştir. Bu durum araştırmanın ikinci bölümünde şöyle ele alınmıştır: Bireyin otomatik düşüncelerini teşhis edip ifade etmesi uzun soluklu bir süreçtir. O yüzden bilişsel davranışçı terapistler bireye, bu otomatik düşünceleri teşhis etme ve doğru inanca çevirme konusunda eğitim vermektedirler.

Cinsiyete göre ebeveyn psikolojik kontrol ölçeğinin hem anne hem de baba formuna göre değerlendirilmesi: Kızların suçluluk yükleme puanları erkeklerden daha yüksek tespit edilmiştir. Bunun yanında toplam puan yönünden de kızların puanları erkeklerden daha yüksek bulunmuştur. Psikolojik kontrol düzeyi cinsiyet üzerinden ele alındığında, kızlara uygulanan psikolojik kontrol erkeklere oranla daha yüksek bulunmuştur. Çocuklar için saldırganlık ölçeği'nin bulgularından elde edilen bilgiye göre kızların saldırganlık seviyesi erkeklerden yüksek bulunmuştur. Bu bulgulardan da anlaşıldığı üzere, kızlar psikolojik kontrole fazlaca maruz kaldıkları için saldırganlık seviyeleri ve negatif otomatik düşüncelerinde artış görülmektedir. Türk toplumunun kültürel kodları gereği, kızlara yüklenen roller, onları genellikle daha sakin ve uysal olmaya yönlendirir. Ancak bu kurallar kızlar üzerinde baskılayıcı bir tutum olarak adlandırılabilir. Erkeklere nazaran daha çok psikolojik kontrole maruz kalan kızların saldırganlık ve olumsuz otomatik düşünce düzeyleri yüksek bulunmuştur.

Yavuzer'e göre (2017) çocuğun yaşı büyüdükçe ailenin çocuğuna olan etkisi azalmaktadır. Yaşı ilerleyen çocuk artık aileyi rol model almak yerine, çevresini ve arkadaşlarını rol model olarak seçmektedir. Bu sebeptendir ki, toplumda sağlıklı nesillerin yetişebilmesi için ebeveynlere büyük bir sorumluluk düşmektedir. Ebeveyn tutumları ne kadar sağlıklı olursa, sağlıklı nesiller yetişmektedir. Sağlıklı yetişen bir çocuğun ise çevresel faktörlerden etkilenme sürecinde olumlu olandan etkilenmesi doğal olmaktadır.

SONUÇ

Çocukken söylenen “Baltalar elimizde, uzun ip belimizde, biz gideriz ormana hey ormana,” şarkısını söyleyen nesil şimdilerde büyüdü. Büyüyen bu nesil baltalarını gömmek yerine kullanmaktadır ve bunun yanında uzun ipleriyle birbirlerini asmaya kalkışmaktadırlar (Ural, 2016: 91). Masum sanılan araçlarla büyüyen bir neslin nasıl evrim geçirerek saldırganlaştığına şahit olunmaktadır. Bu yapılan araştırmada da anne babalarının artan psikolojik kontrolleri ile çocuk ve ergenlerdeki saldırganlığın arttığı ve otomatik düşüncelerin olumsuzlaştığı görüşü savunulmaktadır. Ural’ın bahsettiği şarkı, yapılan bu çalışmayı destekler niteliktedir.

Aile içinde yaşanan şiddet, gelişmekte olan ya da gelişmiş bütün ülkeler için bir problem oluşturmaktadır. En çokta erken çocukluk denilen dönemde yaşanan şiddet olaylarının izlerinin silinmesi zor olmaktadır. Suç işleme yaşının giderek düştüğü ve bunun yanında da her an şiddete maruz kalınabilecek bir toplum oluşmaktadır. Saldırgan davranışların kontrol altına alınamaması bugünün ciddi problemleri arasında görülmektedir. Saldırganlık bütün yaşam süreçlerinde toplumların yok olmasına neden olabilen önemli bir kavramdır. Bu davranışın önlenmesi, sağlıklı çocuk ve ergenlerin yetişmesi için önem arz etmektedir. Böylesine önemli bir konunun bilimsel olarak incelenmesi gerekliliği ortadadır. Kuramcılar tarafından açıklanan bilgiler ışığında şiddetin önlenilebilir olduğu görülmektedir. Bu davranışın açığa çıkış sebebi olarak ebeveynler gösterilmektedir ve bundan dolayıdır ki ebeveynlerin kendi tutumlarını olumlu yönde değiştirmeleri neticesinde, çocuk ve ergenlerde de olumlu değişimler görülebileceği ifade edilmektedir.

Çalışmada öncelikle bilişsel gelişim ele alınmaktadır. Bilişsel gelişim, kişinin doğduğu zaman diliminden itibaren gelmektedir. Diğer bir deyişle kişinin ilk olarak anlama ve sonrada öğrenmesini sağlayan bir gelişim süreci olarak adlandırılabilir. Bilişsel gelişimin en önemli isimlerinden biri Jean Piaget’dir. Piaget’ye göre bilişsel gelişimi sağlayan temel faktör kişinin çevreye olan uyum yeteneğinden kaynaklanmaktadır. Piaget bu kuramın temelini oluşturan “zekâ, dengeleme, şema, örgütlenme, özümleme, uyumsama ve uyum” gibi kavramları ortaya çıkarmış, bilişsel gelişimi evrelere ayırmış ve bu kavramların da desteğiyle sorunları ele almıştır. Piaget’e göre bilişsel şemalar aşama aşama gerçekleşmektedir ve bütün evreler tutarlı bir biçimde birbirini tamamlayarak devam etmektedir.

Bilişsel gelişim kuramı savunucuları arasında Bruner ve Vygotsky'de yer almaktadır. Bruner'in bilişsel gelişim yaklaşımı, Vygotsky'nin ve Piaget'nin görüşlerinin birleşiminden meydana gelmiştir. Bruner'e göre bilişsel gelişim iki tema etrafında şekillenmektedir. Birincisi, çocuğun dünyayı anlayabilmesi belirli bir düzen ile meydana gelen "temsili sistemlerle" gerçekleşmesi durumudur. İkincisi ise, çocuklar kültürel olarak kendisine aktarılanlar ile bilişsel gelişimini zorlanmadan anlayarak tamamlayabilmektedirler. Bruner, ortaya koyduğu görüşleri ile Vygotsky'nin görüşleriyle ortak bir paydada buluşmuştur. Vygotsky'nin görüşleri doğrultusunda çocuklar 2 yaşına kadar olan bilişsel gelişimlerini kendileri tamamlamaktadırlar. Bu yaştan sonraki aşamalarda da çevrenin etkisiyle gelişim göstermektedirler.

Kuramcılarının ortaya koyduğu, bilişsel gelişim üzerinde çevrenin etkili olduğu görüşü bu araştırmanın da hipotezini doğrulamaktadır. Saldırganlığın hakim olduğu bir çevrede büyüyen çocuk ve ergenlerin saldırgan davranışlar göstermesi olası bir durum hâline gelmektedir. Çocuk ve ergenler en fazla yakın çevrelerinden etkilenmektedirler ve buradan da anlaşılacağı üzere ebeveynlerin çocukları üzerindeki etkileri fazla olmaktadır. Rol model olmanın yanında ebeveynlerin psikolojik kontrol düzeyleriyle de çocuk ve ergenlerin gelişimlerine etki ettiklerini ifade etmek gerekmektedir.

Araştırmanın ikinci bölümünde, davranışçı ve bilişsel terapi yöntemleri ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Bilişsel terapinin kurucusu olan Aaron T. Beck, depresyon üzerine çalışmalar yaparken bilişsel terapiyi keşfetmiştir. Depresyonun tedavi edilme sürecinde bilişsel davranışçı terapiyi kullanmıştır ancak depresyonun yanı sıra farklı birçok bilişsel rahatsızlığı da bu terapi yöntemiyle tedavi etmiştir. Beck, diğer kuramcılardan farklı olarak depresyonu kişinin kendisine dönük duyduğu öfke olarak açıklamıştır. Beck'e göre depresyon bilişsel kökenli bir kuramdır; kişiler depresyundayken bilişleri normal düzeyde değildir ve olumsuz düşüncelerle doludur. Beck'e göre, aslında bu olumsuz düşüncelerin hiçbir işlevi yoktur ve bilinçaltında gizli kalmıştır. Bilişsel davranışçı terapi türü ile bu olumsuz düşüncelerin olumluya dönüştürüleceği ön görülmektedir. Olumsuz düşüncelerin değişimi ile kişilerin sahip olduğu psikolojik rahatsızlıkların da geçeceği savunulmaktadır.

Bilişsel ve davranışçı terapi yöntemlerinin ortak olduğu kadar farklı terapi teknikleri de bulunmaktadır. Davranışsal terapi teknikleri bireyi yapıcı aktivitelere yönelterek, hareketsizliği gidermekte daha etkilidir. Bilişsel tedavi yöntemlerinin başarıyı yakalamasındaki en büyük etken, bireylerin özgül olaylarda doğru çıkarımlarda bulunamamalarına engel olmakta ve doğru çıkarımlar yapabilmeleri içinde eğitim

vermektedir (Corey, 2015: 363, 364). BDT, kişileri eğitime odaklı olduğu için eğitici terapi yöntemi olarak da adlandırılmaktadır.

Beck, terapi esnasında danışanlarının iki farklı düşünce biçiminden bahsettiklerini keşfetmiştir. Bu düşünceler bireylerin kendilerini değerlendirdikleri düşünce şekilleridir ve Beck, bu tarz düşüncelere otomatik düşünce demiştir. Bu keşfin ardından Beck, danışanlarının tamamında böylesi otomatik düşünceleri ortaya çıkarmıştır. BDT yardımı ile danışanlarına otomatik düşüncelerini bulmayı ve olumlu bir biçimde değerlendirmeyi öğretmek için çalışmıştır (Beck, 2016). Daha öncede bahsedildiği gibi olumsuz otomatik düşüncelerin olumluya dönmesiyle birlikte danışanlardaki psikolojik problemlerin düzeldiği saptanmıştır.

Terapiler esnasında bazı inançların daha kolay, bazılarının ise daha zor değişim gösterdiği keşfedilmiştir. Buradan yola çıkarak otomatik düşünceler temel ve ara inançlar olarak iki bölüme ayrılmıştır. Daha derinden geldiği için değişimi en zor olan inanç türü temel inançlar olarak ele alınmıştır. Ara inançların değişim süreci temel inançlara oranla daha kolay olmaktadır. Otomatik düşünceler sadece sözsüz düşünce biçiminde değil imgesel yani görsel olarakta açığa çıkmaktadırlar. İmgesel otomatik düşünceler bireylerin zihinlerinden hızlı geçmektedir ve olumsuz imgeler olduğundan hatırlanmak istenmeyebilirler. İmgelerin açığa çıkarılma süreci uzun solukludur ve bu aşamada terapistin fazlaca görev düşmektedir. Bütün kuramlarda olduğu gibi bilişsel davranışçı terapide de düzenli bir çalışma gerekmektedir. Otomatik düşüncelere ebeveynlerin etkisinin olduğundan söz etmek mümkündür. Araştırmanın hipotezi olan; anne babanın psikolojik kontrol düzeyi arttıkça çocuklardaki negatif otomatik düşüncelerde ve saldırganlık düzeylerinde artış görüleceği fikri, kuramcılarının görüşleriyle örtüşmektedir.

Anne babaların saldırganlık düzeyleri ile lise öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelendiği Karataş'ın (2002) araştırmasında ergenlerin anne babalarındaki saldırganlık seviyesi arttıkça, ergenlerdeki saldırganlık seviyelerinin de arttığı ortaya koyulmuştur. Yapılan diğer farklı bir çalışmada da baskıcı anne baba tutumu ile yetiştirilen ergenlerde saldırganlık seviyesinin, baskıcı olmayan ebeveynlere oranla yüksek olduğu teşhis edilmiştir (Hatunoğlu, 1996). Yapılan bu çalışmalar günümüz tarihinden önce olmasına rağmen saldırganlık seviyeleri yüksek bulunmuştur. Toplumda çocuk ve ergenler üzerinde ebeveyn tutumlarının yanında daha birçok farklı etki mekanizmaları bulunmaktadır. Bunlar arasında akran zorbalığı ve kitle iletişim araçlarının olumsuz etkilerini saymak mümkündür. Saldırganlık ve otomatik düşünceler

üzerine yapılacak farklı araştırmalar için bu konulardan da yararlanılabilir. Sezer ve arkadaşlarının (2013) yaptığı araştırma kitle iletişim araçlarının çocuklar üzerindeki olumsuz etkisini doğrular niteliktedir. Sezer'in çalışmasına göre, boş zamanlarını bilgisayar oyunları oynayarak geçiren ocuk ve ergenlerin saldırganlık seviyeleri diğer gruplara oranla daha yüksek bulunmuştur.

Türkiye'de ve yurtdişında yapılan araştırmalarda erkeklerin kızlardan daha saldırgan olduğu tespit edilmiştir (Yasankul, 2007; Kabasakal ve Uz Baş, 2010; Yeh ve ark., 2011). Cinsiyetin saldırganlığa etki etmesi, kültürel olarak kadın ve erkeğe verilen cinsiyet rollerinin kişilerin düşünce ve davranış biçimlerini şekillendirmesinden kaynaklanmaktadır. Erkeğe daha aktif ve savunucu roller verilirken, kadına ise daha pasif ve sakin roller verilmektedir. Verilen roller doğrultusundan da anlaşıldığı gibi kültürel beklentiler, erkeklerin kızlara oranla daha fazla saldırgan davranış göstermesidir (Sezer ve ark., 2013).

Bu çalışmada, çocukların saldırganlık leği puan ortalamalarının cinsiyetten etkilendiği ve kız öğrencilerin erkeklere göre daha yüksek puan aldığı saptanmıştır. Ölçek bulgusuna göre kızların sözel saldırganlık ve fiziksel tehdit oranları erkeklerden yüksek bulunmuştur. şiddetin giderek arttığı toplumlarda saldırganlığın tek bir cinsle atfedilmesi çok doğru olmayacaktır. Bu çalışmaya katılan 49 kız öğrencinin ebeveyn psikolojik kontrol düzeyleri yüksek bulunduğu için kızlardaki saldırganlık seviyeleri de 51 erkek öğrenciye oranla daha yüksek bulunmuştur. Ebeveyn psikolojik kontrol düzeyinin arttığı saldırganlık düzeyinin de artış gösterdiği tespit edilmiştir.

Nesne ve hayvanlara yönelik saldırgan davranışlar gösteren ocuk ve ergenlerin okul başarı düzeyleri de düşük bulunmuştur. Bunun yanında annesi tarafından şiddete maruz kalan ocuk ve ergenlerin kişisel başarısızlık seviyeleri yüksek bulunmuştur. Babasından şiddet gören ocuk ve ergenlerdeki sosyal tehdit ve kişisel başarısızlık oranları yüksek bulunmuştur. Saldırganlığın ve şiddete maruz kalmanın sonuçlarının, eğitim üzerindeki olumsuz etkisi de bulgularda görülmektedir. Sonuç olarak bu araştırmada ebeveyn psikolojik kontrol düzeyi ile ocuk ve ergenlerdeki olumsuz otomatik düşüncelerin ve saldırganlığın arttığı tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

- Akgül, A. ve Çevik O. (2003). İstatistiksel Analiz Teknikleri. Emek Ofset, Ankara.
- Arnkoff, D. B. and Glass, C. R. (1992). Cognitive therapy and psychotherapy integration. In D. K. Freedheim (Ed.), History of psychotherapy; A century of change (pp. 657-694). Washington, DC: American Psychological Association.
- Atkinson, R., Atkinson, R., Smith, E., Bem, D., ve Nolen, S., (2010). Psikolojije Giriş. Ankara: Arkadaş Yayınları.
- Bacanlı, H. (2004). Gelişim ve Öğrenme. Ankara: Nobel Yayınları.
- Bacanlı, H. (2011). Eğitim Psikolojisi. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Beck, A. T. (1964). Thinking and Depression: II. Theory and Therapy. Archives of General Psychiatry, 10, 561-571.
- Beck, A. T. (1999). Cognitive aspects of personality disorders and their relation to syndromal disorders: A psychoevolutionary approach. In C.R. Cloninger (Ed.), Personality and psychopathology (pp. 411- 429). Washington, DC: American Psychiatric Press.
- Beck, A. T. (2015). Bilişsel terapi ve duygusal bozukluklar. (Çev: Öztürk, V. ve Türkcan, A.). İstanbul: Litera Yayıncılık.
- Beck, A. T, Rush AJ, Shaw BF. and Emery G. (1987). Cognitive therapy of depression. New York: The Guilford Press.
- Beck, A. T., & Emery, G. (with Greenberg, R. L.). (1985). Anxiety disorders and phobias: A cognitive perspective. New York: Basic Books.
- Beck, J. S. (2005). Cognitive therapy for challenging problems: What to do when the basics don't work. New York: Guilford Press.
- Beck, J. S. (2016). Bilişsel Davranışçı Terapi. (Çev: Şahin, M. ve Tarı Cömert, I.). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Bee, H. ve Boyd, D. (2009). Çocuk Gelişim Psikolojisi. (1.b.). (O. Gündüz, Çev.) İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Bilgin, N. (2007). Sosyal psikoloji sözlüğü: Kavramlar ve yaklaşımlar. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Blom, K., Tillgren, H. T., Wiklund, T., Danlycke, E., Forssen, M., Söderström, A. and Andersson, G. (2015). Internet-vs. group-delivered cognitive behavior therapy for insomnia: A randomized controlled non-inferiority trial. Behaviour Research and Therapy. 70, 47-55.
- Clark DM, Teasdale Jd. (1982). Diurnal variation in clinical depression and accessibility of memories of positive and negative experiences. J Abnormal Psychol.
- Corey, G. (2015). Psikolojik Danışma, Psikoterapi Kuram ve Uygulamaları (Tuncay, E. Çev.) Ankara: Mentis Yayıncılık.
- Deniz, E. M. (2017). Eğitim Psikolojisi. Ankara: Pegem Akademi.
- Driscoll, M.P. (2005). Psychology of learning for instruction. International edition: (3th Edition). USA, New York: Allyn and Bacon.
- El Alaoui, S., Hedman, E., Kaldö, V., Hesser, H., Kraepelien, M., Andersson, E., & Lindfors, N. (2015). Effectiveness of Internet-based cognitive-behavior therapy for social anxiety disorder in clinical psychiatry. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 83(5), 902-915.
- Ellis, A. (1962). Reason and emotion in psychotherapy. New York: Lyle Stuart.
- Ercan, E. ve ark. (2016). "Çocuklar İçin Saldırganlık Ölçeği Anne-Baba Formu: Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışması." Anadolu Psikiyatri Dergisi; 17(Ek.1): 77-84.

- Ergin A., D. ve Kapçı G., E. (2013). "Çocuk ve Ergenlerde Olumsuz Bilişlerin Değerlendirilmesi: Çocukların Otomatik Düşünceleri Ölçeği'nin Uyarlanması." *Bilişsel Davranışçı Psikoterapi ve Araştırmalar Dergisi*; 2: 72-77.
- Evans, J. M. G., Hollon, S. D., DeRubeis, R. J., Piasecki, J. M., Grove, W. M., Garvey, M. J., et al (1992). Differential relapse following Cognitive therapy and pharmacology for depression. *Archives of General Psychiatry*, 49, 802-808.
- Fennel MJV, Teasdale JD. (1987). Cognitive therapy for depression: Individual differences and the process of change. *Cognitive Ther Res*.
- Fromm, E. (1995). *İnsanda yıkıcılığın kökenleri*. (Çev. Ş. Alpagut). İstanbul: Payel Yayınları.
- Gökçakan, Z. ve Gökçakan, N. (2005). Depresyonda bilişsel terapi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1 (1), 91-101.
- Harma, M. (2008). "The Impact Of Parental Control and Marital Conflict On Adolescents' Self-Regulation and Adjustment." A Thesis Submitted To The Graduate School Of Social Sciences of The Middle East Technical University.
- Hatunoğlu A. (1996). "Ana-Baba Tutumları ile Saldırganlık Arasındaki İlişkiler". *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum*.
- Hawton K, Salkovskis PM, Kirk J, Clark DM. (1989). *Cognitive behaviour therapy for psychiatric problems*. Oxford: Oxford University Press.
- Hollon SD, Kriss Mr. (1984). *Cognitive factors in clinical research and practice*. *Clin Psychol Rev*.
- Hökelekli, H. (2008). *Psikolojiye Giriş*. İstanbul: Düşünce Kitabevi Yayınları.
- İzmir Karaduman, D. (2012). "İlköğretim I. Kademe 4. ve 5. Sınıf Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyleri İle Anne Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi". *İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul*.
- Kabasakal, Z., Uz Baş, A. (2010). "A research on some variables regarding the frequency of violent and aggressive behaviors among elementary school students and their families". *Procedia Social and Behavioral Sciences*. 2(2): 582-586.
- Karagöz, Y. (2014). *SPSS 21.1 Uygulama. Biyoistatistik; 1.basım; sf:698*.
- Karataş Z. (2002). "Anne Baba Saldırganlığı İle Lise Öğrencilerinin Saldırganlığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi". *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Adana*.
- Köknel, Ö. (1986). *Kişilik*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Lee, K., Baillargeon, R.H., Vermunt, J.K., Wu, H. & Trmblay, R.E. (2007). Age differences in the prevalence of physical aggression among 5-11 Year Old Canadian Boys And Girls, *Aggressive Behavior*. 33, 26-37.
- Murdock, N. L. (2012). *Theories of counseling and psychotherapy: a case approach*. Pearson Higher Ed.
- O'Donohue, W. T., & Fisher, J. E. (Eds.). (2009). *General principles and empirically supported techniques of cognitive behavior therapy*. John Wiley & Sons.
- Piaget, J. (1952). *The Origins of Intelligence in Children*. New York: International Universities Press.
- Portakal, H. (1999). *Eğitimde Özgürlük ve Saldırganlık*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Safran, J. D., Vallis, T.M., Segal, Z. V. and Shaw, B.F. (1986). Assessment of core cognitive processes in cognitive therapy. *Cognitive Therapy and Research*, 10, 509- 526.
- Sezer, A., Kolaç, N. ve Erol S. (2013). "Bir İlköğretim Okulu 4, 5, ve 6. Sınıf Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Anne Baba Tutumları ve Bazı

- Değişkenler İle İlişkisi”. Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi dergisi. İstanbul. Cilt; 3, Sayı: 4, S:184-190.
- Sharf, R. S. (2012). Theories of Psychotherapy and Counseling: Concepts and Cases. (5th ed.). USA: Cengage Learning Products.
- Taylor, S. E., Peplau, L. A. and Sears, D. O. (2007). Sosyal psikoloji. (Çev: Ali Dönmez). İstanbul: İmge Yayınları. s: 411-453.
- Wadsworth, B. J. (2015). Piaget'nin Duyuşsal ve Bilişsel Gelişim Kuramı. (Çev ed: Selçuk, Z). Ankara: Pegem Akademi.
- Weishaar, M. E. (1993). Aaron T. Beck. London: Sage.
- Ural, A. A. (2016). Posta Kutusundaki Mızıka. İstanbul: Şule Yayınları.
- Yasankul, N. (2007). “İlköğretim 4. ve 5. Sınıf Öğrencilerinin Saldırganlık Eğilimleri İle Eğitim Algıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Yavuzer, H. (1981). Psiko-Sosyal Açından Çocuk Suçluluğu. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi.
- Yavuzer, H. (2017). Çocuk Psikolojisi. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yazgan İnanç, B., Bilgin, M. ve Kılıç Atıcı, M. (2008). Gelişim Psikolojisi. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Yeh, M. T., Chen, P., Raine, A., Baker, L. A., Jacobson, K. C. (2011). “Child psychopathic traits moderate relationships between parental affect and child aggression”. Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry. 50(10): 1054- 1064.
- Yıldız, E. ve Erci, B. (2011). “Anne Baba Tutumları İle Adölesan Saldırganlığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”. Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi, Cilt;1, Sayı: 3, s- 6-11.
- Young, J. E. and Beck, A. T. (1982). Cognitive Therapy: Clinical Applications. In Shott Term Psychoterapies For Depression, (Ed. AJ Rush). New York: Guilford Press.

EKLER

Ek. 1

SOSYODEMOGRAFİK VERİ FORMU

Sevgili Öğrenciler,

Üsküdar Üniversitesi Psikoloji Bölümü Yüksek Lisans Tezi kapsamında bir araştırma yapmaktayım. Bunun için siz 10- 18 yaş arası öğrencilerden almam gereken bazı bilgileri, soracağım sorular yardımıyla almak ve araştırmamda kullanmak istiyorum. Vereceğiniz bilgiler araştırmamda veri olarak kullanılacak, öğretmeniniz ve anneniz babanız dahil kimseyle paylaşılmayacaktır. Kimliğinizle ilgili hiçbir soru sorulmayacaktır. Sorulara vereceğiniz cevapların derslerinizle, okulunuzla bir ilgisi yoktur. Araştırma sonuçlarının doğruluğu açısından vereceğiniz bilgilerin içten ve doğru olması dışında, beklenen herhangi bir doğru cevap yoktur. Lütfen rahat ve içtenlikle cevap verebilirsiniz. Paylaşımınızdan dolayı çok teşekkür ederim. Sema AL.

Aşağıda yer alan soruları dikkatlice okuyunuz.

Bu soruların yanındaki size uyan seçenekteki parantez içine çarpı (X) işareti koyunuz.

1. Sınıfınız : _____

2. Cinsiyetiniz : Kız Erkek

3. Yaşınız: _____

4. Siz dâhil kaç kardeşsiniz: _____

5. Size göre başarı düzeyiniz: Çok iyi İyi Orta Ortanın Altı Düşük

6. Annenizin Yaşı: _____

7. Annenizin Öğrenim Durumu: Okuma yazma bilmiyor Okur yazar İlkokul
Orta Lise Üniversite Lisans üstü

8. Babanızın Yaşı : _____

9. Babanızın Öğrenim Durumu: Okuma yazma bilmiyor Okur yazar İlkokul
Orta Lise Üniversite Lisans üstü

10. Ailenizin Aylık Ortalama Geliri: 0-2000 2000-5000 5000-10000 10000 üstü

11. Kaç yıldır İstanbul'da yaşıyorsunuz? _____

12. Anneniz size hiç şiddet uygular mı? Hiçbir zaman şiddet uygulamaz

Bazen şiddet uygular Her zaman şiddet uygular

13. Babanız size hiç şiddet uygular mı? Hiçbir zaman şiddet uygulamaz

Bazen şiddet uygular Her zaman şiddet uygular

Ek. 2**ÇOCUKLAR İÇİN SALDIRGANLIK ÖLÇEĞİ ANNE BABA FORMU
(ÇSÖ-ABF)**

Lütfen her soruyu dikkatlice okuyunuz. Daha sonra geçen yıl boyunca çocuğunuzun her davranışı ne sıklıkla gösterdiğini en iyi tanımlayan ifadeyi işaretleyiniz. Her soru için yalnız bir işaretleme yapınız. Her soruyu cevapladığınızdan emin olunuz.

Aşağıdaki bölüm fiziksel temas veya kavganın olmadığı durumlarla ilgilidir.

Çocuğunuz, geçen yıl boyunca aşağıdaki davranışları ne sıklıkta gösterdi?	Hiçbir zaman	Ayda bir veya daha az	Haftada bir veya daha az	Haftada 2-3 kere	Çoğu zaman
1. Aynı evde yaşadığı çocuklara bağırdı veya onları tersledi.					
2. Aynı evde yaşadığı yetişkinlere bağırdı veya onları tersledi.					
3. Aynı evde yaşamadığı akranlarına/arkadaşlarına bağırdı veya onları tersledi.					
4. Aynı evde yaşamadığı yetişkinlere bağırdı veya onları tersledi					
5. Aynı evde yaşadığı çocuklara küfretti veya kötü sözler söyledi.					
6. Aynı evde yaşayan yetişkinlere küfretti veya kötü sözler söyledi.					
7. Aynı evde yaşamadığı akranlarına/arkadaşlarına küfretti veya kötü sözler söyledi.					
8. Aynı evde yaşamadığı yetişkinlere küfretti veya kötü sözler söyledi.					
9. Aynı evde yaşadığı bir çocuğu ona vurmakla tehdit etti.					
10. Aynı evde yaşadığı bir yetişkini ona vurmakla tehdit etti.					
11. Aynı evde yaşamadığı akranlarını/arkadaşlarını onlara vurmakla tehdit etti.					
12. Aynı evde yaşamadığı yetişkinleri onlara vurmakla tehdit etti.					

Aşağıdaki bölüm nesne veya hayvanları kapsayan durumlarla ilgilidir.

Çocuğunuz, geçen yıl boyunca aşağıdaki davranışları ne sıklıkta gösterdi?	Hiçbir zaman	Ayda bir veya daha az	Haftada bir veya daha az	Haftada 2-3 kere	Çoğu zaman
13. Kızgın olduğunda kapıyı hızla çarptı, sandalyeyi tekmeledi, nesnelere fırlattı veya kırdı.					
14. Bir başkasının malına bilerek zarar verdi veya onu kırıp döktü.					
15. Evcil veya evcil olmayan bir hayvana sataştı, ona eziyet etti veya onu kızdırdı.					
16. Evcil veya evcil olmayan bir hayvanı yaraladı veya ona işkence etti.					

Aşağıdaki bölüm bir başkasının kavga çıkardığı veya çocuğunuzu kavgaya kışkırttığı durumlarla ilgilidir. (Örneğin bir başkasının ilk fiziksel teması başlatması).

Çocuğunuz, geçen yıl boyunca aşağıdaki davranışları ne sıklıkta gösterdi?	Hiçbir zaman	Ayda bir veya daha az	Haftada bir veya daha az	Haftada 2-3 kere	Çoğu zaman
17. Kışkırtıldığında aynı evde yaşadığı bir çocukla kavga etti.					
18. Kışkırtıldığında aynı evde yaşadığı bir yetişkinle kavga etti.					
19. Kışkırtıldığında aynı evde yaşamadığı akran/arkadaşlarıyla kavga etti.					
20. Kışkırtıldığında aynı evde yaşamadığı bir yetişkinle kavga etti.					

Çocuğunuz, geçen yıl boyunca aşağıdaki davranışları ne sıklıkta gösterdi?	Hiçbir zaman	1-2 kere	3-5 kere	6-10 kere	10'dan fazla
21. Bu kavgalar hafif fiziksel yaralanmalara yol açtı mı?					
22. Bu kavgalar ciddi fiziksel yaralanmalara yol açtı mı?(Örneğin dikiş atılması, kemik kırılması ya da doktor müdahalesi gerektiren olaylar)					
Lütfen tanımlayınız;					

Aşağıdaki bölüm çocuğunuzun çıkardığı veya başlattığı kavgalarla ilgilidir (Örneğin; İlk fiziksel teması onun yapması).

Çocuğunuz, geçen yıl boyunca aşağıdaki davranışları ne sıklıkta gösterdi?	Hiçbir zaman	Ayda bir veya daha az	Haftada bir veya daha az	Haftada 2-3 kere	Çoğu zaman
23. Aynı evde yaşadığı bir çocukla fiziksel kavgayı başlattı.					
24. Aynı evde yaşadığı bir yetişkinle fiziksel bir kavgayı başlattı.					
25. Aynı evde yaşamadığı akranlarıyla, arkadaşlarıyla fiziksel bir kavgayı başlattı.					
26. Aynı evde yaşamadığı bir yetişkinle fiziksel bir kavgayı başlattı.					

Çocuğunuz, geçen yıl boyunca aşağıdaki davranışları ne sıklıkta gösterdi?	Hiçbir zaman	1-2 kere	3-5 kere	6-10 kere	10'dan fazla
27. Bu kavgalar hafif fiziksel yaralanmalara yol açtı mı?					
28. Bu kavgalar ciddi fiziksel yaralanmalara yol açtı mı? (Örneğin dikiş atılması, kemik kırılması ya da doktor müdahalesi gerektiren olaylar)					
Lütfen tanımlayınız;					

Aşağıdaki bölüm silah kullanımıyla ilgili olaylara dikkati çekmektedir.

Çocuğunuz, geçen yıl boyunca aşağıdaki davranışları ne sıklıkta gösterdi?	Hiçbir zaman	1-2 kere	3-5 kere	6-10 kere	10'dan fazla
29. Silah taşıdı (Örneğin bıçak, çakı ve tabanca).					
30. Bir başkasını silahla tehdit etti.					
31. Kavgada silah kullandı.					
32. Bir başkasını silahla yaraladı.					

	Evet	Hayır	Uygun değil
33. Bu davranışını sadece bir çete içerisinde mi gerçekleştirdi?			

Ek. 3**EBEVEYN PSİKOLOJİK KONTROL ÖLÇEĞİ (Anne Formu)**

Aşağıda annenle ilgili bazı cümleler bulunmaktadır. Her cümle için bir tane kutucuğu işaretlemen bekleniyor. (Eğer hem annen hem de üvey annen varsa, birlikte yaşadığın hangisi ise ona göre yanıt vermelisin. Eğer annen hayatta değilse onun yerine koyduğun kişi kimse ona göre yanıt verebilirsin.)

	Hayır	Evet, bazen	Evet, çoğu zaman	Evet, her zaman
1. Annem, ben bir şey söylerken konuyu değiştirir.				
2. Annem, ben konuşurken sözümü keser.				
3. Annem, ben konuşurken bitirmemi beklemeden cümlemi tamamlar.				
4. Annem, bazı konulardaki hislerimi ve düşüncelerimi değiştirmeye çalışır.				
5. Annem, ne hissettiğimi ya da düşündüğümü biliyormuş gibi davranır.				
6. Annem, çoğu konuda ne düşüneceğimi, nasıl hissetmem gerektiğini söylemekten hoşlanır.				
7. Annem, beni eleştirirken geçmişte yaptığım hataları hatırlatıp durur.				
8. Annem, yaptığım bazı davranışların “aptalca”, “ahmakça” olduğunu söyler				
9. Annem, ailedeki diğer kişilerin sorunları için beni suçlar.				
10. Annem, bana karşı sabırsız davranır.				
11. Ben etraftayken, annem birden parlar, duygusal davranışlar gösterir.				
12. Annem, bana karşı bazen sıcak davranırken bazen de şikayet edip				
13. Annem, sorular sorup, onu rahatsız etmemden hoşlanmaz.				

	Hayır	Evet, bazen	Evet, çoğu zaman	Evet, her zaman
14. Annem, benimle birlikteyken huysuzlaşır, ruh hali değişir.				
15. Annem, benimleiyken kolaylıkla sabrı taşar.				
16. Annemi hayal kırıklığına uğrattığımda, beni görmezden gelmeye çalışır.				
17. Annemin dikkatini çekmeye çalışırken beni görmezden gelir.				
18. Annemi üzdüğümde onu memnun edene kadar benimle konuşmaz.				
19. Annem, aynı fikirde olmadığım da bana karşı soğuk ve daha az samimi davranır.				
20. Annemin ben konuşurken bana pek dikkatini vermediğini düşünürüm.				
21. Annemi hayal kırıklığına uğrattığımda bunu bana hissettirir.				
22. Annem benim onun çocukluğunda olduğu kadar iyi olmadığını söyleyip durur.				
23. Annem, bana kızdığı zaman bunu bana hissettirir.				
24. Annem, benim için ne kadar çok çalışıp yorulduğunu söyler durur.				
25. Annem “Benim ne hissettiğime önem verseydin beni üzecek bu şeyleri yapmazdın.” vb. der.				
26. Annem, yaptığı her şeyi benim için yaptığını hatırlatıp durur.				
27. Annem ben yanlış davrandığımda hayal kırıklığını gösterir.				
28. Annem, kötü davranışlarımdan, yaramazlıklarımıdan utanmam gerektiğini söyler durur.				
29. Beklentilerini yerine getiremediğimde annem kendisini utandırdığını söyler.				
30. Annem yanlış davrandığım her zaman cezalandırılacağımı söyler.				
31. Ben yanlış davrandığım zaman annem hayal kırıklığına uğradığını söyler.				
32. Annem diğer çocuklar kadar iyi olmadığını söyler durur.				

Ek. 4**EBEVEYN PSİKOLOJİK KONTROL ÖLÇEĞİ (Baba Formu)**

Aşağıda babanla ilgili bazı cümleler bulunmaktadır. Her cümle için bir tane kutucuğu işaretlemen bekleniyor. (Eğer hem baban hem de üvey baban varsa, birlikte yaşadığın hangisi ise ona göre yanıt vermelisin. Eğer baban hayatta değilse onun yerine koyduğun kişi kimse ona göre yanıt verebilirsin.)

	Hayır	Evet, bazen	Evet, çoğu zaman	Evet, her zaman
1. Babam, ben bir şey söylerken konuyu değiştirir.				
2. Babam, ben konuşurken sözümü keser.				
3. Babam, ben konuşurken bitirmemi beklemeden cümlemi tamamlar.				
4. Babam, bazı konulardaki hislerimi ve düşüncelerimi değiştirmeye çalışır.				
5. Babam, ne hissettiğimi ya da düşündüğümü biliyormuş gibi davranır.				
6. Babam, çoğu konuda ne düşüneceğimi, nasıl hissetmem gerektiğini söylemekten hoşlanır.				
7. Babam, beni eleştirirken geçmişte yaptığım hataları hatırlatıp durur.				
8. Babam, yaptığım bazı davranışların “aptalca”, “ahmakça” olduğunu söyler				
9. Babam, ailedeki diğer kişilerin sorunları için beni suçlar.				
10. Babam, bana karşı sabırsız davranır.				
11. Ben etraftayken, babam birden parlar, duygusal davranışlar gösterir.				
12. Babam, bana karşı bazen sıcak davranırken bazen de şikayet edip				
13. Babam, sorular sorup, onu rahatsız etmemden hoşlanmaz.				

	Hayır	Evet, bazen	Evet, çoğu zaman	Evet, her zaman
14. Babam, benimle birlikteyken huysuzlaşır, ruh hali değişir.				
15. Babam, benimle birlikteyken kolaylıkla sabrı taşar.				
16. Babamı hayal kırıklığına uğrattığımda, beni görmezden gelmeye çalışır.				
17. Babamın dikkatini çekmeye çalışırken beni görmezden gelir.				
18. Babamı üzdüğümde onu memnun edene kadar benimle konuşmaz.				
19. Babam, aynı fikirde olmadığım bana karşı soğuk ve daha az samimi davranır.				
20. Babamın benimle konuşurken bana pek dikkatini vermediğini düşünürüm.				
21. Babamı hayal kırıklığına uğrattığımda bunu bana hissettirir.				
22. Babam benim onun çocukluğunda olduğu kadar iyi olmadığını söyleyip durur.				
23. Babam, bana kızdığı zaman bunu bana hissettirir.				
24. Babam, benim için ne kadar çok çalışıp yorulduğunu söyler durur.				
25. Babam "Benim ne hissettiğime önem verseydin beni üzecek bu şeyleri yapmazdın." vb. der.				
26. Babam, yaptığı her şeyi benim için yaptığını hatırlatıp durur.				
27. Babam benim yanlış davrandığımda hayal kırıklığını gösterir.				
28. Babam, kötü davranışlarımdan, yaramazlıklarımdan utanmam gerektiğini söyler durur.				
29. Beklentilerini yerine getiremediğimde babam kendisini utandırdığımı söyler.				
30. Babam yanlış davrandığım her zaman cezalandırılacağımı söyler.				
31. Ben yanlış davrandığım zaman babam hayal kırıklığına uğradığımı söyler.				
32. Babam diğer çocuklar kadar iyi olmadığını söyler durur.				

Ek. 5**ÇOCUKLARIN OTOMATİK DÜŞÜNCELERİ ÖLÇEĞİ**

Çocukların ve ergenlerin akıma gelen bazı düşünceler aşağıda listelenmiştir. Lütfen her bir düşüncüyü dikkatlice oku ve son bir hafta içerisinde hangisinin ne kadar sıklıkla aklına geldiğine karar ver.

Cevabını (0)'dan (4)'e kadar olan derecelendirmeye göre işaretle:

0 = hiçbir zaman, 1= bazen, 2=sık sayılır, 3= sık sık, 4= her zaman

Son bir hafta içerisinde ne kadar sıklıkla düşündün	Hiçbir zaman	Bazen	Sık sayılır	Sık sık	Her Zaman
1) Çocuklar benim aptal olduğumu düşünecek.	0	1	2	3	4
2) Eğer hak ederlerse insanlardan öcümü alma hakkım vardır.	0	1	2	3	4
3) Hiçbir şeyi doğru dürüst yapamam.	0	1	2	3	4
4) Bir kaza geçireceğim.	0	1	2	3	4
5) Diğer çocuklar aptal.	0	1	2	3	4
6) Bana sataşacaklar diye endişeleniyorum.	0	1	2	3	4
7) Çıldıracağım.	0	1	2	3	4
8) Çocuklar bana gülecek.	0	1	2	3	4
9) Öleceğim.	0	1	2	3	4
10) Çoğu insan bana karşı.	0	1	2	3	4
11) Değersizim.	0	1	2	3	4
12) Annem veya babam zarar görecek.	0	1	2	3	4
13) Artık hiçbir şeyin bana yararı olmaz.	0	1	2	3	4
14) Salak gibi görüneceğim.	0	1	2	3	4
15) Bana takanların yaptıkları yanlarına kâr kalmayacak.	0	1	2	3	4
16) Kontrolümü kaybetmekten korkuyorum.	0	1	2	3	4
17) İşlerin ters gitmesi benim hatam.	0	1	2	3	4
18) İnsanlar benim hakkımda kötü şeyler düşünüyor.	0	1	2	3	4
19) Eğer biri bana zarar verirse benim de O kişiye zarar verme hakkım vardır.	0	1	2	3	4

	Hiçbir zaman	Bazen	Sık sayılır	Sık sık	Her Zaman
20) Zarar göreceğim.	0	1	2	3	4
21) Diğer çocukların hakkımda ne düşüneceği beni korkutuyor.	0	1	2	3	4
22) Bazı insanlar başıma gelen şeyleri hak eder.	0	1	2	3	4
23) Hayatımı karmakarışık bir hale getirdim.	0	1	2	3	4
24) Çok kötü bir şey olacak.	0	1	2	3	4
25) Aptal biri gibi görünüyorum.	0	1	2	3	4
26) Hiçbir zaman diğer insanlar kadar iyi olamayacağım.	0	1	2	3	4
27) Benim hatam olmayan şeylerden dolayı her zaman suçlanırım.	0	1	2	3	4
28) Başarısız biriyim.	0	1	2	3	4
29) Diğer çocuklar benimle dalga geçiyor.	0	1	2	3	4
30) Hayat yaşamaya değmez.	0	1	2	3	4
31) Herkes bana bakıyor.	0	1	2	3	4
32) Kendimi salak duruma düşüreceğim diye korkuyorum.	0	1	2	3	4
33) Biri ölebilir diye korkuyorum.	0	1	2	3	4
34) Hiçbir zaman problemlerimin üstesinden gelemeyeceğim.	0	1	2	3	4
35) İnsanlar her zaman beni bir belaya bulaştırma çalışıyor.	0	1	2	3	4
36) Bende bir terslik var.	0	1	2	3	4
37) Bazı insanlar kötüdür.	0	1	2	3	4
38) Kendimden nefret ediyorum.	0	1	2	3	4
39) Değer verdiğim birinin başına bir şey gelecek.	0	1	2	3	4
40) Kötü insanlar cezalandırılmayı hak eder.	0	1	2	3	4

ÖZGEÇMİŞ

Sema Al.

1991 yılında Almanya’da doğdum.

Fatih üniversitesi İngilizce Sosyoloji lisans mezunuyum. Üsküdar üniversitesi Uygulamalı Psikoloji tezli yüksek lisans tez öğrencisiyim.

2015 yılından beri Kalem Vakfı Okulları’nda görev almaktayım.

